

КЉУЧНИ ПОЈМОВИ ИЗ САВРЕМЕНЕ ИСТОРИЈЕ

ДРУШТВО И ДРУШТВЕНИ ОДНОСИ

- _ (О) ДРУШТВО: представља целину састављену од људи одређених региона у којој су успостављени друштвени односи, друштвене улоге и статус сваког појединца. (1)
- _ (О) ТИПОЛОГИЈА: у општем значењу представља поступак разврставања (класификовања) објекта неког научног истраживања према доминантним карактеристикама тих објеката; поступак се примењује у многим наукама: биологији, етнологији, социологији, психологији, а зависи од избора једног од више значења термина. (1)
- _ (О) ГРАЂАНСКО (БУРЖОАСКО, КАПИТАЛИСТИЧКО) ДРУШТВО: је појам који се односи на тоталитет добровољних грађанских и социјалних организација или институција које формирају основу функционисања друштва; афирмише на колективне акције које за циљ имају остваривање заједничких интереса и вредности, када их државни систем не подржава у потпуности или довољној мери; грађанско друштво популарише невладине организације, групе за притисак у заједници, феминистичке и верске организације, професионалне асоцијације, трговинске уније и синдикате. (1)
- _ (О) СОЦИЈАЛИСТИЧКО ДРУШТВО: је друштвено – економско уређење у којем је већина средстава за производњу у јавном, државном власништву, а већина економске делатности се одвија под строгим контролом државе у сврху што равномерније расподеле друштвеног богатства. (1)
- _ (Н) МОДЕРНО ДРУШТВО: представља скуп карактеристичних особина које осликавају процес индустријализације, стварање националних држава, демографску транзицију и нагли развој становништва. (3)
- _ (Н) АГРАРНО ДРУШТВО: господарски неразвијено друштво у којем преваладају делатности примарног сектора – пољопривредна, шумарство, рибарство – с релативно великим бројем неквалификованих радника. (3)
- _ (Н) ИНДУСТРИЈСКО ДРУШТВО: је друштво у којем су основни носиоци његовог развоја стручњаци (инжењери); теорија индустријског друштва признаје само научне и техничко – технолошке критеријуме за управљање друштвеним животом. (3)
- _ (О) ДРУШТВЕНЕ СТРУКТУРЕ: је појам који се користи у друштвеним наукама како би се означила укупност међусобно повезаних елемената (друштвених појава и процеса), који чине друштво као целину и који одређују, у мањој или већој мери, деловање појединаца социјализованих унутар дате друштвене структуре. (1)
- _ (О) ДРУШТВЕНЕ КЛАСЕ: је појам који означава хијерархијску поделу између појединаца и група; најраспрострањенија подела друштвених класа у већини друштава данашњег света се заснива на подели на вишу, средњу и нижу класу, при чему се као критеријум за поделу користе различите комбинације порекла, материјалног богатства, политичког утицаја, образовања, културе и начина живота. (1)
- _ (С) РАДНИЧКА КЛАСА: друштвена група која се бори против класе капиталиста са циљем да поправи свој положај у друштву. (2)
- _ (С) БУРЖОАЗИЈА (ГРАЂАНСКА КЛАСА): је друштвена класа капиталиста, власника средстава за производњу, која живи од експлоатације најамних радника; француски назив *bourgeoisie* означавао је имућније градско становништво, занатлије и трговце неплемићког порекла, које је у феудалном поретку сачињавало тзв. трећи staleж; са открићем Америке, пута за Индију, са развојем светског тржишта и процватом крупне робне производње, развија се и јача економска важност и моћ буржоазије;

она постепено израста у самоуправну градску општину, постиже све више права да учествује у вођењу државних послова све док различитим путевима и методама није извојевала потпуну власт, мање - више укинула феудалне односе и потпуно прокрчила пут развитку капитализма. (2)

- _ (O) ДРУШТВЕНЕ ГРУПЕ: су релативно трајан скуп међусобно повезаних људи, који обављају одређену друштвену функцију или задовољавају неку човекову потребу; могу бити мање или веће; сваку групу карактерише њена структура и групна динамика; неке друштвене групе су добровољне а неке су принудне, у зависности од тога како је човек у њу ушао. (1)
- _ (C) ПРОЛЕТАРИЈАТ: је израз који у марксистичкој идеологији означава потлачену друштвену класу у капитализму, односно појединце и друштвене групе које немају властитих средстава за производњу те су за живот присиљени зарађивати искључиво од свог рада; дели се на: индустријски, пољопривредни и интелектуални пролетаријат. (2)
- _ (C) ИНТЕЛИГЕНЦИЈА (ИНТЕЛЕКТУАЛЦИ): означава припадника друштвеног слоја високо образованих људи; доња граница образованости, која допушта да неко припада том слоју, није строго одређена, већ се помера у зависности од општег нивоа образовања у једном друштву; понекад се прави разлика између формалне образованости и припадности слоју интелектуалаца према испољеним или потенцијалним стваралачким одликама, али ту разлику није могуће фиксирати строго објективним методама. (2)
- _ (C) ПРЕДУЗЕТНИЦИ: правна форма организовања привредног друштва од стране једног физичког лица, ради обављања делатности у циљу стицања добити; предузетници су пословно способна физичка лица, никако правна лица, која за обавезе предузећа одговарају свом својом имовином. (2)
- _ (C) ТРГОВЦИ: су особе које се баве трговином; овај назив подразумева пословног човека коме трговина, односно посредовање између произвођача и потрошача, представља главну економску активност и извор прихода; израз се употребљава и за запослене у појединим трговачким радњама или предузећима. (2)
- _ (C) ЗАНАТЛИЈЕ: врста делатности која се бави производњом, поправком или одржавањем нечега; претеча су индустријске, фабричке производње. (2)
- _ (C) ДРЖАВНИ ЧИНОВНИЦИ: су функционери који раде у владиним и државним институцијама. (2)
- _ (O) ЕЛИТА: је реч чији се корен налази у латинском и француском језику са значењем избрани, оно што је најодабраније – цвет друштва. (1)
- _ (C) ПОЛИТИЧКА ЕЛИТА: је група људи која управља државом кроз деловање у политичкој странци или партији. (2)
- _ (C) ВОЈНА ЕЛИТА: је одређена група високих војних званичника (официра), који предводе војни врх једне државе. (2)
- _ (C) ЕКОНОМСКА ЕЛИТА: је одређена група људи која контролише економско (банкарско, трговачко и новчано) тржиште и може бити одговорна за изазивање економских криза у свету. (2)
- _ (C) КУЛТУРНА ЕЛИТА: би представљала скуп најумнијих глава једне државе; то су уметници, писци, књижевници, философи, научници итд. (2)
- _ (C) ПРОСВЕТНА ЕЛИТА: чине је професори у средњим стручним школама и гимназијама, као и у основним школама, па и на факултетима. (2)

- _ (C) **НАУЧНА ЕЛИТА:** би представљала најкомпетентније личности из света науке (инжењере, проналазаче, техничаре), који доприносе развоју технологије и науке човечанства. (2)
- _ (O) **ДРУШТВЕНИ ПОКРЕТИ:** су облик колективног деловања усмерен на друштвену промену; основна обележја су им неформалност чланства и јавност деловања; класични примери су покрети за једнака људска права, мировни и еколошки покрети. (1)
- _ (C) **РАДНИЧКИ ПОКРЕТ:** је покрет који представља висок степен сазревања радничке класе кад она постане свесна свог положаја у друштву, кад се у опозицији постојећем реду супротставља класи капиталиста у разним облицима борбе и крчи пут својој афирмацији у друштву и ослобађању од класне експлоатације. (2)
- _ (C) **МИРОВНИ ПОКРЕТ:** пацифизам, покрет за обезбеђење мира међу народима; тежња да се рат искључи и онемогући као средство за решавањ међународних спорова; јавља се већ у доба просветитељства, а у вези са учењем о природном праву; прве организације су настале у Енглеској 1806 године и у САД 1810 године; први међународни пацифистички конгрес одржан је 1840 – те године, а 1892 године основан је међународни мировни биро са седиштем у Женеви; 1895 године установљена је Нобелова награда за мир. (2)
- _ (C) **ЕКОЛОШКИ ПОКРЕТ:** је покрет заснован на заштити животне средине и један је од неколико нових друштвених покрета који су се појавили 1960 – их година; његов настанак и развој је подстакнут све распрострањенијом свешћу о еколошкој кризи наше планете. (2)

НАРОД

- _ (O) **НАРОД:** представља сложenu појаву на коју утиче збир културних, политичких и психолошких чинилаца; културно, народ је група људи који су повезани заједничким језиком, историјом и традицијом; политички, народ је група људи која себе доживљава као природну политичку заједницу; психолошки, народ је група људи коју одликује међусобна оданост, односно приврженост у виду патриотизма. (1)
- _ (O) **НАРОДИ У ЈУГОСЛАВИЈИ (СРБИЈИ):** Срби, Хрвати, Словенци, Македонци, Црногорци, Муслимани (Бошњаци). (1)
- _ (O) **НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ (СРБИЈИ):** Немци, Мађари, Албанци, Словаци, Русини, Румуни, Бугари, Италијани, Роми. (1)

НАЦИЈА

- _ (O) **НАЦИЈА:** је израз који означава групу људи који деле или сматрају да деле заједнички идентитет, односно националну свест темељену на неким заједничким елементима, као што су језик, религија, култура и историја, односно заједничко порекло; нације се јављају у Европи између X и XII века од стране клеро – феудалне елите, како би се народи раздробили и лакше контролисали. (1)

РЕЛИГИЈА И ЦРКВА

ХРИШЋАНСТВО

- _ (O) **ПРАВОСЛАВЉЕ (СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА):** појам се налази у појмовима за СЕДМИ РАЗРЕД.

- _ (O) КАТОЛИЦИЗАМ(РИМОКАТОЛИЧКА ЦРКВА): појам се налази у појмовима за СЕДМИ РАЗРЕД.
- _ (O) ПРОТЕСТАНТИЗАМ(ПРОТЕСТАНТСКЕ ЦРКВЕ): у почетку реформска струја унутар римокатоличке цркве, која се потом засебно организовала као протестни покрет против корупције римокатоличке цркве и њених „средњовековних измишљотина“; најзначајније протестантске цркве су: лутеранство(Немачка, Скандинавија и централна Европа), калвинизам(Швајцарска, Француска, Холандија и Шкотска), англиканство(Енглеска). (1)

ИСЛАМ

- _ (O) ИСЛАМСКА ВЕРСКА ЗАЈЕДНИЦА: појам се налази у појмовима за СЕДМИ РАЗРЕД.

ЈУДАИЗАМ

- _ (O) ЈУДАИЗАМ(ЈЕВРЕЈСКА ВЕРСКА ЗАЈЕДНИЦА): проповеда веру у једног, бестелесног и само духовног Бога, оца свих људи; име овог Бога је Јахве(Јехова) и због светости га није дозвољено изговарати; јеврејска религиозност испољава се у послушности према „божанском закону“; овај закон садржан је у Старом завету, односно у хебрејској Библији; то је систематизован рукопис од 46 књига, канонизован у Јавнеу(Јамнији) око 90 – те г. н. ере, који је настајао скоро цео миленијум; писан је на хебрејском а делимично и на арамејском језику; то је збирка верских и правних прописа, а дели се на три књиге: Закон(Тора, пет књига Мојсијевих, Књигу Постања, Књигу Изласка, Левитски законик, књигу бројева и Поновљени закон), Пророци (први и последњи пророци) и Списи(Псалми, Књига о Јову, приче Соломонове, Прва и Друга књига дневника, Јездријина и Немијина књига, књига о Рути, Песма над Песмама Књига проповедника, Плач Јерemiјин, књига пророка Данила); поред Торе, за верски живот Јевреја посебно је важан Talmud(учење), велика збирка послебиблијских тумачења Старог завета, обредних правила, правних прописа, прича и изрека; састоји се из два дела: Мишина(текст учења) и Гемара(објашњење учења); оснивач јеврејске религије је Мојсије(хебрејски Моше, око 122. г. п. н. ере); синагога је зграда у којој се обављају верске активности у јудаизму; рабин је јеврејски свештеник, поглавар верске општине; Јевреја у свету има 17.865.000, а држава Јевреја је Израел. (1)

БУДИЗАМ

- _ (C) БУДИЗАМ: је философија и транстеистичка религија настала у североисточној Индији око 527 г. п. н. ере; оснивач будизма је Сидарта Гаутама, по чијој духовној титули – БУДА(будан, пробуђени) – је ово учење и добило име; циљ будизма је достизање просветљења или тачније речено пробуђења, што се може одредити као увиђање истине; будизам се данас може поделити на три велике гране: ГХЕРАВАДА, МАХАЈАНА и ВАЋРАЈАНА будизам; проширио се по индијском подконтиненту, централном, јужном, источном и југоисточном Азијом; данас их највише има у Кини, Јапану, Вијетнаму, Мјанмару, Шри Ланки, Јужној Кореји, Тајвану, Камбоџи и Индији. (2)

КОНФУЧИЈАНСТВО

- _ (C) КОНФУЧИЈАНСТВО: је етички и философски систем утемељен на учењима

Конфучија(551 – 479 г.п.н.ере);осим у Кини имао је утицаја у Кореји,Јапану, Вијетнаму и Сингапуру. (2)

ДРЖАВА И ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ

- _ (O) ДРЖАВА: је организација која има монопол власти у одређеној друштвеној заједници,поставља се као сила изнад друштва ради заштите поретка;атрибути државе су територија – географско пространство,становништво – људи настањени на територији који имају држављанство и државна власт – највиша и суверена.(1)
- _ (O) ДЕМОКРАТСКА ДРЖАВА: је држава у којој власт припада народу који бира своје представнике у власти путем слободних избора. (1)
- _ (O) АРИСТОКРАТСКА ДРЖАВА: самовлада,представља јако сужен круг управљача унутар којег се обликује владајућа воља;у аутократским режимима,по правилу постоје затворени центри политичке моћи на које грађани имају врло мало утицаја и који се периодично обнављају по строго утврђеним критеријумима. (1)
- _ (O) ВЕЛИКЕ ИМПЕРИЈЕ(НЕСТАЛЕ 1918-те године): Немачко,Аустроугарско,Руско и Турско царство. (1)
- _ (O) НОВЕ ДРЖАВЕ(НАСТАЛЕ 1918-те): КРАЉЕВИНА СХС/ЈУГОСЛАВИЈА(од 01.12. 1918 – 03.10. 1929.),била је краљевина на Балкану која је постојала од краја Првог светског рата до почетка Другог светског рата;заузимала је продају данашње Србије, Босне и Херцеговине,Македоније и Црне Горе и највећи део данашње Хрватске и Словеније;на челу монархије се налазила династија Карађорђевића;од 03.10.1929. до 29.11.1945.године зове се Краљевина Југославија;граничила се на северозападу са Италијом и Аустријом,Мађарском и Румунијом на северу,Бугарском на истоку, Грчком и Албанијом на југу,а на западу је излазила на Јадранско море. (1)
- _ (C) ЧЕХОСЛОВАЧКА РЕПУБЛИКА: је бивша држава у средњој Европи која је постојала од 1918. до краја 1992 – те године;01.01.1993. Чехословачка је мирним путем подељена на Чешку и Словачку,процесом који су западни медији назвали „плишана револуција“;граничила се са Немачком(1945 – 1990,Западна и Источна Немачка), Пољском,СССР-ом(од 1992. Украјином),Румунијом(до 1939),Мађарском и Аустријом;у њој су живели Чеси,Словаци и Немци. (2)
- _ (C) МАЂАРСКА: је држава у средњој Европи и граничи се са Словачком,Украјином, Румунијом,Србијом,Хрватском,Словенијом и Аустријом;званично име државе је Република Мађарска,а главни град је Будимпешта. (2)
- _ (C) АУСТРИЈА: је држава у средњој Европи и граничи се са Немачком и Чешком на северу,Словачком и Мађарском на истоку,Словенијом и Италијом на југу,а на западу са Швајцарском и Лихтенштајном и нема излаз на море;главни град је Беч; по политичком уређењу Аустрија је парламентарна демократија;састоји се од девет федералних држава;чланица је УН-а од 1955,а Европској унији се придружила 1995; њене покрајине су: Бургеланд(главни град Ајзенштат),Корушка(гл.град Клагенфурт), Доња Аустрија(гл.град Санкт Пелтен),Горња Аустрија(гл.град Линц),Салцбург(гл. град Салцбург),Штајерска(гл.град Грац),Тирол(гл.град Инсбрук),Форалберг(гл.град Брегенц) и Беч(гл.град Беч). (2)
- _ (O) СССР: Савез Совјетских Социјалистичких Република или Совјетски Савез је био држава на великом делу севера региона Евроазије која је постојала од 1922 до распада 1991.године;то је била прва социјалистичка држава на свету,са политичком организацијом коју је дефинисала Комунистичка партија Совјетског Савеза. (1)

- _ (H) БАЛТИЧКЕ РЕПУБЛИКЕ: је појам којим се означавају три бивше совјетске републике, сада независне државе, Естонија, Летонија и Литванија; 1918-те су одвојене од Руске империје; 1939-те су споразумом Молотов – Рибентроп пале под совјетску интересну сферу, када су претрпеле руску колонизацију, тако да имају велику руску мањину; 1990-те су прве изашле из СССР-а и нису биле део привремене државе ЗНД (Заједнице Независних Држава); Литванија и Летонија су 1991 прве признале осамостаљену Хрватску и Словенију. (3)
- (O) НОВИ ТИПОВИ ДРЖАВЕ У XX ВЕКУ: *Socijalistička država* је термин који означава републички облик владавине темељен на социјалистичком економском систему; *Fašistička država* је државно уређење екстремне деснице која радикално ограничава људска права ради веће стабилности и бржег напретка; *Nacistička država* је настала у Немачкој 1920. године чином организације Националсоцијалистичке немачке радничке партије, а покрет је достигао врхунац стварањем Трећег Рајха, тоталитарне државе коју је од 1933. до 1945. године водио Адолф Хитлер. (1)
- _ (O) ЈУГОСЛОВЕНСКА ДРЖАВА. КРАЉЕВИНА СХС/ЈУГОСЛАВИЈА (1918 – 1945): конкретни преговори о стварању Југославије и њеном будућем уређењу вођени су непосредно у два наврата – на Крфу 1917. године, када је донета Крфска декларација и у Женеви 1918. године, када је потписан Женевски споразум; након рата, под вођством Југословенског одбора у Загребу се формира Држава Словенаца, Хрвата и Срба, док су истовремено црногорски делегати на Подгоричкој скупштини донели одлуку о присаједињењу Црне Горе Србији; притом, и делегати Велике народне скупштине Војводине су 25.11.1918. године донели одлуку да се директно припоје Краљевини Србији; проглашење нове државе је обавио регент Александар Карађорђевић у име свог оца краља Петра I, 01.12.1918. године под именом Краљевина СХС. (1)
- _ (O) ВИДОВДАНСКИ УСТАВ (28.06.1921): важио је до 06.01.1929. године; донет је тесном већином и прегласавањем на националној основи; за устав је гласало 223 посланика Уставотворне скупштине (из Народне радикалне странке, Демократске странке, Вошњакових земљорадника, Југословенске муслиманске организације и Националне турске странке); против је било 35 посланика (социјалисти, републиканци и Српска земљорадничка странка), а није гласао чак 161 посланик (Хрватска републиканска сељачка странка, Народни клуб и Југословенски клуб); Краљевина СХС је одређена као уставна, парламентарна и наследна монархија чији је језик српско – хрватско – словеначки; законодавну власт делили су краљ и Народна скупштина; Краљ је имао широка овлашћења – законодавна иницијатива, санкција, промулгација закона, иницијатива и сагласност за промену устава, имао је право проглашења рата и склапања мира; бирачко право било је ограничено релативно високим старосним цензусом, а нису га имале ни жене; сваки члан скупштине имао је право законодавне иницијативе, посланичког питања, интерпелације; Министарски савет је био и краљу и Народној скупштини, а министри нису морали бити из редова посланика; постојала је и кривична и грађанска одговорност министара, уз специјални Државни суд; судови су били независни и организовали су се као првостепени, апелациони и Касациони суд (са седиштем у Загребу); били су предвиђени и посебни Управни судови (Државни савет и Главна контрола); јединице територијално – административне поделе су биле области, окрузи, срезови и општине. (1)
- _ (O) ДИКТАТУРА (06.01.1929): је назив за период апсолутистичке владавине краља

Александра Карађорђевића у Краљевини СХС, која је трајала од 06.01.1929. до 03.09.1931. године; да би увео диктатуру, краљ је искористио атентат у Народној скупштини од 20.06.1928. и смрт Стјепана Радића (08.08.1928); укинут је Видовдански устав, распуштена Народна скупштина и забрањен рад свим политичким партијама; краљ је лично преузео законодавну и извршну власт, а за председника Министарског савета је именовао генерала Петра Живковића; уведена је строга цензура новина и књига, забрањени сви политички зборови, националне, синдикалне и верске организације, забрањена је употреба националних имена и амблема; диктатуром је прокламована идеологија „integralnog jugoslovenstva“, а име државе је промењено 03.10.1929. год. у Краљевина Југославија; земља је административно подељена на девет бановина: Вардарска (Скопље), Моравска (Ниш), Дунавска (Нови Сад), Дринска (Сарајево), Дравска (Љубљана), Зетска (Цетиње), Приморска (Сплит), Врбаска (Бања Лука) и Савска (Загреб); деловање је дозвољено новим и постојећим организацијама које су промовисале југословенство: Југословенска акција, Соко Краљевине Југославије, Народна одбрана, Удружење четника за слободу и част отаџбине. (1)

- _ (О) СПОРАЗУМ ЦВЕТКОВИЋ – МАЧЕК (26.09.1939): је био споразум између представника Владе Краљевине Југославије Драгише Цветковића и вође хрватске опозиције Влатка Мачека; према том споразуму успостављена је Бановина Хрватска спајањем Савске и Приморске бановине (у целости) и делова дунавске, врбаске, дринске и зетске бановине. (1)
- _ (О) ШЕСТОАПРИЛСКИ РАТ (06. – 18.04.1941): је рат између сила Осовине и војске Краљевине Југославије; током овог рата бомбардовани су сви значајнији положаји војске и аеродроми; у 06.30. озпочело је бомбардовање Београда, а први напад извела су 234 немачка бомбардера уз пратњу 120 ловаца; њима су се супротставила 43 ловца Шестог ловачког пука Југословенске Краљевске војске, као и 40 противавионских топова и 36 противавионских митраљеза калибра 15 mm; топови су били распоређени на Калемегдану, Врачару, Торлаку, Бежанијској коси, Батајници и око села Овча код панчевачког рита; Београд је током 06. априла 1941. бомбардован четири пута: у 06.30., око 11.00. око 14.00. и око 16.00. часова; југословенски пилоти су успели да оборе 23 немачка авиона, а противавионска одбрана 27 авиона, а изгубили су 18 авиона. (1)
- _ (О) ОКУПАЦИЈА И ПОДЕЛА ЗЕМЉЕ 1941 – 1945: извршена је од стране немачких, италијанских, бугарских и мађарских окупаторских снага; окупатори су супротно међународном праву, у централним деловима земље формирали три државна протектората (марионетске државе) – Независну државу Хрватску (НДХ), Недићеву Србију и Независну државу Црну Гору; Немачка је окупирала Словенију, Србију до Ниша и Банат; Италија је окупирала део Словеније (Љубљанска покрајина), Ријеку и Далмацију; Мађарска је окупирала Бачку, Барању, Међумурје и Прекомурје; Бугарска је окупирала и анектирала југозападне делове Југославије, укључујући централну и источну Македонију и јужно Косово. (1)
- _ (О) ДРУГО ЗАСЕДАЊЕ АВНОЈ – а 1943: одржано је 29.11.1943. године у граду Јајцу; заседање је одржано у згради бившег друштва „Сокола“; подијум је био искићен заставама Југославије (са црвеном звездом у средини), Америке, Енглеске и СССР-а; у дну стола за Председништво налазила се прва скица новог грба Југославије; из Словеније су на заседање дошли: др Иван Рибар (председник АВНОЈ-а), Борис Кидрич и др Јосип Видмар; делегацију из Хрватске је предводио др Владимир Бакарић, а у стопу ју је пратила мања јединица из састава 13. пролетерске бригаде;

укупно је било 142 делегата;недалеко од града су постављени тешки противавионски митраљеви у случају ваздушних напада;град је замрачен тачно у 19.15.часова;дом културе су обезбеђивале јаке партизанске јединице;рад делегата започео је химном „Хеј Словени“,а завршен је у 05.00 „козарачким колом“;радним делом заседања руководило је Председништво у саставу:др Војислав Кеџмановић,др Иван Милутиновић,др Сретен Жујовић,др Јосип Видмар,др Павле Грегорић,др Златан Сремец,др Сулејман Филиповић и православни свештеник из Крупња Влада Зечевић;као главне одлуке које су донели већници на Другом заседању АВНОЈ – а истичу се: а)АВНОЈ се конституише као законодавно и извршно представничко тело Југославије као врховни представник народа и успоставља се Национални Комитет Ослобођења Југославије(НКОЈ),са свим обележјима народне владе,преко кога ће АВНОЈ остваривати своју извршну функцију;б)забрањује се југословенској избегличкој влади повратак у земљу и одузимају се сва права законите владе Југославије,а такође се забрањује и повратак у земљу краља Петра II Карађорђевића до завршетка рата,када ће народ одлучити хоће ли републику или монархију;в)обавезе које су у иностранству у име Југославије склопиле избегличке „владe“,а у циљу њиховог поништења или поновног склапања односно одобрења и да се не признају међународни уговори и обавезе које би убудуће у иностранству евентуално склопила избегличка „влада“; г)Југославија се има изградити на демократском принципу као државна заједница равноправних народа;д)донети закључци се имају одмах формирати посебним одлукама АВНОЈ – а. (1)

_(О) ОСЛОБОЂЕЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ(15.05.1945): завршне операције за ослобођење Југославије трајале су од 20.03. 15.05.1945.,када је заробљено 150.000 немачких војника.(1)

_(О) СОЦИЈАЛИСТИЧКА ЈУГОСЛАВИЈА(1945 – 1991): је бивша југословенска држава која је постојала од краја II светског рата па све док се није распала током грађанског рата 90 – тих година XX века;била је социјалистичка држава која је обухватала територије данашњих независних држава Србије,Хрватске,БиХ,Македоније, Словеније и Црне Горе;формирана је 1945 као наследница Краљевине Југославије под именом Демократска Федеративна Југославија(ДФЈ);мења име 29.11.1945. у Федеративна Народна Република Југославија(ФНРЈ),док је коначно име добила 1963.године као Социјалистичка Федеративна Република Југославија(СФРЈ);главни град СФРЈ био је Београд;граничила се са Италијом,Аустријом(на северозападу), Мађарском и Румунијом(на северу),Бугарском(на истоку) и Грчком и Албанијом (на југу);први председник послератне Југославије је био Иван Рибар,а председник владе је био Јосип Броз Тито;1953.године Тито је постао председник,а 1974.године је проглашен доживотним председником;после Титове смрти(1980) тензије између народа Југославије су порасле;у јуну 1991 Словенија и Хрватска су одлучиле да прекину све везе са осталим републикама и постану независне државе,услед чега је избио рат;рат је вођен најпре у Словенији,затим у Хрватској(1991 – 1995) и коначно у БиХ;рат у БиХ је завршен Дејтонским споразумом(21.11.1995);Србија и Црна Гора су 27.04.1992. формирале Савезну Републику Југославију(СРЈ),која је 2003.године реформисана и преименована у Државну Заједницу Србија и Црна Гора(СЦГ);ова држава је престала да постоји јуна 2006.године,након референдума о независности Црне Горе. (1)

_(О) ФЕДЕРАЦИЈА ШЕСТ РЕПУБЛИКА И ПЕТ НАРОДА: СФРЈ је одвојено признавала „народе“ и „народности“;прве су чинили конститутивни јужнословенски народи,а

- друге остале словенске и несловенске етничке групе укључујући Албанце и Мађаре; конститутивни народи били су: Срби, Хрвати, Словенци, Македонци и Црногорци. (1)
- _ (C) САМОУПРАВЉАЊЕ: је концепт који налаже управљање друштва самим собом, без спољашње принуде; у СФРЈ је била примењена варијанта овог концепта под називом радничко самоуправљање, а требало је да представља супротност етатистичком социјализму какав се јавио у СССР – у. (2)
- _ (O) ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ: је појам из области науке о држави помоћу кога је могуће класификовати постојеће и нестале државе; први је теорију класификације држава израдио старогрчки философ Аристотел, који је настављајући се на Платона државна уређења поделио на ДОБРА (монархија – владавина једног, аристократија – владавина неколицине најбољих, република) и ЛОША (тиранија, олигархија и демократија – владавина свих); модерне теорије државног уређења: 1) oblik vladavine – мисли се пре свега на карактер вршења власти, начин ограничавања највиших органа државе и односи између њих (монархија, република, диктатура); 2) organizacija države – унитарна држава, федерација, конфедерација; 3) državni režim – однос државне власти и грађана (демократски, аутократски, тоталитарни). (1)
- _ (O) МОНАРХИСТИЧКО УРЕЂЕЊЕ (МОНАРХИЈА): је политичко уређење и идеологија која заговара монархију као државно уређење неке државе; монархизам се традиционално сматра релативно новијом идеологијом, односно, пре свега конзервативном реакцијом на либералне и радикалне републиканске покрете који су се јавили у Европи и западном свету у новом веку и потстакли тзв. грађанске револуције. (1)
- _ (O) РЕПУБЛИКАНСКО УРЕЂЕЊЕ (РЕПУБЛИКА): је назив за државно уређење у коме државни поглавар бива изабран, а не, као у монархији, на своју функцију дође наследним путем; републикански облик власти може садржавати ограничену демократију, где такве моћи припадају само једном делу народа; у неким случајевима република може бити диктатура или тоталитарна држава. (1)
- _ (O) ОБЛИЦИ УРЕЂЕЊА ДРЖАВЕ: Unitaristički (jedinствена, unitarna држава) је држава у којој може постојати само једна суверена власт; ниже административне јединице ове државе – провинције, регије, окрузи, дистрикти и сл. – се требају сматрати искључиво испоставама централне власти, те не смеју имати никакав суверенитет, нити властити субјективитет; унитаризам је обично повезан уз концепт националне државе која се сматра недељивом, а њена организација и уређење требају бити одраз „националног јединства“; Federalna држава: или савезна држава је назив за сложену државу, односно политичку унију две или више држава које поседују сопствени међународноправни субјективитет, а на које су државе – чланице пренеле део свог суверенитета; организација и институције федерације су по правилу установљене уставом, а федерална власт у свом деловању, за разлику од власти конфедерације, није одговорна државама – чланицама; Federalna јединица: има свој устав и изграђен систем законодавне, судске и извршне власти; Autonomna покрајина: је заснована на власти и самоуправљању радничке класе, у којој радни људи грађани, народи и народности, остварују своја суверена права, осим оних која су уставом утврђена као права која се остварују заједнички у републици; Konfederacija: је један уговорни однос удруживања који државе међународно успостављају; нема ниједну од три класичне државне власти (законодавна, извршна, судска); државе чланице конфедерације имају право нулификације (вета), као и право сецесије. (1)
- _ (O) ВЛАСТ: је институционална моћ, а заснивана је на нормативним претпоставкама које имају за собом ауторитет, који произилази из воље грађана или друштвене

- организације. (1)
- _ (O) ДЕМОКРАТСКА ВЛАСТ: је плуралистички облик власти у којем све одлуке неке државе доноси директно или индиректно већина њених грађана кроз изборе; када су ти услови испуњени власт се може описати као демократска. (1)
  - _ (O) ТОТАЛИТАРНА ВЛАСТ: је политички систем у којем је власт под контролом једне политичке организације или странке која не препознаје границе својих области, те због тога настоји контролисати све аспекте јавног и приватног живота; означава сузбијање и ограничавање слободе говора и слободе штампе. (1)
  - _ (O) ДИКТАТУРА: је назив за облик владавине у коме се сва власт налази у рукама једног човека или мање групе људи те која није ограничена никаквим институционалним оквирима као што су устав, закон или обичаји. (1)
  - _ (O) ДИКТАТУРА ПРОЛЕТАРИЈАТА: је револуционарна власт пролетаријата, радничке класе; ради се о општој власти коју остварује радничка класа често у савезу са сељаштвом и осталим радницима, након збацивања са власти буржоазије и осталих експлоататорских класа. (1)

ДЕМОКРАТИЈА

- _ (O) ДЕМОКРАТИЈА: је политичка оријентација која фаворизује владу народа, односно представника народа; политички систем базиран на могућности да народ (грађани) може да бира своје представнике; постоје две врсте демократије: директна – када сви грађани учествују у процесу доношења одлука, чиме се спречава стварање моћи у рукама изабраних представника; представничка – када грађани на изборима бирају своје представнике у парламенту и дају им ауторитет да доносе одлуке у њихово име. (1)
- _ (O) ДЕМОКРАТСКА ПРАВА: су право учешћа у власти (право да бираш и да будеш биран), право на удруживање, право збора и договора, поштовање воље већине, слобода штампе. (1)
- _ (O) ПОДЕЛА ВЛАСТИ: *Zakonodavna vlast* је власт чији је главни задатак доношење закона, које доноси парламент; *Izvršna vlast* има задатак да спроводи законе које је донела законодавна власт и интерпретира судска власт; у општем смислу, извршну власт чини влада; зависно од политичког система на челу владе може бити премијер или председник; *Sudska vlast* има задатак да примењује и тумачи законе које је донела законодавна власт. (1)
- _ (O) ВЛАДА: је извршни орган који спроводи законе на територији одређене државе; у најширем смислу, владати значи имати право да се одлучује, управља и надгледа над одређеном територијом, групом људи или организацијом. (1)
- _ (C) ДРЖАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА: или државна управа, је израз под којим се подразумевају све или редовне активности које врши нека држава, односно појединци – државни службеници, функционери или намештеници – и институције (државни органи, агенције) које их обављају; начин организације, делатности и методе рада државне управе се разликују од земље до земље, зависно од социјално – економских или политичких прилика, али и државног уређења. (2)
- _ (H) БИРОКРАТИЈА, БИРОКРАТА: је форма друштвене организације у којој се тежи више централизованом контроли и присилном конформизму, ригидно прописаним правилима и каналима комуникације. (3)

- _(O) СРПСКА ВЛАДА 1914 – 1918: председник српске владе у Првом светском рату био је Никола Пашић;на вест о Сарајевском атентату српски посланик у Бечу Јован М. Јовановић Пижон је у име српске владе изјавио најдубље саучешће министру иностраних дела Аустроугарске;на Ултиматум од 23.07.1914.српска влада је одговорила 25.07.1914.у 17.30.часова,а писали су га Никола Пашић и Стојан Протић;били су прихваћени сви захтеви осим оних у тачки 6.;Влада и Врховна команда одлучиле су да сачувају војску и повуку се преко Црне Горе и Албаније 25.11.1915. на Јадранско море;после ослобођења 1918.године,представници српске владе учествовали су као чланови делегације новоформиране Краљевине СХС у раду мировне конференције у Паризу;током борака на Крфу српска влада се озбиљно бавила организацијом војног санитета и бригом за народно здравље осле ослобођења;током повлачења умрло је од болести и исцрпљености 147 лекара. (1)
- _(O) ЈУГОСЛОВЕНСКА ВЛАДА 1918 – 1991: од стварања нове државе(Краљевине СХС) до доношења њеног првог устава(1918 – 1921),власт су вршили регент,влада и Привремено народно представништво;први устав донет је упркос бојкоту опозиције 28.06.1921.године па је назван Видовдански устав;1928.године избила је дуго припремана криза политичког система,нестабилност владе и поретка,сукоби на националној основи и деловање антидржавних странака и покрета,што је довело до атентата у Народној скупштини Краљевине СХС;краљ Александар I Карађорђевић је завео лични режим(диктатуру) 06.01.1929.године – распустио Народну скупштину,укинуо Видовдански устав и забранио рад свих политичких странака;03.10 1929.године име државе је промењено у Краљевина Југославија,а држава је подељена на девет бановина;краљ је септембра 1931.године народу даровао(октроисао) нови устав; на краља је 09.10.1934.године извршен атентат у Марсељу од стране усташа, ВМРО – а и комуниста,а уместо његовог малолетног сина Петра II владаће намесништво(кнез Павле Карађорђевић,Иво Перовић и Раденко Станковић);влада Милана Стојадиновића је настојала да очува неутралност земље и да је економски ојача,а у спољној политици окреће се сарадњи са Немачком и Италијом;влада Драгише Цветковића имала је задатак да реши тзв. „хрватско питање“у Краљевини Југославији па је потписан споразум са Влатком Мачеком,вођом ХСС – а,о формирању бановине Хрватске. (1)
- _(C) ЈУГОСЛОВЕНСКА ВЛАДА У ИЗБЕГЛИШТВУ: прешла је из Египта у Лондон 1941. године;влада је била састављена од различитих личности,које су припадале трима народима,а трвења су била свакодневна;највећи проблем председника владе били су односи са Хрватима(покољи усташа над Србима и будуће уређење земље),односи са двором,односи са Енглезима,покрет отпора(влада је подразумевала покрет Драже Михаиловића,али је помоћ Британаца била мизерна,а на крају су подржали комунисте);у јесен 1944.године комунисти су дошли на власт;Слободан Јовановић је био оптужен за сарадњу са окупаторима и осуђен на казну лишења слободе са принудним радом у трајању од 20 година,губитак политичких и грађанских права у трајању од 10 година,конфикацију целокупне имовине и на губитак држављанства;Слободан Јовановић преминуо је12.12.1958.,а рехабилитован је 2007.године одлуком окружног суда у Београду. (2)

- _(C) ВЛАДА НАРОДНОГ СПАСА: позната и као Влада националног спаса или Недићев режим је била централни орган марионетске квислиншке власти постављене од стране немачких окупатора у Другом светском рату у окупираној Србији; формирана је 29.08.1941. године и заменила је ранију квислиншку управу у Србији познату као Комесарска влада Милана Аћимовића; влада се фокусирала на очување реда у окупираној Србији и да заустави непријатељства против немачких јединица намењених за Источни фронт; председник владе био је генерал Милан Недић; под командом владе налазиле су се и оружане формације познате као Српски добровољачки корпус, Српска државна стража и Српска гранична стража, које су током рата учествовале у борбама на страни сила Осовине; влада је примила и помогла преко 400000 избеглица (Срба) са простора НДХ-а, Македоније, Косова и Метохије и Бачке; влада је распуштена 04.10.1944. године због све веће опасности од уласка совјетских и партизанских снага у Србију; у повлачењу четничких снага које су се са партизанима бориле на Зеленгори 1945. погинуо је и Милан Аћимовић; министара је враћена из Аустрије и предата југословенским властима на суђење за издају земље; Димитрије Љотић је погинуо у саобраћајној несрећи у Словенији, у месту Нова Горица 1945. године; генерал Милан Недић је наводно извршио самоубиство у Ознојој згради 04.02.1946. Године, а последњи преостали министри и генерали су изведени на суђење са Дражом Михаиловићем у Београду од 10.06. до 15.07.1946. године; тада су на смрт осуђени и стрељани: Коста Мушицки, Танасије Динић, Велибор Јонић, Драгомир- Драги Јовановић, Ђура Докић и Бошко Павловић; на временске казне су осуђени: др Коста Кумануди и Ђура Виловић; једино су Боривоје Јонић и Миодраг Дамјановић успели да побегну из земље и да се настане у иностранству; Јонић је умро у Француској, а Дамјановић у Немачкој 1956. године. (2)
- _(C) НАЦИОНАЛНИ КОМИТЕТ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ(НКОЈ): за време Другог светског рата био је највиши извршни и наредбодавни орган народне власти у Југославији, са свим обележјима народне, револуционарне владе; установљен је посебном одлуком АВНОЈ-а на другом заседању у граду Јајцу; НКОЈ се састојао од председника, три подпредседника и потребног броја повереника, а за свој рад је одговарао АВНОЈ-у, који је именовао његове чланове; настао је 30.11.1943. године, а седиште му је било у Дрвару (до краја маја 1944.), па на Вису (од маја до октобра 1944), а затим у Београду све до 07.03.1945, када је на основу споразума Тито – Шубашић укинут, а формирана Привремена влада Демократске Федеративне Југославије под председништвом Јосипа Броза Тита. (2)
- _(C) ВЛАДА ДФЈ/ФНРЈ/СФРЈ: Влада ДФЈ је формирана од припадника НКОЈ-а и припадника краљевске владе у егзилу; настала је 07.03.1945. и трајала до 11.11.1945. председник ове привремене владе је био Ј.Б.Тито; из владе ДФЈ 18.08.1945. први је дао оставку на месту министра-потпредседника Милан Грол с образложењем да се не поштује принцип демократије и слободе говора; после Грола владу је истог дана напустио и др Јурај Шутеј, министар без портфеља; сам др Иван Шубашић, под изговором да нема слободне демократске речи и да влада комунистичка диктатура у земљи, је поднео оставку на место министра спољних послова 08.10.1945. године. Влада ФНРЈ је била највиши извршни и управни орган државне власти у периоду од 1946. до 1953. године; чинили су је: председник, потпредседници, министри, председник савезне планске комисије и председник савезне контролне комисије; председник владе ФНРЈ је представљао Владу, председавао седницама и руководио радом Владе; министри су руководиоци гранама државне управе које су улазиле у

надлежност владе ФНРЈ; надлежности владе ФНРЈ биле су да: усмерава и усклађује рад својих министарстава, комисија и комитета, стара се о припреми и остварењу општедржавног привредног плана, руководи кредитним и новчаним системом, предузима све потребне мере за осигурање и заштиту уставног поретка и грађанских права; руководи општом организацијом Југословенске армије; руководи одржавањем односа са страним државама, стара се о испуњавању међународних уговора и обавеза; решава о законским предлозима појединих чланова владе, који су се подносили Народној скупштини ФНРЈ; прописује унутрашње уређење министарстава и подређених установа и оснива комитете, комисије и установе у циљу спровођења привредних, одбрамбених и културних мера; Влада СФРЈ је влада државе чије име је настало Уставом од 07.07.1963. и која се званично назива Социјалистичка Федеративна Република Југославија; од настанка па до распада (1990, у априлу) била је под пуном влашћу КПЈ (касније СКЈ-а), на чијем је челу од 1939. до 1980. био Ј.Б. Тито; након Титове смрти 1980-те године, највише тело власти у СФРЈ постаје колективно председништво од осам чланова (по један из сваке републике и покрајине), који се ротирају на месту председавајућег сваких годину дана; према уставу СФРЈ из 1974. године, Скупштина СФРЈ била је највише тело власти у оквиру права и дужности Федерације (парламент) и састојала се из два дома: Савезно веће и Веће република и покрајина. (2)

_(О) ДИНАСТИЈА: је назив за чланове исте породице која влада у наследном праву. (1)

_(О) АЛЕКСАНДАР I КАРАЂОРЂЕВИЋ, РЕГЕНТ (1914 – 1921), КРАЉ (1921 – 1934): рођен на Цетињу 1888, умро у Марсељу 09.10.1934; школовао се у Женеви и Петрограду, али га је династијска смена довела у Београд, у којем је наставио учење; потом је продужио школовање у Пажевском корпусу у Петрограду, али се вратио после годину дана, не могавши да поднесе руску зиму; учење је наставио код најпознатијих београдских професора и то из права, историје и дипломатије, али од књига су га одвојиле многе обавезе, док су Балкански ратови учинили крај његовом образовању; као владарев син ступио је у војне редове рано – постао је редов када је имао 15, а врховни заповедник целе српске војске са 26 година; деценију и по, од 1903 до 1918. проживео је као војник и ратник, оптерећен владарским дужностима; у Балканским ратовима успешно је командовао Првом армијом у дводневној бици на Куманову (1912), после чега су освојили Скопље и Битољ; у време кризе изазване Сарајевским атентатом, нестрпљиви престолонаследник преузео је дужност регента и обављао ју је седам година (1914 – 1921); током Првог светског рата стално је био на ратишту, делећи судбину војске и народа у успесима 1914 (Цер, Колубара, одбрана Београда) и у поразима 1915; његово настојање да се на Солунском фронту води офанзива и да буде именован за команданта савезничких снага није имала успеха, али је стекао чин генерала; пробојем Солунског фронта Србија је брзо ослобођена, као и Срби, Хрвати и Словенци са простора Хабзбуршке монархије; 01.12.1918. Проглашена је нова држава – Краљевина СХС (од 1929. Краљевина Југославија); оженио се Маријом, ћерком румунског краља Карола (1922), са којом је имао три сина: Петра, Томислава и Андреја; у спољњој политици краљ се ослањао на Француску, са којом је закључио уговор о савезништву (1927); лоши односи са Италијом били су због њених претензија на јадранску обалу и са СССР-ом, због пријема руских избеглица; Видовданским уставом 1921. године завео је централизам у држави, појачан 1929. године државним ударом којим је укинута грађанска демократија; скупштина је била распуштена, странке забрањене, а владар је преузео сву власт у

своје руке;диктатура није могла дуго да опстане,па је краљ Октроисао устав(1931), заводећи дводомни систем;држава је подељена на девет бановина,али је систем и даље био централистички јер се краљ залагао за политику интегралног југословенства;Народна скупштина и Сенат,одајући му највише признање,доделили су му симболичко звање:Витешки краљ Александар Карађорђевић-Ујединитељ; најнапреднији неимар Југославије,оличење југословенске државне заједнице,краљ Александар убијен је у Марсељу 1934.године;историја је показала да је Југославија највећа српска заблуда,која је не само српски народ већ и краља Александра трошила и савијала,те је од краља Ујединитеља створила краља Мученика.(1)

_(O) ПРИНЦ ПАВЛЕ КАРАЂОРЂЕВИЋ,НАМЕСНИК(1934 – 1941): рођен 15.04.1893.у Санкт Петербургу,а умро 14.06.1976.у Паризу;српски принц и једини син кнеза Арсена Карађорђевића(1859 – 1938),рођеног брата краља Петра I(1844 – 1921);врстан познавалац сликарства и уметности уопште;до атентата на краља Александра 1934. године,уопште се није бавио политиком и живео је повучено са породицом;из брака са грчком принцезом Олгом имао је синове Александра(1924),Николу(1926 – 1954) и кћер Јелисавету(1936);после атентата,а према тестаменту постаје један од тројице чланова Намесништва у име малолетног краља Петра II;у спољној политици проводио је политику неутралности и раскида са Француском;увидевши да В.Британија нема намеру да штити Југославију,заговарао је приступање Тројном пакту,што се и догодило 25.03.1941;два дана касније оборен је са власти,ухапшен и протеран у Грчку,а одатле су га британци одвели у Кенију и држали у заробљеништву до краја рата;након рата живео је у Француској,где је и умро. (1)

_(O) ПЕТАР II КАРАЂОРЂЕВИЋ.КРАЉ(1941 – 1945): био је последњи југословенски краљ;рођен је у Београду 06.09.1923.,као прворођени син краља Александра I и краљице Марије;кумови на крштењу су му били енглески краљ Џорџ VI и његова жена Елизабет Боуз – Лајон;после основног образовања које је стекао на Двору,похађао је Сандроид школу у Енглеској,из које се вратио после атентата на његовог оца 1934.године;у Београду је имао приватне наставнике;после војног удара од 27.03.1941.године,проглашен је пунолетним и одмах је преузео власт од Намесништва;после априлског рата 1941.био је приморан да напусти земљу са владом и емигрира,прво у Грчку,а затим у Египат;у јуну 1941.стигао је у Енглеску;за време емиграције,завршио је школовање у Кембриџу,а онда се придружио снагама Британског Краљевског ратног ваздухопловства;почетком 1945,у склопу договора о прелазној влади,одрекао се престола и политичких ингеренција у корист намесништва и нове владе;са супругом Александром,грчком принцезом,и сином Александром,рођеним 1945,прво је живео у Лондону,а затим у Америци,где је и умро 03.11.1970. у денверској болници(од цирозе јетре),а сахрањен је у цркви Светог Саве у Либертвилу;његови посмртни остаци су ексхумирани 17.01.2013.године,а пренети су у Србију и сахрањени на Опленцу 26.05.2013.године. (1)

_(O) ФРАЊА ЈОСИФ,ЦАР(1848 – 1916):аустријски цар и хрватско – мађарски краљ (1848 – 1916),цар и краљ Аустро – Угарске(1867 – 1916);на престо је дошао у жеку револуције 1848,јер се Фердинанд I показао недовољно способним да смири догађаје;уз војну помоћ Русије успео је да угуши мађарску револуцију код Вилагоша,августа 1849;узео је централистичко – апсолутистички систем владавине,упамћен по имену омраженог првог министра као Ваћов apsolutizam(1849 – 1860),у којем је поред осталог,у спровођеној насилној германизацији тражио кохезиони елемент за одржање јединства државе и сузбијање мађарских сепаратистичких тежњи;ради

очувања аустријских посета у Италији водио је од 1848 до 1866. године три рата; после пораза код Мађенте и Солферина 1859, изгубио је Ломбардију, а 1866 и Венецију; у борби за превласт у немачком свету дошао је у сукоб са Пруском и претрпео пораз 1866. у бици код Садове; миром у Прагу 1866, приморан је да призна распад Немачког савеза у којем је Аустрија имала првенство, и да одобри стварање Севернонемачког савеза под Пруским вођством, који ће 1871. прерасти у Немачко царство са центром у Берлину; да би спасо опстанак државе прихватио је Аустро – Угарску нагодбу 1867, којом је створена Аустро – Угарска монархија; наредне, 1868 године, склопљена је Хрватско – угарска нагодба, по којој је Хрватска остала у политичкој и економској зависности од Мађарске и којом су распршени снови политичара из Загреба о Тројној монархији (тек после овога, Штросмајер се окренуо Београду да тражи у идеји југословенства излаз за Хрватску); заслугом његовог министра иностраних послова грофа Андрашија, на Берлинском конгресу (1878) извршена је окупација БиХ, а 1908. и анексија ове дотадашње турске провинције; под утицајем агресивних министара (Хецендорф, Бертолд, Чернин...) и дворских кругова, искористио је смрт престолонаследника Франца Фердинанда у Сарајеву 1914. године, као повод за агресију на Србију и почетак Првог светског рата. (1)

_(Н) ХОЕНЦОЛЕРНИ: су немачка династија кнежева изборника (електора), краљева и царева (императора) Пруске, Немачке и Румуније; породица Хоенцолерн води порекло из области око града Хехингена у Швабији из XI века; оно су узели име по замку Бург Хоенцолерн близу поменутог града, који је био дом њихових предака; кућа се поделила у две гране: оне у католичкој Швабији и оне у протестантској Франконији; Швапска грана владала је облашћу око Хехингена до њиховог могућег изумирања 1869. године; Франконска грана биле је релативно успешнија, јер су се њени представници попели на трон Бранденбурга (1415) и трон војводе Пруске (1525); унија ове две линије 1618. г. дозволила је 1701. стварање Краљевства Пруске, државе која је водила уједињење Немачке и стварање Немачког царства 1871. године; Пруски краљеви били су: Fridrih I od Pruske (1701 – 1713), Fridrih Vilhelm I (1713 – 1740), Fridrih II od Pruske, Veliki (1740 – 1786), Fridrih Vilhelm II od Pruske (1786 – 1797), Fridrih Vilhelm III od Pruske (1797 – 1840), Fridrih Vilhelm IV od Pruske (1840 – 1861), Vilhelm I (1861 – 1888), Fridrih III (1888), Vilhelm II (1888 – 1918); немачки цареви били су: Vilhelm I (1871 – 1888), Fridrih III (1888), Vilhelm II (1888 – 1918); румунски краљеви били су: Karol I (1881 – 1914, knez 1866 – 1881), Ferdinand (1914 – 1927), Mihail (1927 – 1930 i 1940 – 1947), Karol II (1930 – 1940). (3)

_(О) ПАРЛАМЕНТ/ПАРЛАМЕНТАРИЗАМ: је назив за највише представничко тело у некој држави или ужој политичкој заједници; у савременом свету то тело најчешће има законодавну, односно уставотворну функцију; по парламенту је назван облик демократског друштвено-политичког уређења који се назива парламентарни систем или парламентаризам; у оваквом систему шеф државе има у правилу углавном симболичку улогу; на супрот томе, шеф владе је у правилу одговоран и зависан од парламента; он своју функцију може обављати једино док има поверење парламента, а када се то поверење изгуби, у парламенту се обави гласање о поверењу влади; уколико влада на таквом гласању изгуби поверење, подноси оставку, а након тога се именује мандатар за састав нове владе или расписују нови парламентарни избори. (1)

- _(O) ПАРЛАМЕНТАРИЗАМ У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ: на основу уставног одређења Краљевине СХС као парламентарне монархије,могло је само да се очекује поштовање парламентарне праксе у којој Народна скупштина произилази из слободне воље бирача и представља суверен орга власти,а влада се образује из састава скупштинске већине;међутим,решења у Уставу Краљевине СХС нису обавезивала краља да министре именује из састава Народне скупштине,нити да поштује ставове скупштинске већине,чиме су доприносила обезвређивању парламентаризма и његових институција од првог дана живота нове државе до краљеве диктатуре 1929.године;у периоду од 1921.до 1929.године,влада су махом састављане на двору,а не у Народној скупштини;краљ Александар је био противник јаких странака и снажних страначких вођа,што се нарочито показало у одбацивању кандидатуре Николе Пашића за председника прве владе Краљевине СХС;друштвена нестабилност огледала се у честој смени влада,а Народна скупштина представљала је трибину за политичка надметања,установу за доношење закона и утврђивање буџета; због деловања ванпарламентарних чинилаца,упорне одбране централизма и унитаризма,и нерешавања основних социјално-економских питања,такав парламентаризам је изгубио сваки углед у народу. (1)
- _(O) УСТАВОТВОРНА СКУПШТИНА(КОНСТИТУАНТА): састала се на темељу избора одржаних 28.11.1920;прву седницу имала је 12.12.1920,а завршила са радом 28.06. 1921.године изгласавањем Видовданског устава;изабрани заступници комунистичке партије,ХРСС-а и неки други нису били присутни,па су за устав гласали Срби,мали део Хрвата и Словенаца,те муслимани(Турци);након тога,наставља у истом саставу деловати као „Народна скупштина“ Краљевине СХС. (1)
- _(H) ЈЕДНОДОМНИ ПАРЛАМЕНТ 1921: чинили су га посланици које је народ бирао непосредним тајним гласањем,а бирачко право имао је сваки мушкарац са навршеном 21-ом годином живота;законодавну власт вршили су парламент и шеф државе,који је сазивао Народну скупштину на редовна или ванредна заседања,имао право да је распусти,потврђивао законе које је она доносила;краљ је вршио управну власт преко министара;именовао је председника и чланове владе која је била одговорна њему и Народној скупштини;судску власт вршили су судови,а њихове пресуде изрицане су и извршаване у име краља. (3)
- _(O) ДВОДОМНИ ПАРЛАМЕНТ 1931(СЕНАТ): Народно представништво је било дводомно,сачињено од Сената и Народне скупштине;краљ је имао далеко највећи утицај на избор чланова Сената(бирао је половину чланова);Народна скупштина бирала се општим,једнаким и непосредним правом гласа,али је изборни закон предвидео јавно гласање што је пружало огромне могућности за притиске и манипулације;жене нису имале бирачко право;законодавна иницијатива посланика,као и њихов имунитет,били су значајно сужени;министарски савет био је именован од стране краља и само њему одговоран,а министарска одговорност према Народном представништву у кривичним питањима такође је била сужена;министарски савет вршио је пре свега управну власт, без неких ширих политичко-законодавних иницијатива. (1)
- _(O) МОНАРХ: је назив за особу која као државни поглавар доживотно управља неком државом на темељу наследног права;државе којима је на челу монарх називају се монархијама;монарх треба да буде привржен цркви и вери,како би био крунисан за цара или краља неке државе. (1)
- _(O) НАМЕСНИК/НАМЕСНИШТВО: је орган власти који је управљао државом до стицања пунолетства малолетног владара,а чинили су га углавном двојица

- политичара и један генерал. (1)
- _ (O) ПРЕМИЈЕР/ПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ: је назив за шефа владе у некој држави; у већини система, с изузетком председничких република, председник владе нема функцију државног поглавара, односно државног оглавара или шефу државе је стварно или номинално подређен. (1)
  - _ (O) МИНИСТАР: је члан владе задужен за одређени ресор; обично је високи државни чиновник; подређен је председнику владе и њему је одговоран, а може бити одговоран и парламенту; министар који нема посебно додељен ресор назива се министар без портфеља (без лиценце). (1)
  - _ (O) ДИПЛОМАТИЈА/МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ: је вештина одржавања међународних односа и вођења међународних послова; умешност у одбрани интереса своје земље и придобијању страних влада за политику своје владе. (1)
  - _ (H) ЈАВНА ДИПЛОМАТИЈА: је термин новијег порекла и не подразумева само формалне односе на државном нивоу, већ и став јавности о политици и начину њеног вођења; она обухвата димензију међународних односа у класичном смислу, побољшању имиџа земље код јавног мњења у иностранству, узајамни утицај неформалних заинтересованих група у земљама сарадње, извештавање о иностраним пословима и утицај на политику, међусобну комуникацију људи чији је посао комуникација. (3)
  - _ (H) ТАЈНА ДИПЛОМАТИЈА: је термин сличан термину тајна служба, која се борила за остваривање политичке предности, моћи превласти, односно представљала је наставак рата мирним средствима. (3)

ЗАКОН И ЗАКОНИК

- _ (O) УСТАВ/УСТАВИ: је највиши општи правни акт у систему општих правних аката једне државе, који уређује најбитније односе у држави, а пре свега саму државну организацију и овлашћења државних органа, као и слободе и права грађана; назива се још и основни закон. (1)
- _ (O) ЗАКОН: је нормативни акт државе, који тачно по одређеном поступку доноси њен законодавни орган; закон је, након устава, највиши и најважнији правни акт и сви други правни акти у држави морају бити у скалду с њим, јер су они акти ниже правне снаге (подзаконски акти). (1)
- _ (O) АМАНДМАН/АМАНДМАНИ: је предлог за измену неког законског текста и сама измена која је усвојен аод стране надлежног законодавног тела; разликује се од осталих допуна закона по томе што се првобитни текст не дира, већ се нови текст додаје на крају прописа на који се односи. (1)

ИНСТИТУЦИЈЕ

- _ (O) ВЛАДА: је извршни орган који спроводи закон на територији одређене државе. (1)
- _ (O) СКУПШТИНА: је парламент или народно представништво, највише представничко тело и носилац уставотворне и законодавне власти у савременим политичким системима; реч скупштина потиче од глагола „скупљати“, а означава место на коме се скупљају представници народа; страни назив *parlament* потиче од речи „*parlare*“, што значи говорити, расправљати; може бити једнодомна или дводомна. (1)

- _ (O) **ВОЈСКА**: је назив за оружану силу једне државе, која је намењена за одбрану земље од спољњег непријатеља, као и за извршавање других задатака, које јој додели државно руководство; сврха постојања војске није само вођење ратова; војска се користи и за извођење мировних операција, као и за подршку другим државним институцијама у случајевима невојног угрожавања безбедности (природне или индустријске несреће, тероризам, организовани криминал и др.); војска се најчешће састоји из видова, родова и служби; *vidovi su*: копнена војска, ваздухопловство и противваздушна одбрана и морнарица; *rodovi vojske su*: пешадија, артиљерија, оклопно-механизоване јединице; *službe vojske su*: техничка, интендантска, санитетска итд. (1)
- _ (O) **СУД**: је институција којој је поверено вршење судске функције тј. решавање спорних случајева у области грађанског, кривичног и међународног права, или у некој другој области где се могу јавити спорови. (1)
- _ (H) **УСТАВНИ СУД**: је посебан државни орган, чији је главни задатак надзор над уставношћу закона као и заштита људских права и слобода грађана гарантованих уставом; у већини земаља делује као независно тело, независно од законодавне, извршне и судске власти. (3)
- _ (H) **ВРХОВНИ СУД**: је традиционални, односно најчешћи, израз за највиши суд (орган), који се налази на врху хијерархије правосуђа у некој држави; овлашћења врховног суда зависе од закона, односно уставног уређења неке земље, али у већини случајева он представља највиши жалбени суд, односно инстируцију чије се одлуке редовним путем више не могу оспорити или доводити у питање. (3)
- _ (H) **ОКРУЖНИ СУД**: суди за кривична дела за која је као главна казна предвиђена казна затвора преко десет година или тежа казна; води поступак за издавање окривљених и осуђених лица, извршава кривичну пресуду иностраног суда, одлучује о признању и извршењу страних судова и арбитражних органа ако није надлежан други суд и врши друге послове одређене законом. (3)
- _ (H) **ТУЖИЛАШТВО**: је самостални државни орган који гони учиниоце кривичних дела и других кажњивих дела и предузима мере за заштиту уставности и законитости; своју функцију врши на основу устава, закона, потврђеног међународног уговора и прописа донетог на основу закона. (3)

ПРИВРЕДА

- _ (O) **КАПИТАЛИСТИЧКА ПРИВРЕДА**: је привреда у којој прво треба продати свој производ другоме, а затим задовољити профитом своје потребе; циљ капиталистичке привреде није непосредно задовољавање животних потреба произвођача, него производња добити. (1)
- _ (O) **СОЦИЈАЛИСТИЧКА ПРИВРЕДА**: је привреда у којој сва предузећа, друштва, банке и друго бивају одузети од приватних власаника. (1)
- _ (C) **ВЕЛИКА ЕКОНОМСКА КРИЗА (1929 – 1932)**: је глобални економски крах који је почео 1929. и трајао до 1939. године; био је то најдужи и најоштрији суноврат који је икада искусио индустријски западни свет; почела је у САД-у падом берзе 29.10.1929. у Њујорку. (2)
- _ (O) **ПРИВРЕДНЕ ГРАНЕ**: деле се на производне (пољопривреда, енергетика, рударство, индустрија) и непроизводне (саобраћај, трговина, туризам). (1)

- _(С) ЕКОНОМСКА БЛОКАДА: је скуп економских, политичких и војних мера да би се изоловала држава, државе или њихове оружане снаге прекидом веза са осталим светом; могу се издвојити познате економске кризе: Континентална блокада Наполеона против Енглеске, блокада Југа у америчком грађанском рату, блокада Берлина после Другог светског рата, санкције УН према СР Југославији током 1990-их година итд. (2)
- _(С) СУКОБ СА ИНФОРМБИРООМ: Информбиро је основан 27.09.1947. године у Пољској, а пуни назив му је био „Комунистички информациона биро“; састанку ИБ-а присуствовали су: испред Свесавезне комунистичке партије (бољшевика), Андреј Жданов и Георгиј Маљенков; у име КПЈ Едвард Кардељ и Милован Ђилас, у име бугарске радничке партије Влако Червенков и Василиј Потпомов; у име КП Румуније Георге-Георгију Деж и Ана Паукер; у име КП Мађарске Матијаш Фаркаш и Јохан Ревај; у име КП Пољске Владислав Гомулка и Харолд Минц; у име КП Чехословачке Рудолф Слански и Шевај Баштовански; у име КП Француске Жак Дикло и Етијен Фажон и у име КП Италије Луиђи Лонго и Едвардо Реале; први сукоби на релацији Београд-Москва почели су дописима, а на другом саветовању ИБ-а у Букурешту, Тито је оптужен да је експонент империјалистичких сила и да му је задатак да разбије јединство КПЈ, а на крају је донета Резолуција ИБ-еа о стању у Југославији; друга Резолуција ИБ-еа против Југославије донета је 29.11.1949. године у Букурешту, а након ње крећу још жешћи притисци и још суровија борба; већ је 09.07.1949. године Голи оток отворио капије првим политичким осуђеницима који су преваспитавани да се врате својој партији; до помирења је дошло после Стаљинове смрти, кад је у Београд 26.05.1955. године стигао први секретар ЦК КПСС Никита Сергејевич Хрушчов и потписана Београдска декларација 02.06.1955. године, а потом и Московска декларација 20.06.1956. године. (2)
- _(О) ЕКОНОМСКА БЛОКАДА И САНКЦИЈЕ ИЗ 90-ИХ ГОДИНА XX ВЕКА: уведена је од стране међународне заједнице због „учешћа“ СР Југославије у рату у Босни; под утицајем санкција дошло је до велике економске кризе и до појаве хиперинфлације, која је забележила и издавање новчаница са највећим апоеном (500.000 000 000) икада у свету; 1997. године су поново уведене санкције Србији због „прогона Албанаца са Косова“. (1)
- _(С) НАЦИОНАЛИЗАЦИЈА: је процес принудног преласка у државну својину крупних или свих привредних предузећа одређене привредне гране или целокупне индустрије, која је до тада била у приватном власништву; предмет национализације може бити и свака друга покретна и непокретна имовина у власништву грађана – стамбене зграде, пословни простор, земљиште, возила итд. (2)
- _(Н) НАЦИОНАЛИЗАЦИЈА У ЈУГОСЛАВИЈИ (1946. и 1948): национализацијом из 1946. дошло је до подржављења покретне и непокретне имовине, као и патената, лиценци, службености, рударских и других права приватних привредних предузећа у 42 привредне гране; преостала приватна предузећа мањег локалног значаја подржављена су, такође, непосредно после рата (1948), донетом новелом закона о национализацији, чиме је окончана национализација у Југославији. (3)

- _ (C) ОТКУП(1945 – 1955): је принудно одузимање имовине без накнаде; посебно је ригорозно спровођен над сељацима приликом откупа пољопривредних производа(жита,вуне, пасуља, свиња,коже,сена итд.),а сељаци су због неизвршавања ових обавеза лишавани слободе,новчано кажњавани,одузимане су им пољопривредне машине,пронађене количине житарица и некретнине. (2)
- _ (C) КОЛЕКТИВИЗАЦИЈА(1949): је процес претварања приватне својине(некретнина и средстава за рад) у неки облик заједничке својине – државну својину или друштвену својину,преко стварања колектива,колективних газдинстава,задруге,колхоза итд; нарочито се спроводила насилно уз јаке репресивне мере у Југославији 1949-1962.(2)
- _ (O) АГРАРНА РЕФОРМА(ЗЕМЉА СЕЉАЦИМА): је скуп мера усмерен на редистрибуцију аграрних ресурса једне земље;у ширем смислу укључује и промене у пољопривредним институцијама,као и у опорезивању,кредитирању,рентама,задругама и сл.(1)
- _ (O) САМОУПРАВЉАЊЕ 1953(ФАБРИКЕ РАДНИЦИМА): је друштвени и привредни модел који је осмишљен од стране КПЈ и спровођен у Југославији од 1950-те год., па до краја њеног постојања;основна идеја се сводила на пребацивање управљања предузећима у руке радника и одвајање државе од привреде,што никада није било спроведено. (1)

ИДЕОЛОГИЈА

- _ (O) ИДЕЈА: је термин који се користи у свакодневном говору али значајан појам промишљања унутар философије;може да представља основну о изгледу и функционисању неког предмета,уређаја или машине. (1)
- _ (O) КОМУНИЗАМ: је идеологија која тежи успостављању бескласног,бездржавног друштва које се заснива на заједничким власништвом над средствима за производњу;може се посматрати као огранак ширег социјалистичког покрета. (1)
- _ (C) МАРКСИЗАМ(КАРЛ МАРКС): је философски правац,односно политичка идеологија темељена на списима немачког философа Карла Маркса и његовог сарадника Фридриха Енгелса;марксизам историју тумачи кроз сукоб повлашћених и потлачених друштвених класа,те сматра да ће сви друштвени проблеми бити решени стварањем бескласног друштва – комунизма;као прелазну фазу између капитализма и комунизма би се требао успоставити социјализам у коме би постепено требало бити укинута приватно власништво над средствима за производњу. (2)
- _ (C) ЛЕЊИНИЗАМ(ВЛАДИМИР ИЉИЧ ЛЕЊИН): је назив који у најширем смислу означава идеологију темељену на марксизму у тумачењу Лењина;он је означавао идеолошко – политичко учење о начелима класне борбе и пролетерске револуције, о улози комунистичке партије и задацима социјалистичке државе,односно теоријску и политичку платформу међународног радничког и комунистичког покрета. (2)
- _ (C) СТАЉИНИЗАМ(ЈОСИФ ВИСАРИОМОВИЧ ЦУГАШВИЛИ СТАЉИН): је израз који најчешће означава идеологију коју је осмислио Стаљин те је настојао спровести у дело у СССР-у;своје основе је имао у убрзаној индустријализацији, концепту социјализма у једној земљи,централизацији државе,колективизацији пољопривреде;стаљинизам је,међутим,далеко познатији по томе што је заузео изузетно радикалан став у концепту класне борбе,односно што је масовно користио државни репресивни апарат како би друштво насилно очистио од буржоазије,кулака и других „класних непријатеља“,укључујући и чланство владајуће партије које се сматрало недовољно верним стаљинистичким концептима,што је спровођено кроз

- чистке и масовне прогоне 30-их година XX века. (2)
- _ (O) ЈУГОСЛОВЕНСКА ИДЕЈА: је идеја о стварању заједничке државе свих јужно-словенских народа која се развијала кроз XIX и почетак XX века. (1)
- _ (O) ИДЕОЛОГИЈА: је појам који су створили француски просветитељи у XVIII веку; развијала се кроз класну свест о свом интересу који је условљен полжајем у друштву; то је систем идеја, веровања и вредности којима се изражавају основни интереси једне класе, али непосредно, тј. ти интереси се приказују као интереси већине у друштву, да би тако рационализовани били лакше наметнути другим класама као њихови сопствени интереси и оријентације. (1)
- _ (C) ШПАНСКИ ГРАЂАНСКИ РАТ (1936 – 1939): је трајао од 17.07.1936. до 01.04.1939; био је то сукоб у коме су се актуелна Друга шпанска република и левичарске групе бориле против побуне десничарских фашиста и националиста предвођених генералисимусом Франсиском Франком, који је у државном удару успео да свргне републиканску владу и успостави диктатуру; на страни Републике борило се 450000 бораца (200 топовских батерија и 350 авиона), а у фалангама 600000 бораца (290 топовских батерија и 600 авиона). (2)
- _ (O) ФАШИЗАМ У ЈУГОСЛАВИЈИ. УСТАШКИ ПОКРЕТ (АНТЕ ПАВЕЛИЋ): је назив за припаднике хрватског профашистичког покрета који се развио из организације „Ustaša – hrvatska revolucionarna organizacija“; назив се такође односи на носиоце власти у НДХ-а, те војнике и официре војног крила покрета, „ustaške vojnice“. (1)
- _ (H) ВМРО (ВАНЧО МИХАЈЛОВ): у преводу „Унутрашња македонска револуционарна организација“ је била тајно револуционарно удружење чија је активност крајем XIX и почетком XX века имала за циљ стварање независне државе Македоније, али је касније постала инструмент бугарске политике на Балкану; организација је основана 05.11.1893. године у кући солунског библиотекара Ивана Хаџи Николова у Солуну под називом „Тајна Македонско – Одринска револуционарна организација“ (ТМОРО), а оснивачи су били: Христо Татарчев (лекар), Дамјан Груев (учитељ), Петар Поп Арсов (учитељ), Иван Хаџи Николов (књижар), Антон Димитров (учитељ) и Христо Батаниџев (учитељ). (3)
- _ (H) ЗБОР (ДИМИТРИЈЕ ЉОТИЋ): Југословенски народни покрет „ЗБОР“ основан је 06.01.1935. године у Љубљани и био је покрет југословенског фашизма и конзервативног национализма у Краљевини Југославији; основан је у стану др Винка Зорца, а Председник покрета постао је Димитрије Љотић, први потпредседник др Јурај Коренић (лекар из Загреба), други потпредседник др Франк Кондоре (адвокат из Љубљане) и генерални секретар Велибор Јонић (професор из Београда); имао је и свој грб на коме су били „штит са класом и мачем“; усвојио је и химну која се звала „Војска смене“, а једни друге су ословљавали са „друже“; најчешћа парола им је била „Са вером у Бога и победу Збора“; званични орган покрета постао је лист „Отаџбина“. (3)
- _ (O) АНТИСЕМИТИЗАМ: представља нетрпељивост, мржњу или предрасуде према Јеврејима као религијској групи или нацији; постоји још од средњег века, а врхунац је достигао у XX веку, када је у геноциду хитлерове нацистичке Немачке страдало шест милиона Јевреја; први разлог мржње према Јеврејима састоји се у означавању Јевреја кривцима за различита злодела и назови-злодела током историје (они су издали Христа, они су измислили комунизам, они владају светом, својим култовима убијају децу итд.), а друго је позивање на масовно истребљење Јевреја. (1)

- _ (Н) ТОТАЛИТАРИЗАМ: је систем који контролише све области живота својих поданика: капитал, рад, производњу, потрошњу, трговину, индустрију, земљорадњу и остале професије, религију, васпитање, уметност, књижевност, науку, медије, спорт, све јавне установе, чак и породични живот. (3)
- _ (О) ХОЛОКАУСТ: је име за систематски државни прогон и геноцид над различитим етничким, верским и политичким групама људи током Другог светског рата од стране нацистичке Немачке и њених сарадника; сама реч holokaust значи „жртва паљеница“ боговима или душама покојника код старих Грка и Римљана, при којој се обично спаљивала цела жртвена животиња. (1)
- _ (С) КАНЦЕЛАР: је титула која се користи за различите управне или судске функције у великом броју држава; у свом дословном смислу означава особу на челу неке канцеларије или уреда, задужену за састављање, издавање, писање, оверу или чување службених исправа; најчешће значење израза канцелар је шеф владе. (2)
- _ (О) МИЛИТАРИЗАМ: је оријентација одржавања јаким војним снага, њихове припремљености и мотивисаности становништва за ратно стање. (1)
- _ (Н) МИЛИТАРИЗАМ У ЈАПАНУ: развио се до 1939. године после великих освајања у Кини и Кореји; након доласка милитариста на власт, у Јапану почиње владати војска али не скидајући цара Хирохита са власти, него под изговором да владају у његово име. (3)
- _ (О) КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА: је израз који се користи за политичку странку која се залаже за практичну примену комунистичке идеологије, односно успостављање комунистичког државног уређења; када је та партија на власти, она представља највишу власт диктатуре пролетаријата. (1)
- _ (О) КОМУНИСТИЧКА ДРЖАВА: је термин који се користи за тоталитарну државу под контролом комунистичке партије; увелико делује под контролом марксизма/лењинизма и одликује се једностраначким устројством владе; државе под контролом комуниста углавном падају у политички деспотизам, економску стагнацију и културну заосталост; комунистичке партије су користиле терористичке методе да би спровеле своје диктатуре, а према разним проценама број њихових жртава досеже близу сто милиона људи. (1)
- _ (О) КОМУНИЗАМ У КРАЉЕВИНИ СХС/ЈУГОСЛАВИЈИ (КПЈ): КПЈ је основана 1919. године у Београду под називом Социјалистичка радничка партија (комуниста); након почетног успеха на изборима, краљевска влада ју је забранила због њеног антидржавног и терористичког деловања и она је постала илегална револуционарна организација све до почетка Другог светског рата; током рата, од 1941. до 1945. године, предводио је Народноослободилачки партизански покрет, који је уз свесрдну помоћ СССР-а, поразио силе Осовине и ослободио Југославију и победио у грађанском рату; након рата, партија је брзо учврстила своју моћ, променила из основа државно уређење и увела једнопартијски систем у новој Југославији; партија се распала на свом XIV конгресу јануара 1990-те године. (1)
- _ (О) ЈУГОСЛОВЕНСТВО: представља веровање о етничком, језичком и културном Јединству Јужних Словена, подршка њиховом уједињењу и/или веровање да Јужни Словени јесу или да би требало да буду једна нација. (1)

- _ (Н) ИНТЕГРАЛНО ЈУГОСЛОВЕНСТВО: је екстремни облик југословенства под којим се подразумева негација постојања посебних јужнословенских народа, који се сматрају тек „племенима“ односно интегралним деловима јединствене нације под називом Југословени; оно је било карактеристично за Краљевину Југославију за време Шестојануарске диктатуре. (3)
- _ (О) ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ: развија се спонтано, упоредо са развојем друштвених и политичких догађаја, током последња два века; обухвата све сфере политичког живота, без обзира на степен или мотив њиховог утицаја; представља скуп друштвених и политичких институција који је увек шири од државе. (1)
- _ (О) ВИШЕПАРТИЈСКИ СИСТЕМ У ЈУГОСЛАВИЈИ: или политички плурализам, који означава постојање већег броја политичких идеја и политичких ставова који су међусобно у конкуренцији, а понекад чак и супротни. (1)
- _ (О) ПОЛИТИЧКЕ СТРАНКЕ (ПАРТИЈЕ): су организоване политичке групе чији је циљ освајање власти, задржавање и учешће у власти. (1)
- _ (Н) ПОЛИТИЧКИ ПРОГРАМ: је средство којим странке излажу своје политичке погледе; то је основа за окупљање политичких присталица и оних који имају сличне ставове и заједничке циљеве и интересе да их остваре. (3)
- _ (Н) СТАТУТ: је општи правни акт кога доносе разне друштвене организације, предузећа, просветне, културне, здравствене, спортске и друге организације и удружења; осим њих статуте могу имати и поједине државне установе и самоуправне јединице. (3)
- _ (С) НАРОДНА РАДИКАЛНА СТРАНКА (1881): је прва политичка странка основана у Србији 08.01.1881. године, објављивањем њеног програма у листу „Самоуправа“; почетак стварања странке везан је за круг српске омладине окупљене око Светозара Маровића и Николе Пашића; у програму странке истиче се захте за уставном реформом: за народни суверенитет кроз владавину парламента и опште право гласа, за децентрализацију власти, независно судство и правилно опорезивање; тражи се и бесплатно и опште основно школовање, а да стајаћу војку замени народна; захтева се потпуна слобода штампе, слобода удруживања и јавног иступања, као и јемство за личну и имовинску сигурност; прва главна скупштина Народне радикалне странке била је јула 1882. године у Крагујевцу, на којој је усвојен радикалски програм, а за председника Главног одбора изабран је Никола Пашић; њени оснивачи и каснији прваци били су: Аца Станојевић, Пера Велимировић, Јован Ђаја, Андра Николић, Стојан М. Протић, Димитрије Катић, поп Милан Ђурић, генерал Сава Грујић и др. након Тимочке буне, странка успева да среди своје редове и да оствари доношење устава из 1888. године; године 1901. из странке се издваја млађе крило радикала, које 1905. године, после неуспелог помирења са старијим радикалима Николе Пашића, образују своју странку под именом Самостална радикална странка чији су председници били Љубомир Стојановић и Љубомир Давидовић, из које ће после Првог светског рата настати Демократска странка; након Мајског преврата, у периоду од 1903 до 1914. године, образује неколико влада, које су упркос великим изазовима у спољној политици (заверничко питање, царински рат са АустроУгарском, анексија БиХ), започели опсежне демократске реформе које су и довеле до великих победа у Балканским ратовима (1912/1913); радикалска влада на челу са Николом Пашићем водила је Србију и у веома тешким околностима током Првог светског рата; у Краљевини СХС странка наставља владавину у коалицијама са другим странкама; након увођења Шестојануарске диктатуре 1929, била је забрањена; августа 1935. год., Народна радикална странка, Југословенска муслиманска организација и Словенска

људска странка уједињују се у Југословенску радикалну заједницу(ЈРЗ) са Миланом Стојадиновићем на челу; Главни одбор НРС убрзо се разилази са Стојадиновићем, тадашњим председником владе, и прелази у опозицију; током Другог светског рата, радикали су били подељени у више фракција – уз покрет Драже Михаиловића, уз владу Милана Недића, као и уз владу у емиграцији; након рата дошло је до укидања свих странака, осим комунистичке и демократске странке Милана Грола. (2)

_(С) ЈУГОСЛОВЕНСКА ДЕМОКРАТСКА СТАНКА(1919): основана је у Сарајеву фебруара 1919, уз учешће представника предратне хрватско-српске коалиције и још десетак југословенски оријентисаних странака и група из пречанских крајева тј. покрајина бивше АустроУгарске(Хрватске, Далмације, БиХ, Словеније и Војводине); убрзо се тој иницијативи југословенства придружују и три странке из Србије: Самостална радикална странка(Љубомир Давидовић), Напредњачка странка(Војо Маринковић) и Либерална странка(Војо Вељковић); за председника странке изабран је Љубомир Давидовић; у марту 1924. године председник странке Давидовић преговара са Стјепаном Радићем и другим странкама опозиције о могућој коалицији која би могла истиснути радикале са власти; за Светозара Прибићевића су преговори са „сепаратистима“ из ХРСС-а били неприхватљиви и он 26.03.1924. године, са групом од 14 заступника иступа из странке којој је био оснивач, и оснива Самосталну демократску странку(СДС), а дан касније, Пашић и Прибићевић стварају владу; у време Другог светског рата део руководства странке одлази у В. Британију, где с осталим странкама оснива владу у избеглиштву; део млађег чланства остаје у земљи и учествује у покрету Драже Михаиловића, у НОП-у, а део у влади Милана Недића; након рата, учествује у првим послератним изборима 1945, и покушава да парира комунистима, али због репресалија и нерегуларности те изборе бојкотује; након хапшења Милана Грола и осталих руководилаца од стране комуниста, њен рад је забрањен, а имовина заплена; обновљена је 03.02.1990. године у Београду. (2)

_(С) ХРВАТСКА РЕПУБЛИКАНСКА СЕЉАЧКА СТРАНКА(ОД 1925. ХРВАТСКА СЕЉАЧКА СТРАНКА): основана је у доба АустроУгарске, 1904. године, под именом Hrvatska pučka seljačka stranka, која 1920. године мења име у Hrvatska republikanska seljačka stranka, док се од 1925. године зове Hrvatska seljačka stranka; њен оснивач је био Стјепан Радић, а након атентата у скупштини 1928, мења га Влатко Мачек. (2)

_(С) СЛОВЕНСКА ЉУДСКА СТРАНКА(СЛС): је назив за конзервативну клерикалну политичку странку која је основана 1892. године у АустроУгарској под називом Katolička narodna stranka; године 1905, променила је име у Словенска људска странка; за време Првог светског рата, СЛС се под вођством др Антона Корошеца залагала да се АустроУгарска преуреди на тријалистичким основама, односно формира трећа држава, која би окупљала јужнословенске народе под њеном управом; након пропасти АустроУгарске у јесен 1918, учествује у стварању Народног вијећа у Љубљани, а затим и Народног вијећа у Загребу, које је прогласило Државу Словенаца, Хрвата и Срба; за време Краљевине СХС, странка је под вођством Корошеца углавном подржавала владу у Београду, као и њену централистичку политику, мада јој се понекад и супротстављала; након априлског рата 1941, странка се распала на фракцију која је била за савезнике и фракцију која је сарађивала са италијанским окупатором; после рата јој је забрањен рад, а обновљена је у Словенији 1990-те године. (2)

_(С) ЈУГОСЛОВЕНСКА МУСЛИМАНСКА ОРГАНИЗАЦИЈА: основана је уједињењем мањих локалних политичких организација у фебруару 1919. године; имала је и свој политичко-информативни лист „Вријеме“; први председник странке био је тузлански

муфтија Хаџи Хафиз Ибрахим Маглајлић, а странка је на изборима за Уставотворну скупштину Краљевине СХС новембра 1920, у БиХ освојила највећи број гласова и 24 мандата; њен најистакнутији члан заправо је све време био др Мехмед Спахо; током 1925. године странка се распада на два дела. (2)

- _(С) ЈУГОСЛОВЕНСКА РАДИКАЛНА ЗАЈЕДНИЦА: формирана од стране југословенског премијера Милана Стојадиновића 1935. године; након априлског рата 1941. године се распадала. (2)
- _(С) ЈЕДНОПАРТИЈСКИ СИСТЕМ (1945 – 1990), КПЈ/СКЈ/СКОЈ: после ослобођења Београда, 29.11.1945., народно представништво проглашава, у Уставотворној скупштини, Федеративну Народну Републику Југославију (ФНРЈ) и са том одлуком дефинитивно укида монархију у Југославији на челу са краљем Петром II Карађорђевићем и целом династијом Карађорђевића; почетак разлаза између КПЈ и СКП(б) започет је Резолуцијом ИБ-а 1948. у Букурешту; јединство КПЈ према Резолуцији ИБ-а је показано на V конгресу у Београду, који је заседао шест дана, а ново поверење је добио Тито и стари ЦК-а; после друге Резолуције ИБ-а у Будимпешти 1949, КПЈ је још више клеветана у земљама источног блока; сукоб са ИБ-ом је доста коштао КПЈ: долазило је до искључивања, одузимања ордења, споменица, заслуга, избацивања са посла и затварања; у жељу борбе са ИБ-ом, у Загребу је од 02. до 07.11.1952. године био одржан VII конгрес КПЈ, на коме је дата оцена искуства борбе против Стаљина; Конгрес је предложио да Народни фронт прерасте у јединствену и активну масовну политичку организацију – Социјалистички Савез радног народа Југославије (ССРНЈ); јуна 1966. године одржан је Брионски пленум ЦК СКЈ, који је искључио Александра Ранковића и Светислава Стефановића због злоупотреба Службе државне безбедности; СКЈ се налазио у озбиљној кризи 1970. 1971 и 1972. године: појава МАСПОК-а у хрватској и либералистичких идеја у Србији су почели да из темеља љуљају читав СКЈ; после Титове смрти (1980), СКЈ вербално, на све начине покушава да одржи јединство; колективно руководство које је дошло на место Тита, је разједињено и свако гледа пре свега интересе републике коју представља; последњи покушај очувања јединства учињен је на XIV ванредном конгресу СКЈ у Београду 1990. год. Након два дана вербалног рата између Срба и Словенаца, 22.01.1990. године у 22.30 часова председник СК Словеније Милан Кучан, пружа руку и поздравља Милана Панчевског, председавајућег и креће према излазу из дворане заједно са 106 делегата, а недуго затим, после краћег убеђивања и консултација, а као знак подршке словеначком руководству, уследио је и излазак делегата из СК Хрватске предвођених својим председником Ивицом Рачаном; од поноћи 22.01.1990. конгресна дворан је испразњена; тако се СКЈ политички дезинтегрисао и формално престао да постоји. (2)
- _(С) ВИШЕПАРТИЈСКИ СИСТЕМ У СРБИЈИ: Уставом Србије од септембра 1990. године, српски парламент је установљен као једнодоман и који броји 250 посланика; предвиђено је да се они бирају сваке четврте године на слободним и тајним изборима; 1992, у децембру, на ванредним скупштинским изборима поново је највише посланика освојио СПС (101); за председника скупштине изабран је Зоран Лилић, а републички премијер постао је Никола Шаиновић; на новим ванредним изборима децембра 1993. године, социјалисти опет освајају највише мандата (123), а председник парламента постаје Драган Томић, а премијер Србије Мирко Марјановић; први редовни избори за парламент одржани су септембра 1997, када коалиција СПС-ЈУЛ-Нова демократија осваја 110 мандата, а Томић и Марјановић задржавају своје функције; ванредни избори за парламент одржани су децембра 2000, када демократска опозиција Србије

(ДОС) осваја 176 посланичких мандата, а председник скупштине постаје Драган Маршићанин, а премијер Србије Зоран Ђинђић; нови ванредни избори за скупштину Србије одржани су децембра 2003, када највише посланичких места осваја Српска радикална странка (82). Председник парламента поново постаје Драган Маршићанин (касније га мења Предраг Марковић), а за председника владе Србије изабран је Војислав Коштуница. (2)

_(С) СОЦИЈАЛИСТИЧКА ПАРТИЈА СРБИЈЕ (СПС): је настала 16.07.1990. године, уједињењем Савеза комуниста Србије (СКС) и Социјалистичког савеза радног народа Србије (ССРНС); за председника партије на првом конгресу изабран је Слободан Милошевић; била је на власти од децембра 1990-те до октобра 2000-те године; од 1996. социјалисти су на изборима били у коалицији са Југословенском левицом, коју је предводила Милошевићева супруга Мирјана Марковић; због оптужби за крађу локалних избора у новембру 1996, коалиција „ЗАЈЕДНО“ је организовала грађански протест који је започео у Нишу, а касније се проширио на читаву Србију; протест је трајао читаве зиме 1996/97 и завршио се признавањем изборних резултата од стране Слободана Милошевића у фебруару 1997. године; 24.09.2000, одржани су редовни локални и савезни избори, али и превремени избори за председника СРЈ; СПС губи и на локалном и на савезном нивоу, а Војислав Коштуница, кандидат ДОС-а, побеђује Милошевића; пошто је режим одбио да призна Коштуницину победу, дошло је до масовних протеста који су кулминирали 05.10.2000, када је више стотина хиљада грађана у Београду збацило Милошевића са власти; после тога СПС постаје опозициона странка; 11.03.2006., у притвору Хашког трибунала у Шевенингену, умро је Слободан Милошевић, тада још увек лидер СПС-а; децембра 2006-те Ивица Дачић постаје председник СПС-а, а у јануару 2007, СПС осваја свега 5,64% гласова, што јој доноси свега 16 посланичких мандата, а то се понавља и на председничким изборима када Милутин Мркоњић осваја 6% гласова; на парламентарним изборима 11.05.2008, СПС у коалицији са Партијом уједињених пензионера Србије (ПУПС) и Јединственом Србијом осваја 7,58% гласова и 20 посланичких места у Народној скупштини; на изборима 06.05.2012. године коалиција око СПС-а постигла је већи успех: освојила је 14,53% гласова и 44 посланичка места; каснија победа лидера напредњака Томислава Николића у другом кругу председничких избора 20.05.2012, резултовала је склапањем савеза између коалиција око Српске напредне странке (СНС) и СПС-а са Уједињеним регионима Србије (УРС) о формирању нове владе Републике Србије са Ивицом Дачићем на челу. (2)

_(С) СРПСКИ ПОКРЕТ ОБНОВЕ (СПО): основан је 14.03.1990. године у Београду, а председник странке од њеног оснивања је књижевник и политичар Вук Драшковић; СПО је национална странка десног центра, либералних, грађанских, хришћанских и демократских опредељења; залаже се за Европску унију и НАТО алијансу; симбол СПО-а је рука са подигнута три прста; амблем СПО се представља на подлози боје српске националне заставе на којој се налазе три стилизована ћирилична слова: С-које симболизује оцила из националног грба; П-које симболизује српску националну капу-шајкачу; О-које симболизује срце и сузу; од свог оснивања странка се доследно борила против режима Слободана Милошевића, а предводила је све веће антивладине протесте током 90-их: 09.03.1991, јун 1992, јул 1993, зима 1996/97. (2)

- _(C) ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА(ДС): је социјалдемократска опозициона политичка странка у Србији; њен председник је актуелни градоначелник Београда Драган Ђилас, забран на XV ванредној изборној скупштини; на децембарским изборима 2003. год., тадашњи подпредседник демократа и министар одбране Борис Тадић, предводио је листу ДС-а и тада је постао шеф посланичке групе партије у републичком парламенту на изборима за председника ДС 22.02.2004. скупштина странке изабрала је убедљивом већином гласова Бориса Тадића за новог лидера; на председничким изборима јуна 2004-те године, у другом кругу, Тадић је победио противкандидата Т. Николића. (2)
- _(C) ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА СРБИЈЕ(ДСС): је национал-конзервативна политичка странка у Србији; председник странке од њеног оснивања је Војислав Коштуница; основана је 26.07.1992. године издвајањем из ДС-а; 03.03.2004. Војислав Коштуница је први пут изабран за председника Владе Србије; након што је косовски парламент 17.02.2008. године прогласио независност Косова и Метохије, влада Србије је запала у дубоку политичку кризу; ДС и Г17+ залагале су се за наставак преговора Србије и ЕУ, док су ДСС и НС сматрале да не може бити наставак преговора са ЕУ све док она јасно не саопшти да подржава територијални интегритет Републике Србије; пошто није дошло до договора, 08.03.2008. године, председник странке и тадашњи премијер Војислав Коштуница је затражио расписивање ванредних парламентарних избора; они су ускоро расписани за 11.05., а ДСС-НС освојили 30 посланичких места (21+9); другопласирана ДС је ускоро формирала нову српску владу заједно са коалицијом око СПС-а; на парламентарним изборима 2012. године ДСС је освојила 21 посланичко место и остала у опозицији. (2)
- _(C) СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА(СРС): је највећа ванпарламентарна политичка странка у Србији; основана је 23.02.1991. године у Крагујевцу, уједињењем Српског четничког покрета на чијем челу је био Војислав Шешељ и највећег броја општинских одбора Народне радикалне странке, које је предводио Томислав Николић; највиши орган СРС-а је Отаџбински конгрес, који се одржава редовно сваке четири године; делегати конгреса бирају председника и чланове Централне Отаџбинске управе; Конгрес одлучује о Програму и Статуту СРС-а и дефинише смернице политичког деловања у наредном периоду; председник Централне Отаџбинске управе је Војислав Шешељ, а изабрани заменик председника био је Томислав Николић до 12.09.2008. г, и искључења из странке због залагања за гласање за Споразум о стабилизацији и придруживању и покушаја промене идеологије странке; потпредседници су Немања Шаровић (Шешељев заменик), Зоран Красић, Вјерица Радета и Дејан Мирковић; генерални секретар је Ана Симовић; грб странке је двоглави бели орао са четири оцила на штиту и укрштеним мачевима у канџама; химна СРС је песма „Спремите се, спремите четници“; крсна слава СРС-а је православни празник Света три јерарха (12.02) дан странке је 23. јануар, дан када је одржан оснивачки конгрес Српског слободарског покрета, односно првобитног назива странке. (2)
- _(C) Г 17+: је бивша либерално-конзервативна политичка странка у Србији; основана је децембра 2002. године; председник странке је Млађан Динкић; странка се трансформисала уједињењем странака и покрета у коалицију Уједињени региони Србије (УРС), који су од 2013-те постали политичка странка. (2)
- _(C) ХУМАНИТАРНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ: humanitarni fond-означава материјална средства, у новцу или стварима, која се прикупљају за остваривање прецизно одређеног циља; оснивач фонда може да буде предузеће, установа или друго правно лице, појединац или група грађана, при чему управљање имовином обавља појединац или колегијални

орга организације којој је, по вољи оснивача, фонд предат на управљање; fondacija-јесте правно лице без чланова и основне имовине, које је основано ради остваривања опште корисног циља, који није забрањен уставом или законом; zadužbina-јесте правно лице без чланова, којем је оснивач наменио одређену имовину ради добротинског остваривања општекорисног циља или приватног интереса, односно циља који није забрањен уставом или законом. (2)

- _ (O) ТЕРОРИЗАМ: је смишљена употреба незаконитог насиља или претње незаконитим насиљем ради усађивања страха, с намером присиљавања или застрашивања власти или друштва, како би се постигли циљеви који су уопштено политички, верски или идеолошки. (1)
- _ (O) АТЕНТАТ: у најширем смислу значи противправни напад на живот, имовину или част некога; у ужем смислу се под појмом атентат подразумева физички напад, односно убиство или покушај убиства тачно одређене особе, најчешће оне која има изузетну политичку, економску, културну или војну важност у некој држави, друштву или свету; атентатори могу бити наручени, односно професионалне убице, али и особе фанатичних убеђења, као и особе на чије мотиве утиче друштвена област. (1)
- _ (C) АТЕНТАТ У НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ 1928: је извршен 20.06.1928. године када је Пуниша Рачић, српски политичар из Црне Горе, на седници Народне скупштине Краљевине СХС пиштољем убио групу народних посланика Хрватске сељачке странке: Павла Радића, Ђуру Басаричека, а ранио Ивана Пернара, Ивана Гранђу и Стјепана Радића, који ће умрети 08.08.1928.
- _ (O) АТЕНТАТ У МАРСЕЉУ 1934: извршен у уторак 09.10.1934. године на краља Александра Карађорђевића приликом његове званичне посете Француској, испред палате Бурзе у 16.20 часова; атентатор, Владо Черноземски, припадник ВМРО-а, усмртио је краља Александра са четири метка, а једним је лакше ранио француског министра иностраних послова Луја Бартуа, који је услед неадекватне медицинске помоћи искрварио и умро; у припреми атентата учествовале су усташе и ВМРО, а од 15 најуспешнијих терориста изабрана су тројица усташа-атентатора: Мијо Краљ, Иван Рајић и Звонимир Поспишил, а четврти је био Владимир Георгијев Керим (Черноземски); код атентатора је пронађен чехословачки пасош на име Петрус Келеман два пиштоља (маузер и валтер), две бомбе, бусола и 1700 франака; пасош је издао чехословачки конзулат у Загребу. (1)
- _ (C) АТЕНТАТ НА ЦОНА КЕНЕДИЈА (1963): догодио се у петак 22.11.1963. године у Даласу, Тексас (САД) у 12.30. часова по централном стандардном времену; смртно је рањен хицем док се возио са својом супругом Жаклином у председничкој колони; више владиних комисија, укључујући Воренову комисију, је закључило да је Кенедија усмртио Ли Харви Освалд, али од првог Галуповог истраживања 1966. године, већина испитаника има мишљење које се не слаже са тим налазима. (2)
- _ (O) АТЕНТАТ НА ЗОРАНА ЂИНЂИЋА (2003): догодио се 12.03.2003. године у 12.25. часова у дворишту зграде владе Републике Србије у Београду; довео је до увођења ванредног стања у Србији и полицијске акције „Сабља“, током које је ухапшено 11.665 особа повезаних са организованим криминалом; атентат је извршио Звездан Јовановић, припадник Јединице за специјалне операције (ЈСО) са прозора канцеларије 55 на другом спрату зграде Завода за фотограметрију у улици адмирала Гепрата; Зоран Ђинђић проглашен је мртвим у 13.30. часова у Ургентном центру, у који је стигао без пулса, крвног притиска и свести; обдукцијом, урађеном исте вечери, утврђено је да је улазна рана на Ђинђићевом срцу била величине 33x22 mm, а излазна 37x25mm;

такође, метак је био потпуно разнео његову јетру и слезину, па је закључено да реанимација није ни могла бити од помоћи. (1)

- _ (C) 11. СЕПТЕМБАР 2001 (НАПАД НА САД-е): је била серија координираних напада на САД; према званичном извештају, 19 особа у служби Ал-Каиде, киднаповали су четири америчка авиона; два су ударила у Светски трговински центар на Менхетну у Њујорку трећи авион је ударио у Пентагон, главно седиште Министарства одбране САД-а, у општини Арлингтон, држава Вирџинија; четврти авион се срушио у руралном делу општине Сомерсет у Пенсилванији, 130 km источно од Питсбурга након што су путници пружили отпор отмичарима; погинуло је 2996, а рањено више од 6000 људи. (2)
- _ (C) ДЕМОНСТРАЦИЈЕ: су јавни скуп више људи који се крећу у групи, а настају услед незадовољавања њихових захтева. (2)
- _ (C) СТУДЕНТСКЕ ДЕМОНСТРАЦИЈЕ 1968: увече 02.06.1968. године била је заказана манифестација под називом „Караван пријатељства '68“ и „Микрофон је ваш“, чији су организатори били Дом омладине Београда и лист „Вечерње новости“; манифестација је првобитно требала да се одржи напољу у омладинском насељу, али пошто су метеоролози најављивали кишу, одлучено је да се приредба одржи у сали Радничког универзитета на Новом Београду; због ограниченог броја места у сали, приоритет уласка су имали бригадири и за све заинтересоване студенте није било места; они који су остали напољу су протестовали и ускоро су почеле да лете каменице; приредба је прекинута и дошло је до опште туче између бригадира и студената, а ускоро је дошла и милиција, која је у покушају да успостави ред дошла у отворени сукоб са студентима; нови сукоб се догодио 03.06. код зграде где се налазила кинеска амбасада у којем је било четворо погинулих и много рањених; истог дана у 18.00. часова одржан је хитан састанак свих декана факултета и академија и донета је одлука о општем штрајку универзитета, прекиду предавања и испита; факултети су били блокирани од стране милиције, улаз и излаз је био могућ само уз индекс; нико од политичара се није оглашавао, сви су чекали шта ће да каже Тито; седмог дана штрајка 09.06., Тито се обратио студентима посредством телевизије и у свом доста нервозном и импровизованом говору он је рекао „да је било неких неправилности“ и да „нико није незаменљив, па ни он“; студенти су брзо схватили да неће све остати како је било, и да је ово максимум који је могао да се добије; демонстрације су се претвориле у манифестације са песмом и клицањем Титу; испитни рок је успостављен после недељу дана, да би се студентима дало времена да се припреме за испите; шеф београдске полиције Никола Бугарчић није смењен, а уведена је категорија „минимални лични доходак“; коловође револуције Владимир Мијановић („Влада Револуција“), Соља Лихт, Ђорђије Вуковић и други су избачени са факултета и одузети су им пасоши. (2)
- _ (C) ДЕМОНСТРАЦИЈЕ НА КОСОВУ 1968, 1981...: након смене шефа југословенске полиције Александра Ранковића откривен је 1966. године низ репресивних мера које су органи безбедности спроводили на Косову; 27.11.1968. године је дошло до масовних демонстрација на Косову чију су основу чинили студенти Приштинског универзитета, пре свега са Философског факултета; у зору 28.11. дошло је до интервенције јединица ЈНА, пред којима се окупљена маса разбежала; након ових демонстрација долази до смена многих Срба и Црногораца у политичким телима, управи и радним организацијама, а Албанци добијају већу аутономију, укључујући и право на школовање на сопственом језику; године 1981, косовски Албанци почели су мирне студентске протесте тражећи да Косово постане седма република у оквиру

- југословенске федерације;власт је реаговала слањем ЈНА,а у нередима који су уследили,убијено је,према неким подацима, више десетина људи,углавном албанских ђака и студената,што је тадашњи режим прикрио од јавности. (2)
- _(С) СТУДЕНТСКЕ ДЕМОНСТРАЦИЈЕ И ГРАЂАНСКИ ОТПОР 90-их ГОДИНА XX века: избили су 09.03.1991.године у Београду;први сукоби демонстраната и полиције су почели и пре почетка митинга,а полиција је употребила сузавац, водене топове и БОВ возила;процене броја окупљених демонстраната на тргу кнеза Михаила(трг Републике) биле су између 70 – 100000 људи;око 13.15.часова полиција је употребила сузавац и почела је права битка;око 15.30.часова погинуо је припадник полиције Недељко Косовић,у Масариковој улици,пошто је пао са висине од пет метара;група полицајаца која се налазила на углу улица адмирала Гепрата и кнеза Милоша пуцала је око 16.00.часова и погодила пет грађана,а смртно је страдао 17-то годишњи Бранивоје Милиновић;око 20.00.часова Вук Драшковић је ухапшен; забрањен је рад Б92 и НТВ Студио Б;као одговор на тенкове у Београду,10.03. су из Студентског града кренули студенти;на Бранковом мосту их је сачекала полиција, бацила сузавац и неколико њих претукла; „револуција“ је трајала неколико дана све док нису пуштени из притвора Вук Драшковић и остала лица ухапшена током демонстрација. (2)
- _(О) БОЉШЕВИЦИ: је име за припаднике левог(револуционарног) крила руске социјал-демократске радничке партије(РСДРП) после њеног распада на бољшевику и мењшевику;били су организација професионалних револуционара коју је основао Владимир Иљич Лењин. (1)
- _(О) КОМИНТЕРНА(КОМУНИСТИЧКА ИНТЕРНАЦИОНАЛА)1919 – 1943: је била наставак интернационала које су раније имале сврху комунистичке организације; од оснивања(1919),па до распуштања Коминтерне(1943) одржано је седам конгреса; основана је 04.03.1919.године у Москви на свом првом конгресу,а за председника је изабран Григориј Јевсејевич Зиновјев,а за секретара Георги Димитров. (1)
- _(О) ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕВОЛУЦИЈА 1941 – 1945: почела је после напада Немачке на СССР и позива Москве да све напредне снаге крену у ослободилачку борбу и помогну борбу совјетског народа,када је КПЈ организовала покрет отпора на челу са Титом; покрет се брзо ширио и у јесен 1941,имао је 15000 бораца;циљеви партизанског покрета били су борба против окупатора и свих снага које су означене као домаћи издајници;равноправност свих народа и федеративно уређење Југославије;успостављање власти радника и сељака и република уместо монархије;на саветовању у Столицама код Крупња 26.09.1941, формиран је Врховни штаб,утврђен је план стварања слободних територија и народноослободилачких одбора;формирање војних формација(одред,батаљон,чета,вод),усвојена је партизанска заклетва,поздрав и амблем;у сарадњи са борцима Драже Михаиловића – четницима – ослобођени су: Лозница,Крупња,Бања Ковиљача,Горњи Милановац,Чачак;неспоразуми и ситне чарке између покрета отпора на терену покушани су да се разреши на два састанка вођа покрета – 19.09. и 26.10.1941. – у Струганику и Брајићима,али без успеха;супротстављени политички циљеви и ситне чарке претворили су се у оружане сукобе,а онда и у отворени грађански рат;уз међусобне оптужбе и велики број злочина и са једне и са друге стране;као почетак грађанског рата узима се напад партизанских снага 29.10. 1941. у селу Карану на локалне четничке снаге,док су партизани оптуживали четнике да су они изазивачи братоубилачког рата,наводећи напад четника на Ужице 01.11. 1941;на Михаиловићево писмо Титу од 03.11.1941.у коме је тражио обуставу неприја-

тељстава,повлачење партизана из Пожеге и поштовање ранијих споразума,партизанско вођство је одговорило појачаном офанзивом на центар четничког покрета – Равну гору;до примирја је дошло после састанка партизанске и четничке делегације 20.11. у Чачку;затимје уследила немачка офанзива на слободну територију и тиме је устанак у Србији био угушен(17.12.1941.);током зиме и пролећа 1943.Немци,усташе и италијани су покренули две велике офанзиве против партизанских и четничких снага – „Вајс“ и „Шварц“ – које су завршене без успеха,јер су се главнине снага отпора извукле из обруча;услед политичког притиска од стране савезника,пре свега Британије и Черчила,на Техеранској конференцији(28.11. – 01.12.1943.) је донета одлука о признавању партизанског покрета као антифашистичког и савезничког и пружена му је свака могућа војна помоћ;крајем септембра 1944.године јединице Црвене армије прелазе Дунав и потискују немачке снаге из источне Србије,а 20.10.ослобађају Београд;12.04.1945. Црвена армија и Југословенска армија пробијају Сремски фронт, где је погинуло на сторине хиљада српских младића недовољно обучених за фронталну борбу;рат је на простору Југославије завршен 15.05.1945.године. (1)

_(О) ПРВИ СВЕТСКИ РАТ 1914 – 1918(УЗРОК,ПОВОД,ПОСЛЕДИЦЕ): био је глобални оружани између два савеза држава(Антанта и Централне силе),који се одвијао на више континената од 28.07.1914. до 11.11.1918.године;силе Антанте у почетку су чиниле В.Британија,Русија и Француска,а касније им се придружују Италија,САД и Краљевина Србија;централне силе чиниле су Немачка,Аустро Угарска,а касније им се придружују Турска и Бугарска;узроци рата су многобројни и сложени,али свој корен углавном имају у неравномерном економском развоју водећих европских земаља у XX веку;други важан узрок био је процват национализма као доминантне идеологије у Европи XIX века;непосредни повод рату био је атентат на аустроугарског престолонаследника,надвојводу Франца Фердинанда у Сарајеву 28.06.1914,који је извршио Гаврило Принцип;последнице ратабиле су:више од 40 милиона жртава,укључујући приближно 20 милиона погинулих војника и цивила и значајна разарања држава и економија,те се овај рат другачије назива Велики рат или Рат који ће окончати све ратове. (1)

_(О) ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ 1939 – 1945: је трајао од 01.09.1939. до 02.09.01945.године; изазвале су га силе Осовине(Немачка,Италија и Јапан) ради господарења светом; последица је максимално заострених противречности у епохи империјализма,чији је посебан израз била појава и јачање фашизма;западне силе(В.Британија,Француска и САД),све до напада Немачке на Пољску 1939. Водиле су политику попуштања према силама Осовоине,уверене да ће оне усмерити свој главни напад на СССР;у рату је учествовала 61 држава са 2,1 милијарду становника(96% светског становништва); борбеним дејствима захваћена је територија 40 земаља,а у рату у склопу оружаних снага учествовало је око 110 милиона људи;укупно је у Другом светском рату живот изгубило 50 милиона људи,од тога 30.821.000 цивила. (1)

_(О) АНТИФАШИСТИЧКА КОАЛИЦИЈА: је савез В.Британије,СССР-а и САД-а против фашистичких држава Осовине у II светском рату,утемељен Атлантском повељом; месец дана после,Атлантској повељи приступили су СССР и 14 земаља у рату против Немачке и Италије;основни циљеви коалиције били су: противљење било каквим територијалним променама,право народа да сми бирају облик друштвеног уређења у којем желе живети и разоружање фашистичких сила(агресора) након победе. (1)

- _ (O) ТРОЈНИ ПАКТ(СИЛЕ ОСОВИНЕ): је пакт који је потписан у Берлину 27.11.1940. потписали су га Сабуро Курсу из царевине Јапан, Адолф Хитлер из нацистичке Немачке и Галеацо Ђано, министар иностраних послова фашистичке Италије; Тројном пакту приступила је Мађарска(20.11.1940.), Румунија(23.11.1940.) и Словачака(24.11.1940.), а Бугарска је приступила 01.03.1941. године; Краљевина Југославија је приступила 25.03.1941. године, али је он одбачен 27.03., после демонстрација у Београду. (1)
- _ (C) ИНТЕРЕСНЕ СФЕРЕ(УЗРОЦИ) ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА: у Европи основни узроци избијања рата били су: уједињење свих немачких говорних подручја и германских дијалеката(Немачка, северна Француска, земље Бенелукса, северна Европа до Финске); освајање простора на Истоку(западна Пољска и Чешка и протеривање словенских култура); у Азији: колонизаторска политика Јапана и ратови са Кином. (2)
- _ (O) ПОЧЕТА РАТА(ПОВОД): повод за светски рат биле су тежње Немачке и Јапана да постану светске колонијалне силе. (1)
- _ (O) САРАЈЕВСКИ АТЕНТАТ, 28.06.1914: организовали су припадници омладинске организације „Млада Босна“, а у самом атентату учествовала су њих седморица: Мухамед Мехмедбашић, Васа Чубриловић, Недељко Чабриновић(бацио бомбу на поворку, али је престолонаследник Франц Фердинанд одгурнуо бомбу са крова и она је пала на следећи аутомобил у колони), Цветко Поповић, Данило Илић, Трифко Грабеж и Гаврило Принцип(чувши експлозију бомбе напустио је своје место, али је стицајем околности аутомобил са престолонаследником прошао поред њега што је он искористио и пуцао: први метак је ранио Ф. Фердинанда у врат, други, намењен Оскару Поћореку, погодио је Софију у стомак; затим је покушао да изврши самоубиство цијанидом и пиштољем, али га је у томе спречила полиција); суђење атентаторима је трајало од 12. До 23.10.1914. у тзв. Сарајевском процесу, а пресуде су донете 28.10.: петорици завереника су изречене смртне казне(Илићу, Чубриловићу, Керовићу, Јовановићу и Миловићу), док су Принцип и Чабриновић, као малолетни, добили максималну казну од 20 година затвора. (1)
- _ (O) НАПАД НА ПОЉСКУ, 01.09.1939: почео је у 04.45. часова, када је немачки бојни брод „Шлезвиг Холштајн“ почео да бомбардује пољски гарнизон на полуострву Вестерплате; гарнизон од 180 војника одолевао је нападу седам дана; војне операције су трајале до 06.10.1939., а већ 08.10. Немачка је анектирала зап. Пољску и слободни град Данциг; совјетске снаге, које су нападе Пољску 17.09., освојиле су ист. Пољску; у инвазији је погинуло 65000 пољских војника, Немци су заробили 420000, а совјети 240000 пољских војника, око 120000 војника је избегло у Румунију и Мађарску, 20000 у Летонију и Литванију, од којих се већина успела пребацити у Француску и В. Британију; Немачка је у нападу изгубила 25% своје авијације, а у људству је имала 10572 погинула, 3409 несталих и 30322 рањена војника. (1)
- _ (O) ФРОНТ: у најширем значењу представља простор на којем се води оружана борба, без обзира на величину јединице, употребљена средства, географске и друге објекте, време и слично. (1)
- _ (O) ИСТОЧНИ ФРОНТ(1916 – 1917): због италијанских захтева да им се олакша притисак аустроугарске војске, Руси покрећу офанзиву; након што су заузели неких 65 km, зауставила су их немачка појачања са западног фронта; изгубили су око милион војника, али су њихови успеси увукли Румунију у рат 27.08.1916; Румунија је одмах извршила инвазију аустроугарске провинције Трансилваније; у новембру 1916. Све четири силе Осовине нападају Румунију и она доживљава пораз у децембру 1916; амерички председник је покушавао да постигне споразум између зараћених страна

све до јануара 1917. И промене у Немачкој политици;тада је Немачка објавила неограничени подморнички рат покушавајући тако да онеспособи В.Британију; 06.04.1917. САД улазе у рат на страни Антанте;после фебруарске и октобарске револуције источни фронт се распада. (1)

_(Н) СЕПАРАТНИ МИР СА РУСИЈОМ 1917: преговори о склапању сепаратног мира почели су 22.12.1917.године,недељу дана после закључивања примирја између Русије и Централних сила;један од главних преговарача био је Макс Хофман, командант немачког источног фронта;највиши представник Турске на преговорима био је Мехмед Талат – паша;ускоро су преговори запали у кризу,услед захтева бољшевика да се постигне споразум без икаквих територијалних измена;преговори су прекинути 10.02.1918.,а примирје 18.02.1918;централне силе су у рату од две недеље заузеле највећи део Украјине,Белорусије и балтичких земаља;због опасности од пада престонице Петрограда,бољшевици су пристали на мировни споразум,који је потписан 03.03.1918.године у Брест Литовску;нова руска бољшевичко – комунистичка власт одрекла се свих претензија на Финску,Пољску,Белорусију, Украјину и на захтев Талат – паше,земаља које је Русија освојила у руско-турском рату 1877/1878.године(Ардахан,Карс и Батуми);споразум је Русији одузео трећину становништва,половину индустрије и 9/10 рудника угља. (3)

_(О) ИСТОЧНИ ФРОНТ(1941 – 1945): рат између Немачке и СССР-а отпочео је 22.06. 1941.године,када су немачке трупе извршиле инвазију на део Пољске који су претходно окупирали совјети,а завршио се 08.05.1945.када су се немачке оружане снаге безусловно предале након Берлинске битке;источни фронт је био далеко највеће и најкрвавије бојиште II светског рата;Црвена армија и остале снаге СССР-а су успеле да нанесу 75% губитака – око 2,5 милиона људи – које су претрпеле немачке снаге током II светског рата;немачки савезници(укључујући и Јапан) су изгубили најмање 800000 војника у борбама са СССР-ом,уз додатних 1,4 милиона заробљених;са друге стране,СССР је изгубио најмање 8,7 милиона војника;већина Немаца који су заробљени су интернирани на принудни рад након рата;последњи ратни заробљеници су ослобођени 1956.,након дугих преговора,а пола милиона војника се није вратило кући услед смрти. (1)

_(Н) ПЛАН „БАРБАРОСА“,НАПАД НА СССР,22.06.1941: у 04.45.,22.јуна 1941.године, четири милиона немачких,италијанских,румунских и других војника је прешло границе и започело јуриш у СССР;немачке оклопне снаге су опколиле стотине хиљада совјетских војника у огромним цеповима,које су затим смањивале спорије пешадијске дивизије,док су тенкови настављали јуриш;циљ армијске групе „Север“ био је Лењинград,а ова армијска група се састојала од 16. и 18.армије и 4.панцер групе;армијска група „Центар“ се састојала од две околопне групе(2. и 3.),које су се кретале на исток са обе стране Брест Литовска,како би се спојиле испред Минска,а пратиле су је 2,4. и 9.армија;армијска група „Југ“,коју су чиниле 1.панцер група, 6,11. и 17.армија је имала задатак да напредује кроз Галицију и Украјину;немачки генерали су се залагали да се одмах изврши напад на Москву,али је Хитлер одбио њихове предлоге,истичући значај заузимања украјинских житница и тешке индустрије,као и концентрисање совјетских резерви у области Гомеља,издато је наређење 2.панцер групи да се окрене на југ и напредује ка Кијеву,који је пао тек 19.09.1941; у то време Хитлер је покренуо операцију „Тајфун“ са циљем освајања Москве,али током октобра сталне кише које су падале претвориле су путеве у бескрајна блатишта која су заробила немачка возила,коње и људство;када је снег почео да

и земља да се смрзава,возила су могла да се крећу,али не и војници јер су се смрзавали без зимске одеће;последњи покушај да се заузме Москва уследио је 15.11.,а онда је 05.12.кренула совјетска контраофанзива уз подршку нових тенкова Т – 34 и ракетних бацача „каћуша“; до 07.01.1942. немачке снаге су одбачене уназад на 250 km од Москве. (3)

_(Н) СТАЉИНГРАДСКА БИТКА (1942 – 1943): трајала је од 23.08.1942. до 02.02.1943. године;у бици су учествовале немачке,италијанске,румунске,мађарске и усташке јединице са једне и совјетске јединице са друге стране;нацистичке и сателитске јединице предводили су:Фридрих фон Паулус,Ерих фон Манстејн,Волфрам фон Рихтхофен,Петре Думитреску,Константин Константинеску,Итало Гарибалди, Густав Витез Јани и Виктор Павичић,а совјетским снагама командовали су: Василиј Чујков,Александар Васиљевски,Георгиј Жуков,Семјон Тимошенко, Константин Рокосовски,Родион Малиновски и Андреј Јеременко;немачке јединице успеле су довести под своју контролу највећи део готово потпуно разореног града тек у новембру 1942.године,али је баш тада уследила совјетска контраофанзива под називом операција „Уран“;већ 23.11. у 16.00 часова спојила су се два крака совјетских снага код Калча на Дону,те су затворили немачке снаге;у обручу је остало 330000 војника 6.армије и део 4.армије са укупно 22 дивизије;затим је уследила операција „Прстен“,која је завршена предајом јужног дела немачких снага 31.01.1943.,односно северног дела 02.02.1943.године;заробљена је 91000 немачких и више хиљада војника других националности;заробљеници,већ довољно исцрпљени болестима,глађу и недовољном медицинском помоћи за време окружења,разаслани су у радне логоре (углавном у Сибир),где велики део умире од хладноће,исцрпљености и слабе исхране;преживело је тек 5000 њих,а задњи су се вратили кући тек 1955.године.(3)

_(Н) БИТКА ЗА БЕРЛИН,МАЈ 1945: трајала је од 16.04. до 08.05.1945.године;одбраном Берлина командовали су генерали:Готфрид Хајнрици и Хелмут Вајдлинг,а совјетским снагама: Георгиј Жуков и Иван Коњев;битка је почела у раним јутарњим часовима 16.04. масовним бомбардовањем из хиљада артиљеријских оруђа и „каћуша“ и овај бараж је трајао данима;до 24.04. 1.украјински и 1.белоруски фронт су затворили обруч око Берлина;сутрадан,25.04. контакт су успоставиле 58.гардијска дивизија и 69.америчка пешадијска дивизија близу Торгауа,на реци Лаби;расположиве снаге за одбрану града су укључивале неколико дивизија копнене војске и Вафен СС-а, полицију,младиће и дечаке из Хитлерове омладине и Фолкштурма,који се састојао од старијих људи,од којих су неки били ветерани из Првог светског рата;28.04. Хајнрици је одбио Хитлерову наредбу да држи Берлин по сваку цену,па је разрешен команде и замењен генералом Куртом Штудентом;Штудента су,међутим,заробили Британци,па је међузамена био и остао Курт фон Типелскирх;30.04.,док су се совјетске снаге пробијале у центар Берлина,Адолф Хитлер се венчао Евом Браун,а онда извршио самоубиство тако што је прво узео цијанид,а затим пуцао себи у главу; генерал Вајдлинг,командант одбране Берлина,је предао град совјетима 02.05.;Совјети су претрпели следеће губитке:50000 мртвих у граду и 135000 у целој источној Немачкој,а Немци су имали 325000 погинулих,рањених и несталих ако се укључе и цивили. (3)

_(О) ЗАПАДНИ ФРОНТ(1914 – 1918): простирао се од Северног мора до границе са Швајцарском;у почетној фази рата 1914,немци су на овом фронту постигли значајне успехе;међутим,у бици на реци Марни(05. – 13.09.1914.) немачка офанзива је заустављена;током 1915.године на западном фронту није било значајнијих операција;

најжешће битке одиграле су се 1916.године,а то су битка код Вердена и битка на реци Сом;долазило је и до поморских битака(код Јитланда);после неуспешних покушаја пробоја западног фронта током пролећа и лета 1918.године,Немачка је потписала капитулацију 11.11.1918.године. (1)

_(C) УЛАЗАК САД У РАТ 1917: САД су на почетку рата у Европи водиле политику изолационизма,избегавајући сукоб и покушавајући да заговарају мир;када је немачка подморница 1915. Потопила британски путнички брод „Лузитанија“,на коме је било 128 американаца,председник Америке Вудро Вилсон је изјавио „Америка је сувише поносна да би ратовала“ и захтевао да се прекину напади на путничке бродове; међу додатне факторе који су утицали наулазак САД у рат је и сумња у немачку саботажу која је изазвала експлозију складишта муниције у Њу Џерсију и експлозија фабрике муниције у Кингсленду;онда су Британске прислушне станице ухватиле немачку дипломатску пошту у којој предлажу Мексику да уђе у рат против САД,да би спречили САД да пошаљу трупе у Европу,а заузврат Немци су им обећали подршку у поновном освајању Тексаса,Новог Мексика и Аризоне(тзв.Цимермановтелеграм) након што су Немачке подморнице потопиле седам америчких трговачких бродова и након што је објављен Цимерманов телеграм,Вудро Вилсон је позвао на рат са Немачком,а конгрес је рат објавио 06.04.1917.године. (2)

_(C) КАПИТУЛАЦИЈА ФРАНЦУСКЕ,ЈУН 1940: немачка и француска делегација кренуле су 21.06.1940. око 13.00 часова у место где је требало да се закључи примирје између две земље,али су само Немци знали где је то;Хитлер је стигао први,а у 15.15. је стала дугачка колона немачких возила на једном пропланку у Компјењској шуми,где је 11.11.1918.године Немачка прихватила свој пораз у Првом светском рату у железничком вагону који је тада служио као командно место врховног савезничког команданта маршала Фоша;тај вагон је стајао опет на истом месту;у пратњи Геринга,Хеса,Редера, Кајтела и Рибентропа,Хитлер се упутио ка оближњој спомен-плочи,а онда је отишао у вагон и сео на место где је некада седео маршал Фош;било је 15.30.часова;пре него што је француска делегација пуштена у вагон,генерал Енсиже,адмирал Лелик, ваздухопловни генерал Бержере,генерал Паризо и дипломата Ноел,морали су да обиђу почасну стражу СС-а;када су коначно сели у вагон,морали су прво да саслушају кратак Кајтелов говор у којем је он објашњавао зашто је Немачка била присиљена на рат;затим је Хитлер Еснажеу пружио текст услова за прекид ватре,устао и отишао из вагона;остали су само Кајтел и Јодл;Кајтел је допустио да се Французи консултују са својом владом у Бордоу;када су се око 18.00 часова вратили у вагон,тамо је био још само Јодл;следећег дана услови су прихваћени око 19.00 часова,а капитулација је ступила на снагу 25.06. у 00.35 часова. (2)

_(C) БИТКА ЗА БРИТАНИЈУ(1940 – 1941): је трајала од јула 1940-те до маја 1941-е год; то је био покушај немачке ратне авијације да овлада небом изнад Британије пре планиране поморске и ваздушне инвазије на острва(операција „Морски лав“); Немачка је напала Британију са 2600 авиона(1200 бомбардера,280 обрушивача, 760 једномоторних ловаца,220 двомоторних ловаца,140 извиђачких авиона) ,заједно са Петом ваздушном флотом у Норвешкој која је бројала 190 авиона;на супрот њима стајао је РАФ(Краљевске ваздухопловне снаге),који је располагао са 1171 авионом, што ловцима,што бомбардерима;завршена је победом британске ратне авијације.(2)

_(C) ОПЕРАЦИЈА „ОВЕРЛОРД“,ЈУН 1944: је шифровано име за битку у Нормандији, којом је покренута савезничка офанзива Западне Европе 06.06.1944.године; искрцавањима на плажама у Нормандији(операција „Нептун“ или познатија као

„Дан Д“);падобрански десант из око 12000 авиона је претходио амфибијском десанту који је укључивао скоро 7000 пловила;скоро 160000 војника је учествовало у нападу у првом таласу,а до краја августа више од 3 милиона војника је било у Француској;у нападу су учествовали војници пореклом из Канаде,В.Британије,САД, Пољске и снаге слободне Француске;битка је завршена ослобођењем Париза 25.08. и повлачењем немачких снага преко реке Сене,31.08.1944.године. (2)

_(О) ИТАЛИЈАНСКИ ФРОНТ(РАТИШТЕ) 1915 – 1918: представљао је серију битака у северној италији између Антанте(Италија,В.Британија,Француска) и Централних сила(Немачка,Аустро Угарска);савезницима су командовали:Луиђи Кадорн и Армандо Дијаз,а централним силама:Конрад фон Хецендорф,Светозар Боројевић и Ото фон Белов;на овом фронту вођено је 11 битака на реци Сочи са променљивим успесима на обе стране;затим битка код Кобарида(пораз Италије),па битка на реци Пијави(пораз Аустроугарске) и битка код Виторија Венета(октобар-новембар 1918) и коначни пораз аустроугарске војске. (1)

_(О) СЕВЕРНОАФРИЧКО РАТИШТЕ(1940 – 1943),БИТКА КОД ЕЛ АЛАМЕЈНА:
*прва битка код Ел Аламејна трајала је од 01. До 31.07.1942.године између немачко-италијанског Афричког корпуса под командом генерала Ервина Ромела и британске 8.армије којом је командовао генерал Клод Окинлек;борбе су завршене без победника,али је заустављено напредовање сила осовине према Александрији и Каиру;нови покушај Ромела да пробије савезничке положаје заустављен је битком код Алам Хаифе;генерала К.Окинлека заменио је генерал Бернанд Монтгомери;
*друга битка код Ел Аламејна трајала је од 23.10. до 03.11.1942.године;завршена је потпуним поразом немачко-италијанских снага Афричког корпуса који је имао 30000 мртвих и заробљених војника,а савезници су током битке имали 25000 мртвих и рањених војника. (1)

_(С) ИНВАЗИЈА НА СИЦИЛИЈУ 1943: започела је 09.07. и трајала до 17.08.1943.године; у инвазији је учествовало око 500000 савезничких војника,а острво је бранило 365000 италијанских и 40000 немачких војника;позната је и под називом операција „Хаски“;силе Осовине имале су 29000 погинулих и 140000 рањених и заробљених војника;американци су имали 2237 погинулих и 6544 рањених и заробљених војника; операција „Хаски“ је омогућила каснију инвазију Италије и пад Б.Мусолинија са власти. (2)

_(С) РАТ НА ДАЛЕКОМ ИСТОКУ(1941 – 1945),НАПАД НА ПЕРЛ ХАРБУР 1941: отпочео је 07.12.1941.године,а у нападу на Перл Харбур су учествовали носачи авиона:Акаги,Хирју,Кага,Шокаку,Сорју и Зуикаку;прво су мале подморнице покушале да се пробију у луку,али им то није успело или су промашиле мету; јапанско ваздухопловство је луку напало око 07.40 часова по локалном времену; иако су американци поседовали радар и њиме приметили долазак великих формација авиона,никаква узбуна у бази није подигнута све док Јапанци нису почели да засипају војне објекте(луку,аеродром и хангаре) бомбама и торпедима; у 08.50 часова уследио је други напад који је завршио започето;јапанци су изгубили 29 авиона,5 малих подморница и око 50 убијених пилота и подморничара и једног подморничара који је заробљен;амерички губици износили су око 3300 погинулих морнара,војника и пилота,док је више од 200 авиона уништено или оштећено; готово сви бојни бродови у луци су били оштећени,од којих „Оклахома“, „Аризона“ и застарела „Јута“ више никада нису учествовали у борбама;до краја 1941.године, Јапанци су освојили Малајска острва и Тајланд,острва Лузон,Борнео,Минданао;

јануара 1942. освајају Рабаул,а 02.02. острва Јава,Суматра,Маршалска и Маријанска острва,Филипине,Бурму,Вијетнам,Малезију и северни део Нове Гвинеје;прве поразе Јапанци су доживели у биткама на Коралном мору(07. и 08.05.1942.) и у бици код атола Мидвеј(04. и 07.06.1942.);нови велики пораз Јапанци су доживели у борбама за Гвадалканал(08.08.1942. – 08.02.1943.);борбе за Маршалска острва трајале су од 31.01. до 23.02.1944.године и завршене су поразима Јапанаца;Маријанска острва ослобођена су крајем новембра 1944.године,а поједини јапански војници који су се скривали по џунглама,сазнаће за капитулацију Јапана тек 50-их година XX века;једна од најпознатијих битака II светског рата била је битка за острво Иво Џима,која је трајала од 19.02.до 26.03.1945.године;острво је бранило око 21000 јапанских војника под командом генерала Тадамичија Курибајашија,а нападао га је скоро 100000 marinaца из 4. и 5. армије;Јапанци су се бранили до последњег,тако да су Имали 20000 погинулих,док су американци имали 7000 погинулих;битка за острво Окинава(операција „Iceberg“) трајала је од 01.04.до 21.06.1945.године;у нападу је учествовало 183000 војника из састава 10.армије копнене војске,уз подршку 3. амфибијског корпуса и 24. Армијског корпуса;Јапанци су имали 66000 погинулих, а американци 12283 погинула војника. (2)

_(О) АТОМСКА БОМБА НА ХИРОШИМУ И НАГАСАКИ(06. – 09.08.1945.):

- Прва атомска бомба, Little boy, пала је на индустријски град Хирошиму ујутро 06.08.1945.године у 08:45. часова;била је то бомба базирана на урану,са разарајућом моћи од 15-16 килотона ТНТ-а;бомба је имала форму цилиндра,305 cm дужине, обима 71 cm,а била је тешка око 4 тоне(4000 kg),од чега је 60 kg било урана;напад је предводио пуковник Паул Тибетс,који је управљао авионом из којег је бачена бомба-Enola gay;учествовало је седам авиона Б-29;бомба је бачена са висине од 10000 m, а детонирала се око 550 – 580 m изнад земље да би се добио максималан ефекат;између 90000 и 120000 становника Хирошима и околних села је према претпоставкама убијено на лицу места у детонацијама или од последица рањавања у неколико наредних дана.

- Друга атомска бомба,Fatman,пала је на град Нагасаки 09.08.1945.године у 11:02 часова пре подне;ова бомба је имала још јачу разарајућу моћ него прва,21 – 25 кило-тона ТНТ-а,а експлодирала је на око 500 m висине;имала је форму јајета,дужине 325 cm,обима 153 cm,а њена тежина је била 4650 kg;ова бомба је била базирана на плутонијуму;претпоставља се да је у овом граду погинуло 60 – 70000 људи у директном нападу или у неколико наредних дана;овај напад је предводио мајор Carls W. Svini у авиону Б-29 под именом Bocks Car. (1)

_(О) БАЛКАНСКИ ФРОНТ(1914 – 1918): је назив за сукобе вођене на територији Балканског полуострва(Србија,Црна Гора,Румунија,Албанија,Грчка,Османско царство и Аустро Угарска);на овом фронту ратовале су војске свих чланица Централних сила(Немачка,Аустро Угарска,Бугарска и Турска) против сила Антанте(Србија, Црна Гора,Румунија,Француска,Русија,Грчка и В.Британија). (1)

_(О) ПОВЛАЧЕЊЕ ПРЕКО АЛБАНИЈЕ 1915: „Албанска голгота“ је устаљени назив за повлачење српске војске и цивила преко завејаних планина Црне Горе и Албаније након инвазије централних сила на Србију у зиму 1915/1916;офанзива на Србију је почела 06.10.1915.године под командом немачког фелдмаршала Аугуста фон Макензена са 500000 војника из састава Аустроугарске балканске војске и 11.немачке армије,уз подршку 10 ескадрила авиона и са бројном речном флотилом;до 15.10.

заузети су Београд, Смедерево, Пожаревац и Голубац; истог дана Бугарска је без објаве рата напала Србију са две армије и до 22.10. заузела Куманово, Штип, Скопље, прекинула вардарско-моравску комуникацију и онемогућила повлачење српске војске према грчкој граници и Солуну; Врховна команда српске војске је 24.11. одлучила да се војска повуче преко Црне Гора и Албаније на Јадранско море; прва колона је кренула 26.11. из Призрена преко Везировог моста према Скадру и Љешу, у којој су били краљ, влада и дипломатски кор; 30.11. креће друга колона преко Љум Куле, Пишкопеје, Елбасана и Тиране; из Пећи крећу у повлачење све три српске армије, главнина војске, правцем Пећ-Андријевица-Подгорица-Скадар, трупе нових области правцем Ђаковица-Везиров мост-Љум Кула-Скадар, а Тимочка војска и одреди из западне Македоније преко Пишкопеје-Дебра-Струге у Елбасан; према подацима српске Врховне команде на албанску обалу је стигло око 110000 војника и 2350 официра, а претпоставља се да је током повлачења живот изгубило око 72000 људи; до 15.02.1916. француским бродовима пребачено је 135000 људи на острво Крф и 10000 људи у Бизерту; први дани на Крфу били су ужасни за Србе; савезници нису имали довољно времена за адекватан прихват тако великог броја људи; није било довољно хране, одеће, огрева и шаторске опреме, па су војници, измучени од напорног марша, масовно умирали; на острву Виду су искрцани најтежи рањеници и болесници, где је од 23.01. до 23.03.1916. умрло 4847 људи; острво је названо „острво смрти“, а море око њега „плава гробница“ где је спуштено 5400 умрлих; српска војска се опоравила и реорганизовала до априла 1916-те и као таква је пребачена на Солунски фронт где је добила свој сектор и играла важну улогу у његовом пробијању две године касније. (1)

- _(О) СОЛУНСКИ ФРОНТ (1916 – 1918): простирао се од албанске обале Јадрана до реке Струме; на њему су се бориле савезничке армије Србије, Русије, Француске, Грчке, В. Британије и Италије против централних сила Немачке, Аустро Угарске и Бугарске; савезнички команданти на овом фронту били су: Петар Бојовић, Живојин Мишић, Франше Д Епере, Морис Сарај, Адолф Гиљом, Џорџ Мајлн и Панајотис Данглис, а централне силе су предводили: Оскар поћорек, Стјепан Саркотић, Владимир Вазов, Никола Жеков, Георги Тодоров и Аугуст фон Макензен; прву велику победу на Солунском фронту однела је српска војска у бици на Кајмакчалану, која је трајала од 14.09. до 19.11.1916. године и после ње је ослобођен град Битољ; током 1917-те пропало је неколико савезничких офанзива на фронту, а пробој фронта је почео 14.09.1918. на Добром пољу, артиљеријским бомбардовањем непријатељских положаја; 15.09. француске и српске снаге су пробиле фронт, а неке бугарске јединице су почеле да се предају без борбе; Бугарска је капитулирала 29.09.1918. у Солуну, а краљ Фердинанд је абдицирао четири дана касније (03.10.1918.) и отишао у изгнанство; Београд је ослобођен 01.11., а 10.11. француска војска је прешла Дунав и спремала се да уђе у средиште Мађарске, када се рат коначно завршио; гроф Ђула Карољ, који је предводио револуционарну владу мађарске, дошао је у Београд и затражио примирје. (1)
- _(О) ЈУГОСЛОВЕНСКО РАТИШТЕ (1941 – 1945); ОДБАЦИВАЊЕ ТРОЈНОГ ПАКТА (25 – 27.03.1941): судбоносна одлука о приступању Краљевине Југославије Тројном пакту донета је на Крунском савету 06.03.1941. године у Белом двору, после повратка кнеза Павла Карађорђевића из Берлина; за столом је седело девет најмоћнијих људи у земљи: кнез Павле, остала двојица намесника Раденко Станковић и Иво Перовић, председник владе Драгиша Цветковић, министар спољњих послова Александар

Цинцар Марковић, министар војске и морнарице Петар Пешић, министар двора Милан Антић, потпредседник владе Влатко Мачек и Фран Куловец; кнез Павле је описао свој разговор са Хитлером и обавестио савет како фирер захтева да Југославија потпише пакт; сви су били за, осим Раденка Станковића; пакт је потписан 25.03.1941. године у Бечу; два дана касније, 27.03.1941. избио је државни удар, смењено је Намесништво, а кнез Павле Карађорђевић је ухапшен на путу ка Словенији у околини Загреба; до Београда га је допратио бан Иван Шубашић, а са земунске станице одвели су га у Министарство војске; тамо га преузима мајор Живан Кнежевић, који је тог јутра ухапсио Драгишу Цветковића, и водио га на спрат степеницама кроз шпалир официра са исуканим сабљама; кнез је доведен пред генерале Симовића и Мирковића и професора Радоја Кнежевића, идејног творца пуча; кнез је потписао акт своје оставке, а потом одведен у Бели двор где су га чекали малолетни краљ Петар, кнегиња Олга и деца; тог јутра краљ Петар II је проглашен пунолетним, а његову прокламацију народу преко радио-Београда је прочитао поручник бојног брода Јаков Јововић, који је одлично умео да имитира глас младог краља; истог дана, чим је примио вест о пучу у Београду, Хитлер је у присуству Кајтела, Јодла, Геринга, Халдера, Браухича, Хојзигера, Ринтелена и Рибентропа, саопштио своју намеру да нападне Југославију; одбрана југословенске војске трајала је свега 12 дана; у јужној Србији Немцима се предало 40000 војника и одмах су пали Скопље и Битољ, док је у свим јединицама у којима је било Хрвата дошло до издаје, дезертирања, убијања старешина српске националности; комунисти су се својски потрудили да допринесу деморалисању војске: растурали су летке у којима су људе позивали на „побуну против српских шовиниста који су земљу увукли у рат за одбрану британског империјализма и интернационалног капитализма“; сви Хрвати официри пожурили су у Загреб да би ступили у службу Независне Државе Хрватске, која је проглашена 10.04.1941; сутрадан 11.04. Загреб је радосно и свечано дочекао Немце, а терориста Анте Павелић проглашен је за усташког поглавника. (1)

_(О) НЕЗАВИСНА ДРЖАВА ХРВАТСКА (1941 – 1945): је била квислиншка држава основана на делу окупиране Краљевине Југославије, која је уз помоћ Хитлерове Немачке постојала под вођством усташког режима од 1941. до 1945. године; НДХ је у историји остала забележена по зверствима и геноциду које су усташе чиниле над Србима, Јеврејима, Ромима, као и Хрватима неистомишљеницима, нарочито комунистима; настала је 10.04.1941. уласком немачких трупа у Загреб, а на челу државе се налазио поглавник Анте Павелић; међутим, усташе нису биле први избор Немаца за формирање марионетске државе; власт су прво понудили политичком вођи Хрвата Влатку Мачеку, који је то одбио, али је 10.04. упутио поруку хрватском народу да остане лојалан према новој власти; Павелић се из Италије вратио у Загреб 17.04. и попуштајући пред Мусолинијевим притиском и захтевима, прихватио је Ајмонеа, војводу од Аосте, за титуларног краља НДХ под његовим новим краљевским именом Томислав II; овај „краљ“ никад није посетио НДХ и није имао утицаја у власти којом је доминирао Павелић; НДХ је заузимала подручје некадашње Бановине Хрватске и целу Врбаску бановину, а граница на истоку са Србијом била је река Дрина; у данашњим оквирима НДХ је заузимала подручје Р. Хрватске (осим Истре, Ријеке, Задра, острва Крк, Црес, Лошињ, Ластово и Вис, који су пре били одвојени од Краљевине Југославије) читава територија БиХ, Срем и Земун; жељни да у НДХ владају без такмаца, подстакнути могућностима брзог и лаког богаћења отимањем српске имовине, усташе су Србе прогласили за „највеће непријатеље Хрватске“; српски народ на подручју

НДХ био је стављен изван закона, што је значило да су могли некажњено бити прогањани, мучени, злостављани, хапшени и убијани; на мети усташа нашла се и Српска православна црква, њено свештенство и монаштво, као и њени верски објекти – цркве и манастири; за Србе су отворани концентрациони логори од којих су најзлогласнији били: Јасеновац, Стара Градишка, Сисак, Јадовно, Сплит, Паг, Лепоглава итд; августа 1944. године министар спољњих послова НДХ Младен Лорковић и министар рата Анте Вокић су покушали да изврше државни удар, збаце Павелића, и преведу НДХ на страну савезника; пуч није успео, а завереници су убијени; у мају 1945. године, дугачка колона домобрана, усташа, козака, четника и словеначких домобрана, уз бројне цивиле, се повлачила испред партизана према Италији и Аустрији, али су од стране британских снага, које им нису дозволиле пролаз, враћани у земљу у руке партизана, који су вршили одмазде над заробљеним квислинзима; Анте Павелић се одвојио од групе и преко Аустрије и Италије побегао у Аргентину, где је преживео покушај атентата, а после тога је побегао у Шпанију где је и умро 1959. године; неколико других чланова врха НДХ је заробљено у мају и јуну 1945. године и осуђено на смрт или дугогодишње казне затвора. (1)

_(С) ВОЈНИ ПЛАНОВИ И ОПЕРАЦИЈЕ; ПЛАН 25 (НАПАД И ВОЈНО РАЗБИЈАЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ 1941): или Директива број 25 (Априлски рат) је име за Немачку инвазију Краљевине Југославије 06.04.1941. године; овај план је сачињен заједно са планом „Марита“, који је предвиђао немачко-италијанске нападе на Грчку; југословенска ратна команда израдила је план одбране од немачке инвазије под шифрованим именом „Р-41“; целокупна војска била је распоређена дуж граница са Румунијом, Бугарском, Аустријом, Мађарском и Албанијом; 1. армија, под командом генерала Милорада Петровића је требала да брани Македонију и јужну Србију, а њој је у помоћи требала да буде 3. армија генерала Милана Недића; на северу према Мађарској стационирана је 7. армија генерала Душана Трифуновића, а према Хрватској и Словенији су биле распоређене 6. независна армија генерала Димитрија Живковића и 2. армија генерала Милутина Недића (брат Милана Недића); простор око Косова и Санцака бранила је 4. армија генерала Петра Недељковића, а њој је као ослонац била подређена 5. независна армија Владимира Чукавца; врховни командант свих армија био је генерал Душан Симовић; Немачки план напада изгледао је овако: 2. армија имала је задатак да наступа према Загребу, а одатле кроз босанске планине ка Сарајеву; истовремено је једна оклопна група имала задатак да се из мађарске пробије према Београду; главни удар имао је да се изведе из Бугарске, где се налазила 12. армија генерал-пуковника Максимилијана фон Листа и Кајтелова 2. оклопна група; у рану зору 06.04.1941. године бомбардован је Београд („Казнена одмазда“), а нападом је командовао генерал-лајтнант Александер фон Лер; несебичан допринос одбрани Београда дала је 1. ваздухопловна ловачка бригада, као и противваздушна одбрана; 07.04. 12. армија ушла је у Скопље, а њена главнина се упутила према Грчкој; главни немачки удар са севера извршен је из два правца: из реона Клагенфурта (Целовца), Граца и Нађ Кањиже, где је била 2. армија под командом Максимилијана фон Вајкса; 10.04. ушли су у Загреб; Ниш је пао 09.04., а Београд 13.04.; на последњој седници владе у Никшићу, 15.04. донета је одлука да краљ, влада и министри напусте земљу и оду у Грчку, где су их на аеродрому у Атини дочекали генерали Дил и Вилсон, а затим их преко Каира пребацили у Лондон; иако потпуно војнички сломљени, поједини војници и официри су наставили да воде борбу у Шапцу, Ужицу и Боки Которској; начелник оперативног одељења 2. армије пуковник Драгољуб-Дража

Михаиловић је избегао заробљавање у Сарајеву и водећи борбе са немачком оклопном групом 13.04. код железничке станице Шеварлије и код Петровог села, пробијао се према Добоју; наредник југословенске војске Божа Петровић је у последњи час успео да спаси заставу 41 пешадијског пука у Осијеку и понео је са собом, да би касније иста заставица била заставица Југословенске војске у Отаџбини. (2)

_(С) ОПЕРАЦИЈА „ВАЈС 1“ и „ВАЈС 2“ (1942 – 1943): операција „Вајс“ („Бело“, тј. „Бели план“) испланирана је у Београду децембра 1942. године; у операцији су ангажоване следеће снаге: 7. СС дивизија „Принц Еуген“, 369, 717 и 714. дивизија, као и 5. италијански корпус са своје три дивизије: „Ломбардија“, „Ре“ и „Сасари“; комунисти су пред операцију „Вајс“ (Битка на Неретви) имали десет дивизија састављених од по три бригаде, а њихови називи су следећи: 1. пролетерска дивизија (1. пролетерска бригада, 3. крајишка бригада и 3. пролетерска санџачка бригада); 2. пролетерска дивизија (4. пролетерска црногорска бригада, 7. крајишка и 2. далматинска бригада); 3. ударна дивизија (5. црногорска, 1. далматинска и 10. херцеговачка бригада); 4. крајишка дивизија 5. крајишка дивизија, 6(1). хрватска дивизија – 6. личка; 7(2). хрватска дивизија – 7. банијска; 8(3). хрватска дивизија; 9. далматинска дивизија; 10. ударна дивизија; прве три дивизије бројале су око 4000 партизана и чиниле су Главну оперативну групу, формирану 26.01.1943. године; међутим, бројно стање, наоружање и борбена вредност 9. дивизије која је била још у формирању, била је слаба, као и 10. дивизије; њих су почетком марта 1943. разбиле снаге Експедиционог корпуса војводе Јевђевића на Тронеђи, а само се 500 партизана повукло према Прозору; најјаче према бројности биле су комунистичке јединице Главног штаба Хрватске у Лици (5800 бораца) и Главне оперативне групе (пет дивизија – 15000 бораца); на почетку одступања према југоистоку у Главној партизанској болници било је 2730 рањеника и 400 тифусара; на путу према Неретви почетком фебруара 1943. године били су четнички одреди из Херцеговине (Захарије Остојић), Црне Горе (2000 четника Павла Ђуришића), делови Милешевског корпуса, Зетски четнички одреди (Бајо Станишић); у периоду од 18. до 23.02. једини који су се борили против комуниста код Коњица и Прења, били су капетан Војислав Лукачевић и Јован Панџић; све четничке снаге биле су подељене и три групе: Коњичка група, десно крило (2500 четника), Дрежничка група, средња колона (1500 четника) и лево крило под командом Баје Станишића (2500 четника); у близини Неретве, у ово доба, налазиле су се четири групе усташа: у Витању (западно од Мостара), у Трнову (североисточно од Коњица), у Фазлагича кули (далеко од Неретве, у четничкој позадини) и у оквиру борбене групе „Анакер“ у пределу Коњица; комунисти су још 26.02. донели одлуку о одустајању од пробоја на исток; 27.02. уследила је четничка офанзива и њихове јединице су потиснуте са леве на десну обалу Неретве; сутрадан, 28.02. комунисти руше сва три моста и одлучују се на пробој новим правцем – северозапад – зато што је њихов продор ка истоку заустављен од четника, на северу, у Сарајеву, Немци су стално доводили појачања, на западу се налазила СС дивизија „Принц Еуген“ и на југу је било много Италијана (10000), на терену без шума и планина, непогодном за герилу; прве вести о пробоју најбољих партизанских јединица у правцу Горњег Вакуфа стигле су 03.03.1943. поподне; тако је Врховни штаб сазнао да један од мостова на Неретви ипак није добро срушен и да је преко њега могуће прећи, а од заробљених четника су сазнали да другу страну реке бране 1. и 2. дурмиторска бригада, састављена махом од четника мале борбене вредности, тек мобилисаних пред покрет ка Неретви; са војничке тачке гледишта 1. дурмиторска бригада имала је лак задатак: налазила се изнад амбиса који је немогуће прећи, осим преко остатака срушеног

железничког моста, чија је конструкција са леве стране обале висила готово вертикално, до 20 m удаљена од ледене реке, а док се дође до тог дела конструкције, требало је најпре спустити се низ остатке моста са десне стране, па прећи преко делова који су штрчали средином реке; ни најспретнији човек од десне до леве обале моста није могао стићи раније него за неколико минута – по дану; наравно, на дневни прелаз партизани нису ни помишљали, а нису га очекивали ни четници, тим пре јер су партизани ионако нападали ноћу; међутим, једним потезом страже 1. дурмиторске бригаде све ове предности претвориле су у мане; те ноћи, између 06. и 07.03. десет стражара изнад остатака моста на левој обали запалило је велику ватру и грејало се крај ње; тако су партизани са друге стране тачно видели где су они, шта раде и колико их је; одабрана одељења 2. далматинске бригаде, одлично наоружана, попела су се уз остатке челичне конструкције и бомбама ликвидирала све стражаре; пошто су прешли Неретву, комунисти су још увек били далеко од свог главног циља-уништења четника-па су због опасности због могућег искрцавања савезничких снага на обале Јадрана, донели одлуку о почетку преговора са Немцима; састанак је заказан за 12.03. у Бугојну, али до њега није дошло због тога што комунисти нису били обавештени да је њихов предлог прихваћен, па су послали још једно писмо Немцима у Мостар; делегација за преговоре била је састављена и чинили су је: Милова Ђилас (под именом професор милош Марковић), Коча Поповић (командант 1. пролетерске дивизије, наступио под својим правим именом) и Владимир Велебит (под именом Владимир Поповић); састанак је почео у 09.30. 12. марта у Горњем Вакуфу; споразум је постигнут, а под тачком три писало је: „да у садашњој ситуацији не постоји разлог због којег би немачка војска требала да води ратне операције против НОВ Југославије“; ова њихова изјава прослеђена је у Сарајево, Загреб, Беч и Берлин; иако одговор није стизао, Немци су Кочу Поповића оставили на друму између Раме и Јабланице, а исто вече ради наставка преговора одвозе Ђиласа и Велебита у Сарајево; 27.03. они се враћају у Врховни штаб заједно са два немачка подофицира и 16 пуштених комуниста; док су трајали ови преговори, догле су вођене борбе на Неретви између четника и партизана (18.03 – 28.04.1943.), нарочито за град Невесиње, које се завршавају потпуним поразом партизана. Операција „Вајс 1“ трајала је од 20.01. до 15.02.1943. године, а операција „Вајс 2“ је трајала од 15.02. до 01.04.1943. (2)

_(С) ОПЕРАЦИЈА „ШВАРЦ 1“ и „ШВАРЦ 2“ (1943): о припремама за операцију „Шварц“ („Црно“, или „Црни план“) генерал Лер је обавестио Хитлера 03.03.1943. године, за време посете његовом штабу; циљ ове операције био је уништење четника у Црној Гори и Херцеговини, а за то су ангажоване следеће снаге: са истока, 1. брдска дивизија, делови пука „Бранденбург“ и делови 104. ловачке дивизије; са запада, 7. СС дивизија „Принц Еуген“; са севера, 118. ловачка дивизија са 4. хрватском ловачком бригадом; пуковска група 369. хрватске пешадијске дивизије и борбена група 724. ловачког пука; укупан број ангажованих снага износио је 65000 војника; операција „Шварц“ почела је 06.05.1943. упадом немачких дивизија у Црну Гору и Херцеговину са линије Пећ-Нови Пазар-Вишеград-Сарајево-Имотски; унутар обруча нашло се око 20000 четника, који су направили свој обруч над око 15-16000 партизана, који су се налазили на северу Црне Горе, и тако непосредно и они били обухваћени овом офанзивом; током операције „Шварц“ у околини Калиновика заробљено је око 2000 четника из састава Лимско-санџачких четничких одреда на челу са Павлом Ђуришићем, који су ослали у логоре у Грчкој, Немачкој и другим земљама, одакле се многи нису вратили; према немачком извештају, четнички губици у операцији „Шварц“ износили

су 17 погинулих и 3764 заробљена; комунистичке снаге које су се нашле у обручу у време операције „Шварц“ биле су: 1. и 2. пролетерска, 3. ударна, 7. хрватска (банијска) дивизија, 3. далматинска бригада (из састава 9. дивизије), 6. источно-босанска бригада и 15. мајевичка бригада; операција против комуниста започела је 17.05.1943. године и позната је као „Битка на Сутјесци“; комунисти су прво покушали пробој на исток, преко р. Лима, па на југ, између Матешева и Подгорице, на којем се налазила 1. брдска дивизија против које нису имали изгледа; у трећем покушају они крећу на север, према Фочи, али са свега пет бригада, тако да их одбија и најслабија немачка јединица 118. ловачка дивизија; 28.05.1943. године партизани се одлучују на покушај пробоја и на четвртом правцу, на северозапад, долином реке Сутјеске; како ни овај пробој није успео, партизански Врховни штаб доноси још једну одлуку: да 1. дивизија, ојачана са две бригаде, покуша пробој долином Сутјеске, преко друма Фоча-Калиновић; да се 2. дивизија такође ојача са две бригаде и усмери правцем преко Сутјеске, Зеленгоре и Трескавице у средњу Босну, а да се 3. и 7. дивизија поново упуте на исток; око 10.06. остаци 1, 2. и 7. дивизије, са Врховним штабом, успели су да се провуку између немачких линија у правцу Зеленгоре, а затим на север, према Ратају, Миљевини и Јахорини; остаци 3. далматинске, 6. источнобосанске и Мајевичке бригаде провукле су се 13.06. „док је 3. дивизија потпуно уништена, а побијено је и 4000 рањеника, које су комунисти оставили; најтачније податке о губицима даје генерал Литерс: осовинске трупе имале су укупно 583 погинула, а избројали су 7489 мртвих партизана, а осим тога избројали су још 4-5000 што убијених, што умрлих од заразе и глади. Операција „Шварц“ је трајала од 15.05. до 15.06.1943. године. (2)

- _(С) БЕОГРАДСКА ОПЕРАЦИЈА (1944): трајала је од 12. до 24.10.1944. године и представљала је део опсежног оперативног плана 3. украјинског фронта Црвене армије и НОВЈ. снагама Црвене армије (4. гардијски механизовани корпус и делови 57. армије) командовао је маршал Фјодор Толбухин, а јединицама НОВЈ (1. пролетерски корпус и 14. корпус) Пеко Дапчевић; немачком армијском групом „Север“ командовао је генерал Густав Фелбер; на Београд је нападао 80000 војника НОВЈ и Црвене армије са 160 тенкова и око 500 топова и минобацача; у борбама за ослобођење Београда погинуло је 2953 бораца НОВЈ и око 960 црвеноармејаца; већина погинулих бораца сахрањена је на гробљу ослободилаца Београда; између осталих, погинули су: политички комесар 5. крајишке (козарске) НОУ бригаде Махмут Ибрахимпашић Машо, народни херој, комесар првог батаљона 1. пролетерске бригаде Блажо Попивоца народни херој; заменик команданта првог батаљона 1. пролетерске бригаде Душан Милутиновић, народни херој; командант четвртог батаљона 2. личке бригаде Милан Дракулић, командант петог батаљона 8. црногорске бригаде Милисав Ђуровић, народни херој; командант 4. батаљона 21. славонске бригаде Станко Милошевић, начелник штаба 21. славонске бригаде Петар Окулић, командант првог батаљона 1. личке бригаде Јандре Жунић, политички комесар другог батаљона 1. личке бригаде Јово Ћопић; немачке снаге имале су око 15000 погинулих и око 9000 заробљених војника. (2)
- _(О) ПРВО ЗАСЕДАЊЕ АВНОЈ-а (1942): одржано је у Бихаћу 26/27.11.1942. године; на првом заседању, скупштина делегата, којој је од 78 делегираних представника присуствовало само 54 делегата због тешких ратних прилика, донела је Резолуцију о оснивању АВНОЈ-а и „резолуцију о организацији АВНОЈ-а“; као главно тело АВНОЈ-а утемељен је Извршни одбор у који су изабрани: за председника др Иван Рибар, за подпредседнике др Павле Савић, Нурија Поздерац и Едвард Кардељ, а

накнадно је кооптиран и Едвард Коцбек, а за чланове су изабрани Миле Перуничкић, Иван Милутиновић, др Сима Милошевић, поп Влада Зечевић, Младен Ивековић и Веселин Маслеша; Извршни одбор координирао је рад Народноослободилачких одбора (НОО), разграничавао рад војнопозадинских и цивилних органа власти, бринуо се о снабдевању војске и становништва, радио на обнови и оживљавању привреде, оснивао школе и народне универзитете, решавао питања здравља и социјалног старања, расписивао зајам итд. (1)

- _(Н) ПРЕГОВОРИ СТАЉИН – ТИТО (1944): на први састанак са Стаљином, Тито је отишао између 18. и 19.09.1944. године са аеродрома на острву Вису, преко Барија, до Турн Северина, одакле је летео до Крајове 21.09. и остао у Москви до 28.09.; вратио се у Крајову и остао тамо до 15.10., када је прешао у Вршац; у Београд је дошао после ослобођења, 25.10.1944. године; приликом разговора са Стаљином, Тито је постигао споразум о помоћи СССР-а у наоружању НОВЈ и то: 96515 пушака, 1329 радио-станица, 491 борбени авион итд.; дошло је и до споразума о начину уласка Црвене армије у граничне пределе Југославије, стим што је Тито касније у Крајови, 05.10.1944. године разрадио детаље учешћа 2. и 3. украјинског фронта Црвене армије у борбама за ослобођење Србије и Војводине. (3)
- _(С) ПРЕГОВОРИ ТИТО – ШУБАШИЋ (1944): између Тита и Шубашића потписана су два споразума: *Viški sporazum од 16.06.1944. године, по којем су обавезе избегличке владе биле: а) састављање владе од политичара који нису компромитовани деловањем против НОП-а; б) главна дужност те владе је организација и помоћ партизанској војсци – НОВЈ; в) нова влада објавиће декларацију којом признаје тековине НОБ-а, посебно федеративно уређење Југославије (према одлуци донетој на Другом заседању АВНОЈ-а у Јајцу); г) избегличка влада признаће НОВЈ и маршала Тита, чиме се одриче подршке четничком покрету и Дражи Михаиловићу; Титова обавеза (обавеза НКОЈ-а) била је: објављивање изјаве да се до краја рата неће донети одлука о коначном државном уређењу обновљене Југославије (монархија или република); *Beogradski sporazum од 01.11.1944. године, по којем је закључено оснивање јединствене југословенске владе, састављене од чланова избегличке владе и представника НОП-а; краљ Петар II неће се враћати у земљу док народ о томе не одлучи, а његове интересе заступаће трочлано Краљевско намесништво. (2)
- _(О) КОЛАБОРАЦИОНИСТИЧКЕ ВОЈНЕ ФОРМАЦИЈЕ: током II светског рата биле су у Чехословачкој (Емануел Моравец, министар просвете у протекторату Чешке и Моравске, Емил Хаша, председник протектората Чешке и Моравске и Јозеф Тисо, председник Словачке Републике); у Белгији је то био reksizam, фашистички покрет Леона Дегрелеа, као и фламански националисти, који су се борили у саставу Waffen SS, у Француској је то вишијевски режим и Морис Папен; у Мађарској – Стрелаци крстови под вођством Ференца Салаша; у источној Европи – грузијска легија, Летонска СС постројба, украјински добровољци као што је 14. одјел гренадирског СС-а (22000 војника) или бојне „Славуј“ и „Роланд“ (око 1000 војника); у Србији – Српски добровољачки корпус Димитрија Љотића и марионетска влада генерала Милана Недића; у НДХ-а – усташе и муслиманска милиција – Ханџар дивизија; у Норвешкој и Данској – Видкун Квислинг. (1)
- _(О) УСТАШКЕ ФОРМАЦИЈЕ: у НДХ-а то су биле: усташка војница формирана по наређењу Павелића 10.05.1941., а од 1944. године формално је интегрисана са хрватским домобранством у Хрватске оружане снаге (ХОС); Црна легија, основана у септембру 1941. године, чији је први командант био Јуре Францетић, а његов

заменик поручник Рафаел Бобан; већину њеног људства чинили су муслимани (бошњаци) са подручја источне Босне. (1)

_(О) ЈУГОСЛОВЕНСКА ВОЈСКА У ОТАЏБИНИ: основана је 13.05.1941. године на Равној гори, огранку планине Суворора, у Србији, под вођством ђенерала Драже Михаиловића, војводе Момчила Ђујића (у Крајини) и војводе Павла Ђуришића (у Црној Гори); другачије се звала Равногорски покрет (или четници); између 1941-е и 1943-е четнике су подржавали западни савезници; током II светског рата четници су се сукобљавали са два главна непријатеља: немачким окупатором и усташама са једне стране и идеолошки супротстављеним комунистичким партизанима са друге стране; четници су били монархисти, привржени династији, породици и приватној својини; у почетку је покрет био под утицајем Српског културног клуба Драгише Васића и Стевана Мољевића; С. Мољевић је створио план „Хомогена Србија“, који је заговарао стварање Велике Југославије (са проширењем на штету окупаторских држава) и у оквиру ње Велике Србије и Велике Словеније и иселавање муслимана у Турску или Албанију; отклон од овакве политике је био Светосавски конгрес у селу Ба 27.01.1944. године, који је означио победу умеренијих снага; према одлукама тог конгреса, Југославија је замишљена као федерација Србије, Хрватске и Словеније на челу са династијом Карађорђевића; многи четници су пуштали браде током рата, што је традиционални православни начин да се искаже туга, у њиховом случају туга због окупиране отаџбине која је била разрушена ратом; многи Хрвати, Словенци и муслимани учествовали су у рату у редовима четника као антикомунисти и антифашисти (Звонимир Вучковић, Ђуро Виловић, Владимир Предавец, Иван Фрегл, Карл Новак, Исмет Поповац, Мустафа Мулалић); неколико четничких вођа је током рата сарађивачо са Италијанима и анемцима, а знатан део Михаиловићевих четника се легализовао код Недића да би дошли до оружја и муниције и то искористили у борби против комуниста; на свом врхунцу ЈВуО имала је 300000 бораца, што под оружјем, што у фази мобилизације; у борбеним дејствима током рата у ЈВуО је учествовало око 250000 бораца; од тог броја у борбама против окупатора погинуло је око 10000, погинуло или убијено у нацистичким логорима широм Европе 16000, погинуло или стрељано од снага НОВЈ или окупатора око 140000, што износи укупно страдалих око 166000 бораца. (1)

_(О) НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКА ВОЈСКА ЈУГОСЛАВИЈЕ (НОВЈ): основана је 27.06.1941. године, а распуштена 01.03.1945. године, када је прерасла у Југословенску армију; била је оружана сила НОП-а Југославије, предвођеног КПЈ; њом је руководио Врховни штаб, а аз њене припаднике користио се неформални назив *partizani*; прва партизанска јединица је био Сисачки партизански одред основан 22.06.1941. године; званични почетак устанка за НОВЈ био је 04.07.1941. године; прву пролетерску бригаду партизани су основали 21.12.1941. године у селу Рудо; Врховни командант НОВЈ био је Јосип Броз Тито. (1)

_(О) ТЕРОР (ЗЛОЧИН) 1914 – 1918; 1941 – 1945: *Аустроугарски окупатор је у Србији и Црној Гори подвргао становништво безобзирној економској експлоатацији и завео крајње суров режим са трајним циљем да у народу сломи свест о независној држави; уништавао је културна добра, забранио ћирилицу, из школских програма избацио Његоша, Бранка Радичевића, Ј.Ј.Змаја, А.Шантића и друге родољубиве песнике; завео је преке судове и интернирања у великим таласима и до 50000 људи у злогласне концентрационе логоре у Добоју, Марибору, Араду, Комарну, Нежидеру, Грацу итд; од новембра 1915. године у југоисточном делу Србије бугарски окупатор је завео

безобзирну експлоатацију и неподношљив терор; вршио је најбруталнију денационализацију српског народа, наметнувши му бугарску националност, језик, писмо и богослужење у црквама; од почетка рата аустроугарске и бугарске трупе су изигравале одредбе међународног ратног права – Женевску конвенцију из 1907. за заштиту рањеника, болесника, ратних заробљеника и цивилног становништва за време ратног сукоба и Хашку декларацију из 1899. године, којом је изричито забрањена употреба бојних отрова и експлозивних пушчаних зрна дум – дум; Аустроугарска војска масовно је стрељала заробљене српске војнике II и III позива, који су ратовали у свом оделу, а ни рањенике нису штедели;

*Немачке власти су у југославији за време и након Априлског рата 1941. године систематски вршиле масовне ратне злочине; први је на удару био Београд, којег је влада Југославије прогласила отвореним градом, али је ипак бомбардован 06.04. 1941. године, када је страдало преко 3000 цивила, а уништен огроман број приватних кућа, зграда и културно-историјских установа; у окупираној Југославији жртве прогона и истребљења на етничкој основи били су Јевреји и Роми, а осим њих екстремне прогоне и масовно уништење цивилног становништва предузето је у сарадњи са усташким режимом против српске популације у НДХ-а; на идеолошкој основи, терор се спроводио против припадника КПЈ и истакнутих националних првака и интелектуалаца; масовни злочини над цивилима догодили су се у Крагујевцу, Краљеву и Шапцу (септембар-октобар 1941); немачке снаге за све време рата нису признавале побуњеним војним формацијама у Југославији војни статус зараћене стране са припадајућим правима по Женевској конвенцији; експлоатација свих привредних ресурса такође је сшадала у злочин против цивилног становништва. (1)

_(О) ЗАРОБЉЕНИЧКИ ЛОГОР: је територија, било које место или ограђени простор где се интернирају ратни заробљеници; по међународним конвенцијама мора бити ван борбене зоне и не сме служити за заштиту од бомбардовања извесних објеката; зграде или бараке морају имати све хигијенске и здравствене уређаје, а оброк заробљеника исти као оброк домаћих трупа у истом месту; забрањене су колективне дисциплинске мере у погледу хране; зараћене стране дужне су се бринути о хигијени и чистоћи логора, па се ради контроле организују инспекције; у логору мора постојати болница за ратне заробљенике, а теже оболели пребацују се у војну или грађанску установу за указивање помоћи и то о трошку државе која га је заробила; треба да постоје и све могућности за верске обреде, а потпомажу се интелектуалне и спортске разоноде; логором управља одговорни официр, а правилници, наређења, опомене и објаве саопштавају се заробљеницима на језику који разумеју; по завршетку рата, држава коју су заробљеници служили, мора да надокнади држави која је држала заробљене офицере плату коју су ови добијали током боравка у логору; при премештају у други логор, заробљеник може понети личне ствари, преписку и све што је приспело на његову адресу; у II светском рату силе Осовине нису се придржавале Хашке конвенције о ратним заробљеницима из 1929. године, као што се нису придржавале ни снаге Црвене армије према немачким заробљеницима, нарочито при крају рата; немачки заробљенички логори у Оснабрику, Нирнбергу, Хамелбургу, Аушвицу, Маутхаузену и другима, као и усташки логори Јасеновац, Стара Градишка, Јадовно, Сисак, Јастребарско. Сплит и други, пример су непоштовања начела међународног ратног права. (1)

_(О) ЕПИДЕМИЈА: је необично често појављивање једне болести у једној популација;

- епидемичне болести су између осталог колера, грип, тифус и куга. (1)
- _ (O) РАТНА ШТЕТА: је материјална накнада коју је побеђена држава обавезна да у року и на начин предвиђен уговором о миру или наметнутим миром надокнади победнику. (1)
  - _ (O) КОНФЕРЕНЦИЈА МИРА У ПАРИЗУ (ВЕРСАЈУ) 1919/1920: је била конференција коју су организовале силе победнице у I светском рату како би установиле мировне споразуме између савезника и поражених Централних сила; почела је са радом 18.01.1919. и трајала до 20.01.1920. године, са неколико прекида; током рада конференције постигнуте су следећи мировни споразуми: са Немачком (Версајски споразум од 28.06.1919.), са Аустријом (споразум у Сен Жермену од 10.09.1919.), са Бугарском (споразум у Неију, 27.11.1919.), са Мађарском (Тријанонски споразум од 04.06.1920.), са Турском (споразум у Севру од 10.08.1920., касније измењен споразумом у Лозани 24.07.1923.), Рапалски споразум између Краљевине СХС и Краљевине Италије (12.11.1920., касније измењен споразумом у Риму 27.01.1924.); главну реч на конференцији водили су: Дејвид Лојд Џорџ (премијер В. Британије), Жорж Клемансо (премијер Француске), Вудро Вилсон (председник САД) и Виторио Орландо (премијер Италије); осим велике четворке, државе учеснице конференције биле су: Јапан, Белгија, Бразил, доминиони британске империје (Канада, Аустралија, Јужна Африка, Нови Зеланд, Њуфаундленд), Индија, Грчка, Гватемала, Хаити, Хецас, Хондурас, Кина, Куба, Либерија, Краљевина СХС, Никарагва, Панама, Пољска, Португал, Румунија, Сијам и Чехословачка; новостворени СССР није позван на конференцију. (1)
  - _ (O) КАПИТУЛАЦИЈА: је споразум односно чин којим током рата или сличног оружаног сукоба, држава или већа војна формација пристаје на престанак оружаног отпора, односно предају територије, људства или опреме непријатељској држави, војсци или паравојној формацији. (1)
  - _ (O) ДАН ПОБЕДЕ НАД ФАШИЗМОМ (ДАН ЕВРОПЕ), 09.05.1945: је дан када је нацистичка Немачка потписала капитулацију у II светском рату; совјетски маршал Жуков ратификовао је (потврдио) испред савезника споразум о немачкој капитулацији, који је дан раније (08.05.) у име трећег рајха потписао немачки фелдмаршал Вилхелм Кајтел. (1)
  - _ (O) ХЛАДНИ РАТ (1945, 1948/49), БЛОКОВСКА ПОДЕЛА СВЕТА, ВОЈНИ ПАКТОВИ: Хладни рат је био политички сукоб између западних сила предвођених САД-ом и источних сила предвођених СССР-ом, који је вођен од 1945. до 1991.; вођен је свим расположивим средствима, али глобално никада није прерастао у масовни оружани сукоб светских размера; примарно је био економски, политички и пропагандни „сукоб“ Истока и Запада, са циљем сузбијања утицаја непријатељског блока; назив „хладни рат“ први пут је употребио Бернард Барух, саветник америчког председника, током једне дебате у америчком конгресу 1947. године, а везан је и за британског премијера Винстона Черчила који је смислио изреку „гвоздена завеса“, коју су комунисти „спустили“ између свог и „слободног света“ (март 1946, Фултон, САД); технички, може се рећи да је хладни рат почео још током II светског рата, када В. Британија почетком 1945. године ради војни план напада на СССР под именом „Операција Незамисливо“, који је требао почети са 47 америчко-британских дивизија помогнутих са 10-12 преживелих дивизија Трећег Рајха 01.07.1945. године; блоковска подела је учвршћена стварањем војно-политичких савеза: северноатлантски савез НАТО, основали су 1949. године министри спољњих послова САД, В. Британије, Француске, Холандије, Белгије, Луксембурга, Норвешке, Исланда, Канаде,

Италије, Португала и Данске; његово седиште било је у Бриселу, а основни задатак био је да спречи продор СССР-а у западну Европу; исте те године СССР је објавио да поседује атомску бомбу, а у кини су на власт дошли комунисти; после Стаљинове смрти мало је попустила напетост у међународним односима, али су ипак 1955. године СССР и земље источне Европе створиле Варшавски пакт; његове чланице биле су: СССР, Бугарска, Чехословачка, Источна Немачка, Мађарска, Пољска и Румунија (од 1968. и Албанија), а седиште пакат је било у Москви; почетак краја хладног рата била је година 1985., када је председник САД по други пут постао Роналд Реган, а на место председника СССР-а дошао Михаил Сергејевич Горбачов; на састанку на Малти са новим америчким председником Џорџом Бушом, Горбачов је децембра 1989. године потписао споразум о крају хладног рата, мада се сматра да је он дефинитивно завршен 1991, када је дошло до распада СССР-а. (1)

_(C) ТРКА У НАОРУЖАЊУ: када је 1957. године саопштено да је СССР лансирао у орбиту први вештачки сателит „Спутњик 1“, почела је свемирска трка између САД и СССР, као и трка у наоружању, која је запретила уништењу човечанства; трка у наоружању трајала је до почетка 70-их година, када је амерички председник Ричард Никсон започео политички *detant* (попуштање у напетости) у односима са СССР-ом; први споразум о ограничењу нуклеарног наоружања потписали су Никсон и совјетски вођа Леонид Брежњев 26.05.1972. године у Москви; други споразум потписан је у Бечу 18.06.1979. године од стране Леонида Брежњева и америчког председника Џимија Картера; шест месеци после потписивања, СССР је напао Авганистан и зато споразум никада није прихваћен од стране америчког Сената. (2)

_(C) ДЕКОЛОНИЗАЦИЈА: је процес ослобађања од колонијалне власти и претварање некадашњих колонија у самосталне државе; процес деколонизације је у XIX веку захватио највећи део Јужне Америке, наставио се и између два светска рата, а захуктао се тек након II светског рата; године 1960. Изгласана је УН-ова Декларација о давању независности колонијалним земљама и народима, а 70-их година је ликвидиран највећи део преосталих колонија; према подацима УН-а за деколонизацију тренутно у свету још увек постоји 16 колонија које требају добити независност или бити враћене локалним власницима; од тога броја 10 је у британском, 3 у америчком док по једну колонију у свом поседу имају Нови Зеланд, Мароко и Француска. (2)

_(C) ПОДЕЛА НЕМАЧКЕ 1945: извршена је изградњом Берлинског зида 1961. године и била је симбол „хладног рата“ и „гвоздене завесе“; идеју о изградњи зида поднела је источнонемачка влада Валтера Олбрајта, а одобрио ју је совјетски вођа Никита Хрушчов; саграђен је са намером да се заустави одлив радника и економски биланс, који је био повезан са дневном миграцијом великог броја професионалних и квалификованих радника између Источног и Западног Берлина; почетак хладноратовске напетости довео је до тога да се француска, америчка и британска зона уједине у Савезну Републику Немачку 1949, искључивши совјетску зону, која је постала Немачка Демократска Република исте године; од 1949. до 1961. велики број немаца прешао је из источног у западни Берлин, због користи на Маршаловим планом обновљеном западу (2,5 милиона људи); изградња зида је почела 31.08.1961. године (45km), а током изградње војници војске Источне Немачке и борбене групе радничке класе су стајали на граници са наређењем да пуцају на свакога ко покуша да пребегне; многе породице биле су раздвојене, многи становници И. Берлина били су одсечени од својих послова и шансе за финансијско побољшање; становници З. Берлина су протествовали на челу са њиховим градоначелником Вилијем Брантом, који је оштро критиковао САД због

неодговарања;зид је био дугачак преко 155km,а ничија земља која је створена између две баријере названа је „стаза смрти“;она је била посута песком,није пружала заклон, била је минирана и пружала је брисани простор отварању ватре са осматрачких торњева;зид је током година прошао четири одвојене фазе:а)првобитна жичана ограда(1961);б)побољшана жичана ограда(1962 – 1965);в)бетонски зид(1965 – 1975); г)погранични зид(1975 – 1989);врх овог последњег зида био је ишпартан глатким цевима,ојачан жичаном оградом,сигналном оградом,рововима,бодљикавом жицом, преко 116 кула и 20 бункера;коришћено је 8 граничних прелаза између два Берлина, који су дозвољавали посете западних Немаца или савезничког особља у ист.Берлин, као и посете источнонемачких грађана у зап.Берлин,под условом да су носили специјалне дозволе;током постојања зида било је 5000 успешних бекстава у з.Берлин, а убијено је између 192 и 239 људи и још више рањених;последња особа која је убијена док је покушавала да пређе границу је био Крис Гвефрој,06.02.1989.године; званична демонстрација зида почела је 13.06.1990.године од стране војске Источне Немачке у Бернауерштрассе,а демонстрација је трајала до новембра 1991;само је неколико кратких делова и стражарских кула остављено да стоји као успомена. (2)

_(Н) ВИЈЕТНАМСКИ РАТ (1961 – 1975): је трајао од 01.11.1955.(1959) до 30.04.1975. и другачије се зове „Други индокинески рат“;то је био сукоб између Демократске Републике Вијетнам(Северни Вијетнам) у савезу са Вијетконгом,против Републике Вијетнам(Јужни Вијетнам) у савезу са САД-ом;рат је вођен на територији Јужног Вијетнама и пограничних територије Камбоџе и Лаоса;снагама Ј.Вијетнама командовао је Вилијем Вестморланд(1.200000 војника),а снагама С.Вијетнама командовали су Хо Ши Мин и Во Нгујен Ђап(1.300000 војника);поред САД-а,савезници Ј.Вијетнама били су Ј.Кореја,Аустралија,Нови Зеланд и Тајланд,а С.Вијетнама-осим Вијетконга-СССР;рат је почео крајем 50-их година побунама у неким руралним областима Ј.Вијетнама,где се делови сеоског становништва придружују комунистичкој герили Вијетконгу и боре против владе у Сајгону;крајем 1962-ге процењује се да је Вијетконг имао око 1/5 руралног становништва под контролом и најмање 20000 људи под оружјем;у мају 1963.године долази до унутрашњих проблема у Ј.Вијетнаму због незадовољства већинских будиста превеликим утицајем католичке мањине и забраном истицања њихове заставе;председник Нгоа Дин Дием је назвао будистичку делегацију „идиотима“ јер су тражили верске слободе које су већ имали загарантоване уставом;војска је извршила државни удар у којем су погинули председник и његов брат,да би се ситуација стабилизовала доласком премијера Кпа на власт;године 1964. америчке снаге у Ј.Вијетнаму добијају мандат да се умешају у сукоб,а до новембра 1967.године 500000 америчких војника се налазило у Ј.Вијетнаму;међутим,у САД-у расте отпор рату;почетком 1968.године,тј. 30/31.јануара,током прославе вијетнамске нове године,снаге С.Вијетнама су извеле операције против великих градова Ј.Вијетнама;најгоре је прошао град Хуе,који су комунисти држали четири недеље: у граду је нађено 19 масовних гробница у којима је било покопано преко 1000 људи,углавном људи из градске управе,али и других од којих су неки били живи покопани;амерички војници су починили ратни злочин у селу Сонг Мај, где су побили 109 цивила;за само две недеље американци су имали 973 погинула, армија Ј.Вијетнама 2000,а комунисти преко 30000 погинулих;од априла до јула 1971.године у Вијетнаму остаје само 40000 америчких војника,а последња војна помоћ Ј.Вијетнаму упућена је 20.01.1973,док финансијска помоћ наставља да стиже; примирје је ступило на снагу 23.01.1973.године;1974,председника Никсона обарају

са власти афером „Вотергејт“, што је за режим у Сајгону значило да је остављен; у јануару 1975. долази до офанзиве С. Вијетнама из Камбоџе, а 14.03. почиње повлачење народа и војске ј. Вијетнама према Сајгону; председник Тиу подноси оставку 21.04.1975, добија азил у Тајвану, након чега се преселио у В. Британију, па у САД, где је живео до смрти 2001. године; наслеђује га потпредседник Ван Хунонг, који моментално подноси оставку након што је С. Вијетнам одбио да преговара са њим; опсада Сајгона почиње 25.04.1975, а обруч се стегао 28.04. када генерал Мин постаје последњи председник Ј. Вијетнама; 29.04. у 16:30. сати амбасада САД-а бежи из Сајгона, а са њом иду и дипломате других западних земаља; у 07:53 часова 30.04. последњи војници САД напуштају Сајгон и Вијетнам; у 11:30 часова престаје да постоји Ј. Вијетнам предајом коју је објавио председник Мин; 01.05.1975. године град Сајгон мења име у Хо Ши Мин, а 1977. проглашена је Социјалистичка Република Вијетнам; Жртве рата су биле огромне: са Вијетнамске стране оне су износиле 1000000 комуниста, 183000 мртвих јужновијетнамаца и 500000 рањених; најмање милион цивила на југу је изгинуло, а процењује се да је 935000 рањено, али се тачан број не зна; амерички губици су износили 58000 (званична верзија), док други војни извори тврде да је просечно месечно гинуло 1000 америчких војника (12000 годишње) и помножено са 11 година присуства у Вијетнаму излази дупло више од званичног податка, а у ову цифру се не рачунају они који су пали у заробљеништво и о којима се ни данас ништа не зна, погинуо је и 501 аустралијанац, 5000 јужнокореанаца, 38 новозеланђана и 351 тајланђанин. (3)

_(C) РАСПАД СССР-а И ДЕМОКРАТСКЕ ПРОМЕНЕ У ЕВРОПИ: је био процес дезинтеграције савезних политичких структура и централне владе СССР-а, што је довело до независности свих 15 република Совјетског Савеза између 11.03.1990. и 25.12.1991. године; државе настале распадом СССР-а су: Јерменија, Азербејџан, Белорусија, Естонија, Грузија, Казахстан, Киргистан, Летонија, Литванија, Молдавија, Русија, Тацикистан, Туркменистан, Украјина и Узбекистан; како би покренуо стагнирајућу совјетску привреду, совјетски вођа Михаил Горбачов је покренуо процес либерализације („гласност“ и „перестројку“) комунистичке, једнопартијске државе; међутим, ова либерализација је довела до појаве дуго потискиваних националистичких покрета и међуетничких сукоба у бројним републикама Совјетског Савеза; иако је референдум из марта 1991, показао да је већина совјетских грађана била за опстанак Совјетског Савеза, његов легитимитет су оспоравале балтичке републике; све веће политичке тензије су проузроковале да конзервативни врх совјетске армије и КП у августу 1991, изврше државни удар како би збацили Горбачова и поново успоставили ауторитативни и чврст централизован режим; како државни удар није успео због отпора грађана предвођених Борисом Јељцином, тадашњим председником РСФСР, удар је увећао страховања да ће реформе бити поништене, па је већина република почела да проглашава независност; председници Русије, Украјине и Белорусије – Борис Јељцин, Леонид Кравчук и Станислав Шушкевич – су се 22.12.1991. године састали у тајности и договорили да распусте Совјетски Савез и да га замене лабавом унијом заснованом на добровољном чланству под именом Заједница Независних Држава (ЗНД); све више немоћан услед догађаја, Горбачов је поднео оставку 25.12.1991. године, што је званичан крај Совјетског Савеза; Русија је по међународном праву призната као једина наследница Совјетског Савеза и преузела у свој посед целокупни арсенал совјетског нуклеарног наоружања. (2)

- _ (O) **НЕСВРСТАНОСТ(ПОЛИТИКА НЕСВРСТАНОСТИ)**: је међународни покрет основан 1961. године, а чине га 120 земаља и још 17 земаља посматрача; циљ покрета је борба за независност, искорењивање сиромаштва, економски развој, супротстављање колонијализму, империјализму и неоколонијализму; покрет је основан у Београду (СФРЈ) на првој конференцији шефова држава или влада несврстаних земаља (01. – 06.09.1961) захваљујући председнику СФРЈ Титу, председнику Индије Нехруу, председнику Египта Насеру и председнику Индонезије Сукарну; од оснивања до данас одржано је 16 конференција покрета несврстаних. (1)
- _ (H) **АНТИКОЛОНИЈАЛИЗАМ**: је организована борба народа у колонијама и зависним земљама за ослобођење и стварање независних националних држава; основни је покретач историјског процеса деколонизације, ликвидације колонијализма у свету и један од битних обележја међународних односа после II светског рата. (3)
- _ (H) **ПОЛИТИКА АКТИВНЕ МИРОЉУБИВЕ КОЕГЗИСТЕНЦИЈЕ**: у свом говору 1954, у Коломбу, Шри Ланка, индијски премијер Џавахарлал Нехру описао је пет постулата мирољубиве коегзистенције, а то су: а) узајамно поштовање територијалног интегритета и суверенитета; б) узајамно ненападање; в) узајамно немешање у унутрашње послове; г) једнакост и узајамна корист; д) мирољубива коегзистенција. (3)
- _ (H) **РАЗОРУЖАЊЕ**: независна међународна комисија за разоружање је међународно тело установљено како би надгледало разоружање паравојних формација. (3)
- _ (O) **ОСВАЈАЊЕ КОСМОСА**: почело је 12.04.1961. године, када се први човек нашао у орбити и у космичком броду „Восток“ обишао круг око Земље – Јуриј Гагарин; 06.06.1963. године, Валентина Терјешкова, прва жена-космонаут, 48 пута је обишла Земљу и у свемиру се задржала скоро три дана; 20.07.1969. године, Нил Армстронг, био је први човек који је крочио на Месец и атерирао бродом у „Море тишине“, а боравак на Месецу и шетња његовом површином трајала је нешто више од два и по часа; 26.07.1971. године на Месец се спустило прво свемирско возило – „Луна ровер“; два астронаута остала су на Месецу два и по дана и овим возилом сакупили 77 kg узорака тла; 14.05.1973. године, почиње са радом прва свемирска станица „Скајлаб“, пренета у орбиту ракетом „Сатурн 5“; 12.04.1981. године лансиран је први свемирски шатл из Кејо Канаверала. (1)
- _ (H) **РАТ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА(ТЕРОРА)**: је кампања коју је почео амерички председник Џорџ Буш, а која укључује разне војне, политичке и правне акције које наводно треба да спрече ширење тероризма после напада на САД од 11.09.2001; администрација Барака Обаме не користи овај назив већ кампању зове „Прекоморске непредвиђене операције“; почеле су 07.10.2001. године и још увек трају; сукобљене стране су: САД, В. Британија, Израел, Канада, Аустралија, Авганистан, Пакистан, Етиопија, Либан, Филипини, Сомалија, Ирак и други, са једне, и Ал Каида, Баас, Хамас, Талибани, Хезболах, Фатах ел Ислам и други, са друге стране; досадашњи војни губици: савезници (76000 убијених и рањених војника), терористи (87000 убијених и рањених војника). (3)
- _ (O) **РАТ У ЈУГОСЛАВИЈИ (1991 – 1995); РАТ У СЛОВЕНИЈИ, ХРВАТској и БОСНИ и ХЕРЦЕГОВИНИ**: * Рат у Словенији или десетодневни рат, трајао је од 27.06. до 07.07. 1991. године између словеначке Територијалне одбране и ЈНА; ТО Словеније командовали су Милан Кучан, Јанез Јанша и Игор Бавчар, а снагама ЈНА – Вељко Кадијевић, Конрад Колшек, Андрија Рашета, Александар Васиљевић и Милан Аксентијевић; словеначка ТО имала је 35000 војника и 10000 полицајаца, а ЈНА 32000

војника, 711 тенкова, 367 оклопних возила, 869 артиљеријских оруђа; ТО Словеније имала је 18 погинулих и 182 рањена, а ЈНА 44 погинула, 146 рањених и 5000 заробљених војника; сукоб је избио дан после проглашења независности Словеније, 26.06., када су јединице 13. корпуса ЈНА напустиле касарне у Ријеци и кренуле према италијанско-словеначкој граници; међутим, Словенци су већ били спремни; пре подне 27.06. словеначка ТО је оборила два хеликоптера ЈНА изнад Љубљане; у Брнику је ТО напала војнике ЈНА који су држали аеродром, као и на колоне ЈНА (тенкова) код Песнице, Орможа и Илирске Бистрице; 30.06., и поред договореног прекида ватре, рат је настављен заузимањем Караванског тунела испод Алпа на граници са Аустријом и заробили девет тенкова ЈНА у близини Нове Горице; цео гарнизон ЈНА у Дравограду – 16 официра и 400 војника се предао, као и гарнизони у Толмину и Бовецу; 01.07. Вељко Кадијевић и Благоје Ацић захтевали су од југословенске владе да им одобри резервни план који је подразумевао потпуну инвазију и увођење војне диктатуре у Словенији, али је председник владе Борисав Јовић то одбио; коначан прекид ватре био је 06.07.; словеначке ТО снаге заузеле су све граничне прелазе у земљи, а јединицама ЈНА било је дозвољено да се мирно повуку у касарне и да пређу границу и оду у Хрватску; рат је званично завршен Брионским споразумом; *Rat u Hrvatskoј или „Домовински рат“ по хрватском језику је трајао од 1990. до 1995. године; узрок рата је било отцепљење Хрватске од СФРЈ; сукобљене стране биле су Хрватска и НАТО (од 1995.) и Република Српска Крајина и ЈНА (од 1992.); заповедници хрватских снага били су: Фрањо Туђман (председник Хрватске), Антон Тус (начелник штаба од 1991. до 1992.) и Јанко Бобетко (начелник штаба од 1992. до 1995.); заповедници српске војске били су: Милан Мартић (председник РСК), Милан Бабић (председник и премијер РСК), Миле Мркшић (главнокомандујући војске РСК), Вељко Кадијевић (министар одбране СФРЈ), Благоје Ацић (начелник генералштаба ЈНА) и Слободан Милошевић (председник Србије и Југославије); хрватски губици: 13583 убијено или нестало (10668 потврђено мртвих), а српски губици – 8039 убијених или несталих; ТОК РАТА: након победе ХДЗ- на изборима 1990 – те године, Хрватска је отворила врата за повратак људи који су спроводили усташку политику током II светског рата, па су се у Загреб вратили неки од бивших министара Анте Павелића (Винко Николић) и многобројни високи службеници усташког режима, међу којима и Иво Ројница, командант Дубровника током II светског рата; српски народ у Хрватској осећао се угроженим због поновне појаве усташких симбола који су били симбол страха и геноцида почињеног над Србима и другим народима током II светског рата; 13.05.1990. године у Загребу је дошло до прекида фудбалске утакмице Динамо – Црвена Звезда; 30.05. исте године на седници хрватског сабора, Туђман је најавио велики број политичких, економских и друштвених промена, међу којима и промена статуса Срба у Хрватској, од конститутивног народа до статуса мањине; Срби у Хрватској су 17.08.1990. године одржали референдум који хрватска власт није признала, а на којем се 99,7% грађана изјаснило за аутономију унутар Хрватске; хрватска влада покушала је да спречи референдум, али су Срби блокирали путеве углавном око Книна; у пролеће 1991. Срби у Хрватској су прогласили део територије својом државом, а дана 19.12. усвојен је први устав Републике Српске Крајине; први оружани сукоби почели су у пролеће 1991. Након инцидента на Плитвичким језерима, а затим су размештене трупе УН-а да би надгледале и одржавале споразум о прекиду ватре; током 1991. започеле су масовне ликвидације Срба по градовима; у Сиску је убијено око 600 Срба цивила, у Осијеку 100, а из Загреба су Срби одвођени на Пакрачку

пољану где је убијено око 280 цивила,у госпићи је 16/17.10. одведено 150 Срба (48 жена) у непознатом правцу;операција „Медачки цеп“ спроведена је септембра 1993.године,када су хрватске снаге опустошиле малу област у планинама у личком региону,а убијено је 88 људи,углавном стараца и жена;села Читлук,Почитељ и Дивосел савњена су са земљом;затимје дошло до сукоба канадског УНПРОФОРА и хрватских снага због стављања области Медачки цеп под контролу УН-а;18.03.1994. Алија Изетбеговић и Фрањо Туђман потписују у Вашингтону споразум о оснивању Босанско – хрватске федерације,чиме се врше тактичке припреме за рат апротив Срба;операција „бљесак“ је почела 01.05.1995.године,а завршена наредног дана; у 05:30 часова ујутру припадници 3. и 5. Бригаде и специјалне полиције кренули су из три смера према територији коју су под контролом држали Срби;до поднева 02.05. готово сви Срби су протерани,а они који нису,морали су да се предају код Пакраца;у лето 1995. Бошњачке и хрватске снаге су се удружиле и заузеле стратешки важне босанске градове који су до тада били под контролом босанских Срба: Гламоч,Босанско Грахово и Дрвар,као и доње Ливањско поље;овим је пресечена линија снабдевања Срба у Хрватској и опкољен град Книн са три стране;операција „Олуја“ је почела рано изјутра 04.08.1995.,када је НАТО авион бомбардовао српски радар на планини Пљешевци,а затим је почела масовна артиљеријска палба на фронту дугом 630 km;хрватска 4. и 7. Бригада је пробила фронт и убрзо заузела Книн,а 05.08. и већи део Далмације;до 06.08. 1.хрватска бригада је извршила пробој на територију Слуња и напредовала до границе са БиХ где су се састали са босанском војском;увече 07.08 операција је званично завршена;током „Олује“ догодио се масовни егзодус српског народа,а колоне избеглица су бомбардоване од стране хрватске војске,што су потврдили и посматрачи УН-а;формирана су прихватилишта за избеглице у Србији;према српским и руским изворима,расељено је 447316 људи(око 251000 је избегла од 1991 до 1993,а током и непосредно после „Олује“ око 250000);према хрватским изворима око 90000 људи је избегло након операције „Олуја“. *Rat u Bosni i Hercegovini је трајао од 01.03.1992. до 14.12.1995; узрок рата је отцешљење БиХ од СФРЈ;зараћене стране у рату су биле:Република БиХ и НАТО(од 1995),хрватска република Херцег-Босна и Р.Хрватска,Република Српска и СРЈ(1992 – 1994),АП Западна Босна(1993 – 1995);заповедници у рату били су:армија БиХ-Алија Изетбеговић,Сефер Халиловић и Расим Делић;армија хрватске-Фрањо Туђман,Мате Бобан,Дарио Кордић,Миливој Петовић;армија српске крајине-Ратко Младић,Радован Караџић и Слободан Милошевић;армија БиХ је имала 200000 војника и 100 тенкова(31270 погинулих војника и 32723 погинулих цивила),ХВО је имао 50000 војника,50 тенкова и преко 500 топова(5439 погинулих војника и 1899 погинулих цивила),ВРС је имала између 60 – 80000 војника,300 тенкова и преко 800 топова(20640 погинулих војника и 3555 погинулих цивила);сукоби у БиХ су почели нападима регуларне војске Хрватске током марта 1992. на територију БиХ у реони-ма Босанског Брода,Купреса и долине Неретве;на дан 26.03.1992.се десио масакр у Сијевковцу;на дана 01.03.1992.године,другог дана референдума о независности БиХ,припадник „зелених беретки“ Рамиз Делалић је пуцао на српску свадбену поворку на Башчаршији и том приликом убио младожењиног оца Николу Гардовића наоружани Срби су истог дана подигли барикаде по Сарајеву;муслимани су контролисали центар града,док су Срби контролисали остатак града као и узвишења изнад њега;08.04.1992. сви министри српске националности напустили су владу СРБиХ, 90% милиционера српске националности напустио је МУП СРБиХ и прешло српск-

ом МУП-у;02.05. нападнути су војни објекти у Сарајеву – Дом ЈНА,касарна „Маршал Тито“,команда 2.војне области и Војна болница;на Скендерији масакрирана колона војних санитарских возила,а Алија Изетбеговић ухапшен на аеродрому приликом повратка из Лисабона и доведен у штаб ЈНА у Лукавици;03.05. приликом размене Изетбеговића за јединице ЈНА из центра Сарајева, у Добровољачкој улици дошло је до пресретања колоне од стране муслиманских јединица и том приликом је погинуло 42,рањено 71 и заробљено 215 припадника ЈНА;15.05.нападнута је колона ЈНА у Тузли када је погинуло 50,а рањено 44 војника ЈНА;20.05. повучен и последњи војник ЈНА из БиХ;07.01.1993.године муслиманске јединице извршиле масакр над српским цивилима у селу Кравице.а 16.01.1993. у селу Скелани;18.04.1993. Савет безбедности УН-а прогласио Сребреницу заштићеном зоном;11.07.1995.војска Републике Српске заузима Сребреницу;21.11.1995. у америчкој војној бази Дејтон потписан мировни споразум,којим је окончан рат у БиХ,а ратификован је 14.12.1995.гдоине. (1)

_(О) СУКОБИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ И НАТО ИНТЕРВЕНЦИЈА 1999:

трајали су од 22.04.1996. до 10.06.1999.године;деле се на два периода:први је сукоб албанских сепаратистичких герилаца из редова Ослободилачке војске Косова(ОВК) са једне и југословенских снага безбедности са друге стране(1996 – 1999).а други сукоб је бомбардовање војних и цивилних циљева на Косову и Метохији и широм СРЈ од стране НАТО-пакта(24.03. – 10.06.1999.);интервенција НАТО-пакта је извршена без дозволе УН-а,а повод су биле оптужбе да југословенске и српске власти плански врше етничко чишћење косовских Албанаца и неприхватање споразума из Рамбујеа;снагама СРЈ командовали су:Слободан Милошевић(председник СРЈ),Драгољуб Ојданић(начелник генералштаба војске СРЈ),Небојша Павковић (командант 3.армије ВЈ),Владимир Лазаревић(командант Приштинског корпуса ВЈ),а снагама ОВК:Хашим Тачи(политички представник ОВК),Сулејман Селими(начелник штаба ОВК до маја 1999),Агим Чеку(начелник штаба ОВК од маја 1999), Весли Кларк(главни командант НАТО снага у Европи),Хавијер Солана(генерални секретар НАТО-пакта);снаге СРЈ имале су 14000 војника на КиМ(1002 погинула,од чега 659 српских и 2 руска добровољца,343 полицајца,а 271 од дејства НАТО-а),а ОВК 2000 војника и 2 авиона НАТО-а;рат је почео 22.04.1996.године сукобима између албанских герилаца из ОВК и југословенске полиције;оружје ОВК потицало је из Албаније,као и центри обуке;већину првих жртава ОВК-а чинили су Албанци који су били припадници МУП-а Србије или су на неки други начин сарађивали са властима Републике Србије;у јесен 1997. Припадници ОВК су извели низ напада на патроле и станице МУП-а Србије тако да је до октобра страдало 30 људи;напади су вршени лаким пешадијским наоружањем и тромблонским минама;05.03.1998. полиција је опколила кућу Адема Јашарија,вође дреничке групе у селу Доње Преказе,а у сукобу је погинуо јашари као и још 60 особа,међу којима жене и деца; почетком лета 1998. ОВК је имала око 25000 припадника и успела је да овлада са око 40% територије,углавном села и мањих варошица на КиМ,док су већа насељена места била у блокади полиције;посебно је драматично било у месту Дечани, препуном избеглица,чија је деблокада почела у јуну 1998,а током борби око Дечана, САД и ЕУ су оптужиле Србију за ратне злочине,етничко чишћење и хуманитарну катастрофу,па је под овим изговором НАТО распоредио своје трупе у Македонији и Албанији;охрабрена интервенцијом запада,ОВК је 28.06.,три дана након сусрета америчког изасланика Ричарда Холбрука са представницима ОВК у селу Јуник,

заузела рудник угља Белаћевац(15 km од Приштине) и том приликом отели девет рудара;МУП Србије је ослободио рудник 01.07.,а судбина отетих рудара је још увек нејасна;у раним јутарњим часовима 18.07.1998.године на подручју караула Ђеравица и Кошаре 700 или 800 терориста са оружјем натовареним на коњима ушла је на територију СРЈ,а у сукобу са ВЈ страдало је 36 терориста и један разводник ВЈ је био рањен,а заплењена је већа количина оружја;нови напади ОВК половином августа су покренули српску операцију у делу Косова јужно од пута Приштина – Пећ;ово је довело до освајања села Кљечке,23.08.,и открића крематоријума у којима је ОВК спаљивала тела својих жртава;крајем септембра 1998,војска и МУП су извеле одлучну акцију да истерају ОВК из северних и централних делова Косова и Дреничке долине,а све то време су стизале претње војном интервенцијом из седишта НАТО-а;како су се сукоби на Косову наставили,Контакт група је организовала мировне преговоре у дворцу Рамбује,близу Париза,фебруара 1999 године;у почетку је југословенска делегација била ближе потписивању понуђеног документа,који је захтевао распоређивање мањег броја УН војника на Косову уз присуство југословенских снага,док су Албанци одмах одбацили предлог;тада је амерички државни секретар Мадлен Олбрајт изјавила: „ако Албанци не потпишу,а Срби то учине,ми ћемо им укинути финансијску помоћ.Уколико се деси обрнуто,ми ћемо бомбардовати Југославију“;повод за саму акцију је стигао 15.02.1999,кад су српске специјалне снаге побиле извештан број људи у цивилној опреми у селу Рачак,до данас,званичан став Србије је да су то били маскирани припадници ОВК,међутим,чланови верификационе комисије ОЕБС-а су известили да је то био акт етничког чишћења;албанска делегација на челу са Хашимом Тачијем је потписала споразум,а мисија ОЕБС-а се повукла са Косова,најављујући тиме да се међународна заједница дефинитивно одлучила за ратну опцију како би решила питање статуса покрајине;НАТО бомбардовање СРЈ трајало је од 24.03. до 10.06.1999.године и део је косовског рата 1996 – 1999;савезна влада је одмах увела ванредно и ратно стање;у напади-ма који су трајали 78 дана тешко су оштећени инфраструктура,привредни објекти, школе,здравствене установе,медијске куће,споменици културе,цркве,манастири и други објекти;НАТО снаге су у напади-ма користиле муницију са осиромашеним уранијумом,као и касетне бомбе;почетком јуна Слободан Милошевић је почео нове,до тада најсложеније преговоре;технички,нови предлог је настао као плод разговора финског председника Мартија Ахтисарија и руског представника Виктора Черномидрина;текст је прослеђен војним делегацијама НАТО и ВЈ,који су у Куманову,у војном НАТО-кампу,преговарале о детаљима споразума;напади су обустављени 10.06.1999. након потписивања војно-техничког споразума о повлачењу југословенске војске и полиције са Косова и Метохије;Савет безбедности УН је донео резолуцију 1244 чија суштина је у томе да Косово и Метохија остају у саставу СРЈ(данас Србије),али и да државна администрација престаје да има утицај на покрајину. (1)

- _ (О) ПРИМИРЈЕ: или прекид ватре,је приврмени престанак рата или оружаног сукоба, када се стране у конфликту договоре да суспендују непријатељства. (1)
- _ (О) ГЕНОЦИД;СИСТЕМАТСКО И ПЛАНСКО ИСТРЕБЉЕЊЕ СТАНОВНИШТВА (ДРУГА РАСА,ВЕРА,ЕТНИЧКА ГРУПА): је међународни злочин намерног, потпуног или делимичног уништавања националних,етничких,расних или религијских група;спада у најтежу врсту злочина против човечанства;овај појам почиње се употребљавати у XX веку. (1)

- _(O) КУЛТУРНИ ГЕНОЦИД: је појам који обухвата денационализацију, уништавање језика и вере. (1)
- _(O) КОНЦЕНТРАЦИОНИ ЛОГОРИ: или сабирни логори су врста затвора која је створена за политичке противнике, припаднике појединих етничких или верских група, цивила из критичног војног подручја или било које групе људи; најчешће се стварају током рата; први концентрациони логор појавио се за време Трећег кубанског рата за независност (1895 – 1898), када је шпански војни гувернер Валеријано Вејлер наредио присилно исељавање и затварање сељака и њихових породица са подручја где су деловали кубански побуњеници. (1)
- _(O) НАЦИСТИЧКИ ЛОГОРИ: *Majdanek = је био немачки концентрациони логор у предграђу Лублина у Пољској, који је постојао током немачке окупације; био је активан од 01.10.1941. до 22.07.1944. године, када су га готово неоштећеног заузеле јединице Црвене армије; како је био замишљен као логор за принудни рад, а не као логор смрти, ту је умрло 79000 људи, од којих су 59000 били пољски Јевреји; име логора изведено је из оближње четврти града Лублина под именом Majdan Tatarski, а то је име користило локално становништво; немачки назив за логор био је „Логор ратних заробљеника Вафен СС у Лублину“; од 16.02.1943. године логор се назива „Концентрациони логор Лублин“; *Treblinka II = је био нацистички логор смрти у окупираној Пољској током II светског рата; оближњи логор Треблинка I био је логор за принудни рад и у њему је била смештена администрација логора смрти; Треблинка је замишљена као логор за брзо и масовно истребљење, а њене димензије су свега 600X400 m; то је био један од четири тајна логора операције „Рајнхарт“ (истребљење Јевреја), поред Белзеца, Собибора и Мајданека; операцијом „Рајнхарт“ руководио је у Пољској СС обергрупенфирер Одило Глобочник као заменик Хајнриха Химлера; налазио се 100 km североисточно од Варшаве, близу села Малкинија Горња, 2,5 km од жељезничке станице Треблинка; Треблинка I је имала два дела: административни део за касарне и СС трупе, стражаре, команданта логора, пекару, складиште и бараке за око 800 затвореника који су радили у логору, а други део је био пријемна станица према жељезничкој прузи; две бараке уз пругу су служиле за смештај личних ствари затвореника; једна од њих је била прерушена у жељезничку станицу све са лажним дрвеним сатом, а друге две зграде биле су удаљене око 100 m од пруге; једна од ових зграда је била свлачионица за жене, којима би такође секли сву косу; тзв. „благајна“ је прикупљала новац и накит на „чување“; ту је била и амбуланта где су одвођени болесни, стари, рањени и преминули, а имала је на себи насликан црвени крст; тамо су затвореници одвођени до ивице јарка где су горела мртва тела, па су их терали да се скину и пуцали би им у потиљак; Треблинка II је била на брдашцу до којег је водила стаза, коју су припадници СС-а цинично звали „пут на небо“ и која је ишла право према гасним коморама; иза ове зграде била је велика јама 1X20 m, у којој је горела ватра; у почетку жртве су сахрањиване у масовне гробнице или су бацане на гомиле, јер радници нису имали времена да их сахране; смрад од тела у распадању се осећао на даљину од 10 km; логором је управљало 20 – 25 надзорника и 80 – 120 стражара; већину послова у логору је обављала група од 700 – 800 јеврејских логораша, организованих у посебне јединице: plava јединица је била одговорна за истоварање вагона, одношење пртљага и чишћење вагона, а crvena јединица је скидала спеле логораше и односила њихову одећу у складиште; посебна јединица се бавила новцем, златом, накитом и вредносним папирима; екипа зубара би клештима вадиле златне зубе из

вилаца угушених жртава, а друга посебна јединица је била задужена за одношење лешева од гасних комора до крематоријума и они су морали да претражују пепео и сахрањују га у јаме; радне јединице су се мењале на сваких 3 до 5 дана, при чему би старе биле ликвидирани; гасне коморе су имале шпијунке кроз које би Немци могли да гледају како жртве умиру; у једном маху је спаљивано 800 – 1000 тела, а ломача би горела око 5 сати, 24 часа дневно; августа 1943, побунили су се логораши из радних јединица: уграбили су лако наоружање, полили бараке керозином и запалили их; у хаосу који је настао погинуло је неколико немачких војника и велики број логораша (од 1500 који су се побунили преживело је њих 40); после овог догађаја, логор је престао са радом; командант логора Курт Франц је изјавио да је после устанка из 1943. он сам управљао логором и да за то време није било ликвидација гасом; сматра се да је у овом логору страдало 240000 Јевреја из варшавског гета, 112000 Јевреја из области око Варшаве, више од 337000 Јевреја из области Радома, 35000 из околине Лублина и 107000 из околине Бјалистока; од Јевреја из других земаља ту је убијено: 7000 из Словачке, 8000 из логора у Терезинштату, 4000 из Грчке и 7000 из Македоније; команданти логора Треблинка били су: Ирмфрид Еберл (до августа 1942. - извршио самоубиство 28.06.1971), Франц Штангл (август 1942. – август 1943., умро на издржавању доживотне робије у Дизелдорфу), Курт Франц (од августа 1943., издржавао казну 1959 – 1993, умро 1998.); *Mauthausen= је израстао у највећу групу нацистичких логора изграђених око села Маутхаузен и Гусен у Горњој Аустрији, око 20 km источно од Линца; осим четири главна подлогора, више од педесет подкампова лоцираних широм Аустрије и јужне Немачке је користило логораше као робовску радну снагу; јануара 1945, у логорима којима је управљано из центра у Маутхаузену, било је око 85000 логораша; укупан број логораша није познат, али већина извора наводи бројке између 122766 и 320000 за цео комплекс; у овом логору је убијено и 7000 Срба; *Dahau= је био нацистички концентрациони логор, први логор отворен у Немачкој, на месту напуштене фабрике муниције код средњовековног града Дахауа, око 16 km североисточно од Минхена у Баварској, на југу Немачке; логор је отворен у марту 1933. године, а служио је као модел за остале конц – логоре; његову основну организацију, планове и распоред зграда је пројектовао командант Теодор Ајке; укупно је преко 200000 затвореника било смештено у Дахау; верује се да је 25613 затвореника умрло у главном логору и још око 10000 у околним логорима, углавном од болести, неухрањености и самоубиства; уз хиљаде других југословенских логораша, у Дахау су биле заточене многе угледне личности српске националности; међу њима су били најпознатији великодостојници Српске православне цркве: Патријарх српски Гаврило и епископ (светитељ) Николај Веллимировић; уз њих и познати генерал Михајло Недељковић (који није преживео Дахау), професор Београдског универзитета др Владета Поповић, помоћник министра унутрашњих дела у влади генерала Симовића, адвокат Трипко Жугић, дипломата и генерални конзул Радован Шуменковић, чувени виолиниста Властимир Павловић Царевац, новинар и преводилац Ненад Јовановић, шпански борац Симо Чучковић и многи предратни чланови КПЈ; *Auschwitz= је био највећи концентрациони логор за масовно уништење становништва; налазио се у јужној Пољској, 50 km западно од Кракова и 286 km од Варшаве; име је добио по оближњем граду Освјенћим (Аушвиц на немачком); командант логора био је Рудолф Хес; до данас су сачувани многи објекти логора Аушвиц и они су званично под заштитом државног музеја Аушвиц-Биркенау, основаног 1947, који има и функцију истраживачког центра за проучавање холокауста.

та;годишњица совјетског ослобођења Аушвица 27.01.1945.,се у свету обележава као „Међународни дан сећања на жртве холокауста“;комплекс се састоји од три главна логора: Аушвиц 1,отворен 20.05.1940.године,био је центар администрације, а у њему је страдало око 70000 људи,углавном Пољака и совјетских ратних заробљеника; Аушвиц 2(Биркенау),отворен 08.10.1941.године,био је логор смрти у коме је убијено 960000 Јевреја,75000 Пољака и 19000 Рома;он је био највећи од три логора; Аушвиц 3(Моновиц),отворен 31.05.1942.године,био је радни логор фабрике ИГ боје(IG Farben);постојало је око 40 помоћних логора под заједничком управом,од којих су неки били неколико десетина километара од главних логора са од неколико десетина до неколико хиљада логораша;Аушвицом је управљала парамилитарна грана нацистичке партије,тзв. СС; до лета 1943. логором је командовао Рудолф Хес, а касније Артур Либехеншел и Рихард Баер;Хес је после рата,током суђења,дао детаљан опис рада логора,а описао гаје и у својој аутобиографији;обешен је 16.04.1947.године на улазу у крематоријум Аушвица 1;особље логора су делом чинили логорашаи,од којих су неки имали улогу кароа(већином робијаши) и радника у крематоријумима(zonderkomando);капои су одржавали ред у баракама,а јединице зондеркоманде су припремале новопридошле за егзекуцију(скидање одеће и одузимање личних ствари),уклањали златне зубе из вилица лешева и преносили тела у крематоријуме;око 6000 припадника СС-а радило је у Аушвицу;заробљеницу су довожени композицијама возова,а када би приспели у логор,делили су их у две групе:оне које би одмах погубили и оне које би регистровали као логораше;прву групу би чинило око 75% људи и они би убрзо били спроведени у гасне коморе; у првој групи су била сва деца,мајке са децом,старци и сви они који нису деловали снажни на краткој инспекцији логорашких лекара;припадници СС-а су говорили жртвама да их воде на туширање и процес уклањања вашију;гасне коморе су биле преуређене у просторије за туширање;када би их напунили,затворили би врата и у просторије убацивали таблете цијанида кроз рупе у таваници или прозорчиће са стране;капацитет за убијање и кремирање износио је 20000 жртава дневно;у логору Биркенау цијанид је добијан од таблета Циклона Б,а њих су производиле фабрике из Хамбурга и Десауа,чија је месечна производња била 2,75 тона;до 1943.године у логору су настале организације логораша,уз чију помоћ је побегло неколико заробљеника,који су носили вести о истребљењу стотина хиљада мађарских Јевреја у периоду мај – јун 1944.године;дана 07.10.1944.године,на устанак се подигло 250 чланова јединице задужене за уклањање лешева;напали су војнике СС-а импровизованим оружјем,камењем,секирама,алатом и гранатама кућне израде;младе Јеврејке које су радиле у фабрици муниције прокријумчариле су експлозив у логор,којим је делимично уништен крематоријум 4;после експлозије пресекли су електричну жицу и побегли у шуму;већина групе је касније ухваћена и ликвидирана;у логору Аушвиц Биркенау убијено 1.1 милион Јевреја;радио је пуним капацитетом до јуна 1944.год. када је био центар за уништење мађарских Јевреја,а број лешева је био толики,да су неки спаљивани на ломачама на отвореном;новембра 1944. Хајнрих Химлер је наредио уништење крематоријума у Аушвицу;гасне коморе у Биркенауу СС је дигао у ваздух јануара 1945.,у покушају да сакрије немачке ратне злочине пред совјетским трупама ,које су се приближавале;СС команда је 20.01.1945. наредила да се побију сви преостали логорашаи,али ова наредба није извршена у хаосу немачког повлачења Немачко повлачење је почело 17.01.1945,а близу 60000 логораша је натерано на „марш смрти“ према логору Лослау;око 20000 логораша је успело да стигне до лого-

ра Берген – Белзен у Немачкој, где су их ослободили Британци априла 1945; најслабијих 7500 остављено је у логору, а њих је ослободила 322 стрељачка дивизија Црвене армије 27.01.1945. године; у логору су нашли 348.820 мушких одела и 836.255 женских одевних предмета који су припадали жртвама;

*Јасеновац= је био највећи концентрациони логор НДХ на простору окупиране Југославије током II светског рата; формиран је у августу 1941. године, а уништен од стране усташа априла 1945. године; први командант логора био је Вјекослав Макс Лубурић, а први управник логора био је бивши римокатолички свештеник Мирослав Филиповић, а касније Динко Шакић; већи део логора се налазио и месту Јасеновац, око 100 km југоисточно од Загреба; логори 1 и 2 били су у селима Брочици и Крапју, али су брзо расформирани због честих поплава; затвореници су пребачени у логор Циглана (Јасеновац 3), који је био највећи логор и укључивао је и крематоријум; сам логор састојао се од пет кампова, неколико мањих кампова и губилишта који су покривали укупно око 210 квадратних километара, близу ушћа Уне у Саву; кампови су били: камп 1 (Брочица), камп 2 (Крапје), камп 3 (Циглана), камп 4 (Кожара) и камп 5 (Стара Градишка); додатна блиска подручја са губилиштинама су била: Градина, Јабланац, Уштице, Млака, Дубица (кречана) и Граник (на р. Сави) систем масовних убистава у Јасеновцу установљен је у јесен 1941, чим су већи транспорти људи почели да пристижу, а места масовних погубљења налазила су се по целом логору; већина је смештена на десној обали Саве од Дубице низводно, а нарочито у селу Градина; форензичким истраживањима, преко 300000 људи побијено је баш ту; убиства логораша вршила су се и у шуми поред логора „Крапје“, близу логора „Версај“ и „Уштица“, на читавој левој обали Саве низводно од Јасеновца до села Јабланац и Млаке; осим тога, унутар комплекса „Тројке“ постојао је крематоријум, који је у ствари био пећ за печење цигле, а усташе су је претвориле у крематоријум према нацртима Хинка Пићилија (према њему назване „Пићилијеве пећи“); од лета 1941. до пролећа 1945. Смрт се појављивала у различитим облицима; затворенике и све оне који су завршили у Јасеновцу, усташе су клале посебно обликованим ножевима или су их убијали секирама, маљевима и чекићима; бивали су такође стрељани или вешани по дрвећу и бандерама; неки су живи спаљивани у усијаним пећима, кувани у казанима или дављени у реци Сави; овде су коришћени најразноврснији облици мучења: металним предметима чупали су нокте на рукама и ногама, људе су ослепљивали забијајући им игле у очи, месо су им кидали а затим солили, људе су живе драли, одсецали им носеве, уши и језике секачима за жицу и шила им забијали у срце; ћерке су силовали пред очима мајки, а синове мучили пред очима њихових очева; просто речено – у концлогорима Јасеновцу и Старој Градишки усташе су превазишле све оно што чак ни најболеснији ум није могао да замисли и спроведе по питању бруталности са којом су људи убијани; након савезничког бомбардовања логора у марту и априлу 1945, у којима су уништени многи објекти унутар логора, Вјекослав Макс Лубурић је наредио да се ликвидирају сви затвореници, а логор и место Јасеновац до темеља сруши и спали, како би се прикрили трагови злочина; последња група од 700 жена ликвидирана је у предвечерје 21.04.1945., а у ноћи 21/22.04., део последњих мушких заточеника одлучио се на покушај пробоја из логора, знајући да ће и они бити убијени; од 1200 пробој је преживело њих 107, а исти дан започео је и пробој из „Кожаре“, где се од њих 176, спасило само 11 заточеника; у напуштено место Јасеновац и разорени логор у зору 03.05.1945., прве су ушле стрељачке чете 1. батаљона, 4. српске бригаде

21. НОУ дивизије Југословенске војске, које су имале задатак да сачувају трагове злочина до доласка комисије за утврђивање злочина окупатора; немачки генерали давали су веома различите и зато веома непоуздане податке о броју убијених Срба у НДХ-а: Александер Лер (400000), Лотар Рендулиц (350000), Херман Нојбахер (више од 750000), Ернст Фик (600 – 700000 до марта 1944); државна комисија Југославије из 1946. проценила је број жртава на 500 – 600000; центар Симон Визентал процењује да је у Јасеновцу убијено око 600000 Срба, Јевреја, Рома и хрватских антифашиста; у књизи „Беспућа повијесне збиљности“, бивши хрватски председник Фрањо Туђман тврди да је у Јасеновцу убијено 30 – 40000 Срба, 30000 Јевреја, као и 10000 хрватских антифашиста; југословенски историчар и Титов биограф Владимир Дедијер проценио је број жртава Јасеновца на 700000 1,2 милиона; * Stara Gradiška = је био логор смрти у НДХ-а основан 1941. године у близини истоименог села; први затвореници су доведени 19.05.1941; прво масовно погубљење извршено је фебруара 1942, када је ликвидирано 1300 јеврејских жена и деце; масовно одвођење у овај логор почело је после немачко-усташке офанзиве на Козару, када су због прилива нових логораша формирана још два помоћна логора: Јабланиц и Млака; у логору није било воде, храна је била очајна, од тифуса и дизентерије се масовно умирало; због тога усташки командант логора Анте Бобан наређује да се сва болесна деца издвоје и све су их угушили отровним гасом, а на њихово место довели нову децу (12623 деце до 10 година, углавном српске националности); о бестијалности усташа говоре чињенице: у стратишту „Кула смрти“ било је уређено специјално мучилиште; у ћелијама за клање били су уређени специјални одводи крви покланих; у лето 1942. угушено је гасом 600 деце; на католички Божић 1942, поклано је још 600 жена итд; према извршеним проценама, само у том логору од 1941 до 1945 је умрло или убијено на разне начине 75000 људи, жена и деце; злочине су спроводиле немачке и неколико женских усташких јединица; Нада Танић Лубурић, сестра првог команданта Јасеновца и жена другог, лично је задавила 8000 жена, заједно са још једном стражарком; логор су 1945. године ослободиле јединице Црвене армије;

* Jastrebarsko = је логор који се налазио у истоименом месту, недалеко од Загреба; постојао је два месеца; заузели су га партизани 4. кордунашке бригаде НОВЈ, ослободили преосталу улогорену децу и казнили његове организаторе и чуваре; у њему су била улогорена српска деца доведена са Козаре, старости од једне до 14 година; кроз логор је у периоду од 12.07. до 26.08.1942. године прошло 3336 деце; логор је био под управом часних сестара конгрегације св. Винка Паулског; за непуних месец и по дана умрло је 768 деце (према изјави гробара Фрање Иловара, који је био плаћен по „комаду“); * Staro Sajmište = или преведено са немачког „јеврејски логор Земун“, налазио се на левој обали реке Саве, наспрам Савског моста; управу над логором је имао немачки СС; у почетку је логор био само за Јевреје из Србије, да би се касније проширио и на друге политичке осуђенике, комунисте, партизане и устанике; близу 8000 Јевреје и 32000 Срба је угушено у „душегупкама“, стрељано у Јајинцима или умрло у самом логору; био је активан од октобра 1941 до јула 1944. године; за команданта логора и његовог заменика су одређени СС потпоручник Херберт Абдрофер и СС подофицер Едгар Енге, познат под надимком „Целат“; сајамски простор се састојао из више павиљона различите величине; највећа зграда, Југословенски павиљон бр. 3 примио је први контингент заоченика (5000) иако је кров зграде био оштећен, а

није било ни прозора, тако да је у зиму 1941/42, 500 затвореника умрло од хладноће, болести и глади; дневно следовање хране (павиљон бр.4) састојало се од воде, слабог чаја, бајате чорбе од купуса или кромпира и малог комада кукурузног хлеба; умрли логораши су, након одлагања у Турски павиљон, преношени преко Саве и сахрањивани на јеврејском гробљу; пошто су сазнали да планирана депортација српских јевреја на исток није изгледна у скорије време, немачке власти су у Берлину направиле камион „душегупка“, возило марке Заурер, специјално адаптирано за усмеравање издувних гасова мотора у херметички затворени товарни део камиона; прве жртве су погубљене у „душегупкама“ 18/19.03.1942 (800 пацијената и особља јеврејске болнице); између 19.03. и 10.05. 1942. године, Гец и Мејер, са официрима који су возили камион, усмртили су на исти начин 6300 Јевреја, возећи од сајмишта до Јајинаца и назад 65-70 пута; након што су и последњи Јевреји из логора убијени, логор мења своју намену и постаје прихватни логор за политичке затворенике, а први командант овог логора постаје СС капетан Форстер, који је директно учествовао у злостављању заточеника, а понекад их је и лично убијао; почетком новембра 1942, заменио га је СС капетан Мајнеке, а њега ће фебруара 1943, заменити СС потпоручник Шерцингер; почетком маја 1943, за команданта логора је постављен СС поручник Бекер; логораши су били крвнички премлаћивани до смрти; логор је званично био затворен 26.07.1944. године; *Вањиса= био је највећи концентрациони логор на подручју окупиране Србије (1941 – 1944); логор је имао две секције у којој је једна била у надлежности Специјалне полиције, док је други део био у надлежности Гестапоа; први затвореници доведени су 09.05.1941. године и то су били Јевреји и Роми, а када је Београд проглашен за „Јуденфрај“, у логор су довођени углавном противници Недићевог режима, већином заробљени партизани и српски комунисти; кроз овај логор прошло је 250000 људи, а од тог броја њих 30000 је стрељано у Јајинцима, док се тачан број жртава никада неће установити, због недостатка документације или унштавања тела убијених; Бањички логор оформљен је 05.07.1941. године, а аз логорашки простор Немци су изабрали бившу војну зграду 18. пешадијског пука „Краљица Марија“ на Бањици; командант логора на Бањици био је немачки поручник Вили Фридрих, док је дужност управника логора вршио Светозар Вујковић, а заменик управника био Радован Чарапић; стражу и обезбеђење логора давали су војници српске жандармерије, а касније Српске државне страже и Српског добровољачког корпуса; званичног бањичког лекара је давао Гестапо и ту дужност је све до расформирања логора вршио СС мајор др Фридрих Јунг, а осим њега дужност лекара вршили су др Велизар Пијаде (затворен као Јевреј), др Жарко Фогараш (затворен као присталица НОП-а) и др Љубодраг Стефановић (затворен као присталица Драже Михаиловића); једино је др Фогараш преживео логор; у почетку, категоризација логораша није вршена; прва званична категоризација логораша извршена је у септембру 1942, када је уведена нова категорија затвореника – присталице Драже Михаиловића, док су се они од раније називали националистима; иако је бањички логор важио за један од најбоље чуваних и обезбеђених концлогора, за време окупације 5 логораша је успело да побегне у слободу; прво бекство је забележено у јануару 1943, када је Милка Минић, супруга високог партијског секретара КПЈ Милоша Минића, успела да се извуче из логора; друго веће бекство забележено је октобра 1943, када су из логора побегли капетан ЈВуО Нешко Недић, резервни потпуковник Илија Орел, студент

Никола Пашић млађи и још један затворски чувар;у почетку је често долазило до физичког разрачунавања присталица КПЈ и равногорског покрета,а узвреле страсти покушавали су да смире најобразованији логораши у оба табора;на инсистирање адвоката Стефана Ђелинија(партизана) и адвоката Александра Трифунца(четника),крајем априла 1944.године,престале су овакве појаве,јер је свима било јасно да су у истој позицији;логор на Бањици је распуштен у октобру 1944.године,пошто су се Београду приближавале јединице Црвене армије и НОВЈ;последњи заточеник је напустио логорску капију 05.10.1944.године;према сачуваним бањичким књигама логораша,кроз овај логор је прошло тачно 23288 логораша,од којих је стрељано њих 3849,али су то подаци према ономе што је сачувано. (1)

МИР

- _(О) КОЛЕКТИВНА БЕЗБЕДНОСТ:је оцењена као виши степен организовања међународне заједнице,безбедносни аранжман у коме све државе заједно сарађују како би се обезбедила сигурност за све стране и за све акције против било које државе или у оквиру група које би дестабилизовале постојећи поредак помоћу силе; безбедност садржи три елемента:одрицање од употребе силе као средства за решавање међудржавних спорова,недељивост светског мира и ангажовање свих чланица међународне заједнице на спречавању аката агресије и успостављању светског мира и повиновање одлукама међународног ауторитета,који су снабдевени надлежношћу да утврде повреду мира и одлуче о мерама које треба предузети. (1)
- _(О) ДРУШТВО НАРОДА,1919: је била међународна организација основана за време Париске мировне конференције 25.01.1919.године;друштво је одржало свој први састанак одржала у Лондону 10.01.1920;седиште друштва је премештено у Женеви 01.11.1920, где је одржано и прво заседање Генералне скупштине Друштва народа 15.11.1920, чему су присуствовали представници 41 нације;друштво народа није имало званичну заставу или лого;коначно,током 1939,појавио се полувзанични амблем:две петокраке звезде са плавим пентагоном,а на горњем и доњем крају,на застави је исписано име Друштва народа на енглеском језику(League of Nations) и француском(Societe des Nations);званични језици Друштва народа су били француски, енглески и шпански(од 1920);Друштво народа је имало три главна органа:Savet, Sekretarijat i Skupštinu и већи број комисија и агенција;особље Секретаријата је било надлежно за припремање дневног реда Савета и Скупштине и за објављивање извештаја са састанака;током постојања Друштва,од 1920 до 1946,била су три генерална секретара:сер Џејмс Ерик Друмонд(В,Британија,1920 – 1933),Жозеф Авењол(Француска,1933 – 1940) и Шон Лестер(Ирска ,1940 – 1946);први председник Друштва је био Паул Химанс;Савет Друштва народа је имао надлежност за бављење свим проблемима који утичу на светски мир;почео је са радом уз четири сталне чланице(Француска,В.Британија,Италија,Јапан) и четири изабране чланице на сваке три године од стране Скупштине;прве четири изабране чланице биле су Белгија, Бразил,Грчка и Шпанија;САД су требале да буду пета стална чланица,али пошто је сенат САД-а гласао 19.03.1920. против ратификације Версајског споразума,тако је пети стални члан савета постала Република Кина;свака чланица Друштва је имала представнике и један глас у Скупштини Друштва народа;Имон де Валера је био

председник Скупштине 1932. и 1938.године,а Карл Јоаким Хамбро је био председник од 1939 до 1946.године;остала тела Друштва су била:комисија за разоружање, здравствена организација,међународна радничка организација,мандатна комисија, стални централни одбор за опијум,комисија за избеглице и комисија за робове.(1)

_(О) ОРГАНИЗАЦИЈА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА,1945: је основана 24.10.1945.године, од стране 51 државе,укинувши тако Друштво народа;седиште организације УН-а је у Њујорку;подељена је на административна тела као што су:Генерална скупштина УН-а,Савет безбедности УН-а,Економски и социјални савет УН-а,Старатељски савет УН-а,Секретаријат УН-а и Међународни суд правде,као и УНИЦЕФ;тренутна зграда УН-а је изграђена током 1949/1950 године на земљишту купљеном помоћу донације Џона Д. Рокфелера млађег од 8,5 милиона долара,а пројектовао ју је међународни тим архитеката,укључујући Ле Корбизјеа(Француска),Оскара Нимајера(Бразил) и представника многих других држава;седиште УН-а званично је отворено 09.01.1951. систем уједињених нација се финансира на два начина:опорезивањем и добровољним прилозима држава чланица;Генерални секретар УН-а се налази на челу секретаријата и делује као председник и лидер УН-а;досадашњи председници УН-а били су: Тригве Ли(Норвешка,02.02.1946 – 10.11.1952,поднео оставку),Даг Хамаршелд (Шведска,10.04.1953 – 18.09.1961.,погинуо у авионској несрећи изнад Африке), У Тант(Бурма,10.11.1961 – 01.01.1972.),Курт Валдхајм(Аустрија,01.01.1972 – 01.01.1982),Хавијер Перез де Куељар(Перу,01.01.1982 – 01.01.1992.),Бутрос Бутрос Гали (Египат,01.01.1992. – 01.01.1997.),Кофи Анан(Гана,01.01.1997. – 01.01.2007.) и садашњи Бан Ки Мун(Јужна Кореја,01.01.2007.-). (1)

_(С) САВЕТ БЕЗБЕДНОСТИ: је најважније тело УН-а,задужено за одржавање мира и безбедности у свету;сталне чланице Савета безбедности УН-а су:Народна Република Кина,Република Француска,Руска Федерација(бивша СССР),Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске и САД;изабране чланице,које бира Генерална скупштина на период од две године почевши од 01.јануара,са заменом пет чланица сваке године,чине три државе из Африке,по две државе из Јужне Америке,Азије и Западне Европе,а једна држава из Источне Европе;изабране чланице СБ УН-а(од 01.01.2013.) су: Азербејџан,Гватемала,Мароко,Того,Пакистан,Аргентина,Аустралија, Јужна Кореја,Луксембург и Руанда;за доношење одлука у 15-чланом СБ-у о свим значајним питањима,на пример о спровођењу директних мера везаних за решавање сукоба,потребан је потврдан глас девет чланица;негативан глас – ВЕТО – сталне чланице спречава усвајање предлога,иако има већину позитивних гласова; уздржаност се не сматра као вето. (2)

_(С) УНЕСКО: је организација УН-а за образовање,науку и културу основана 1946.године; има 193 земље чланица,а главно седиште му је у Паризу,са преко 50 канцеларија широм света;Унеско упражњава своје активности у пет главних програма:образовању,природним наукама,социологији,култури и комуникацијама;такође спонзорише пројекте за писменост,развој технике и педагогије,међународне науке,пројекте регионалне културне историје,пројекте промовисања културне разноликости,програм управљања друштвеним променама,програм посвећен резерватима биосфере и програме који подржавају међународне договоре о чувању светске културне и природне баштине;од 2009-те године Генерални директор УНЕСКА је Ирина Бокова. (2)

_(С) УНИЦЕФ: је основан 11.12.1946.године на општој скупштини УН-а и означава у преводу Дечији фонд Уједињених нација са седиштем у Њујорку;Уницеф пружа

дугорочну хуманитарну помоћ и помоћ у развоју за децу и мајке у земљама у развоју;представља агенцију која се финансира добровољним прилозима,било од влада држава,било од приватних лица;Уницеф је добио Нобелову награду за мир 1965.године;од 2005 –те године Извршни директор Уницефа је Ан Венеман,бивша америчка секретарица за пољопривреду. (2)

- _ (O) АНШЛУС(ПРИПАЈАЊЕ АУСТРИЈЕ НЕМАЧКОЈ),1938: догодио се 13.03.1938.год; аустријски нацисти су у дослуху са немачким нацистима покушали да 25.07.1934. године изврше пуч,оснују нацистичку владу,прогласе аншлус,а том приликом су убили аустријског канцелара Долфуса;преврат није успео јер је интервенисала војска,а Италија је концентрисала трупе на Бренеру;након неуспешних преговора са Хитлером,аустријски канцелар Курт фон Шушниг је морао да попусти и додели већу власт нацистима;недуго после тога морао је да да оставку,што је проузроковало кризу у земљи,јер је председник Аустрије Вилхелм Миклас одбио да прогласи нацисту Артура Зајс – Инкарта за новог канцелара;Хитлер и Геринг су аустријским нацистима обећали војну помоћ у случају да буде потребна,а до ње је и дошло 12.03.1938.године,када су немачке трупе умарширале у Аустрију;отпора није било, јер је Шушниг у свом познатом радио-говору рекао „да не жели да пролива немачку крв“;дан након тога одржан је референдум на коме је 99,7% гласача гласало за аншлус,уз велико питање колико је референдум у таквим условима могао бити слободан и демократски. (1)
- _ (O) МИНХЕНСКИ СПОРАЗУМ,1938: је уговор којим је решена „Судетска криза“; Потписан је у Минхену 30.09.1938.године,између западних сила(Француска, В.Британија,Италија) и Немачке. (1)
- _ (O) ОКУПАЦИЈА: представља привремено,насилно поседање дела или целокупне територије једне државе оружаним снагама друге државе и успостављање окупаторске власти на њој. (1)
- _ (O) ОКУПАЦИЈА СРБИЈЕ (1915 – 1918): окупирана Србија била је подељена на два дела: на западне и средишње области,у рукама аустријске војске и источне и јужне области под бугарском војском;Аустро Угарска је своју окупациону политику заснивала на начелима да Србију треба разорити и да се на националној и верској основи унесу пометња и раздор;истицана је потреба суровог режима,како би српска национална идеја била сломљена и њена снага уништена;у јесен 1915,Србија је остављала утисак земље опустошене и опустеле,без живота;почетком 196.године,када се знатан број људи вратио својим кућама,ипак је и даље недостајало преко 40% становништва српско друштво под окупацијом је представљало осакаћен организам;окупатор је управљао друштвом које је чинила нејач;Бугари су посебно спроводили бруталну политику угњетавања;српска култура била је затирана,вршена је насилна бугаризација,сви натписи на радњама и установама морали су да буду на бугарском језику,а малобројни учитељи,свештеници и остала интелигенција били су често под ударима бруталности бугарске војске;испод потиштености и велике туге,српски народ је скривао веру у ратни преокрет;тако је 27.02.1917.године избио Топлички устанак,али је он био сурово угушен,јер устаници нису имали довољно оружја за опремање иоле значајније устаничке војске;у гушењу устанка учествовале су три бугарске дивизије, а страдало је 20000 цивила. (1)
- _ (O) ОКУПАЦИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ(1941 – 1945): Немачка је окупирала централне делове данашње Словеније,а немачки протекторат(марионетска држава) Србија формиран је на већем делу територије касније познате као Централна Србија,источни део

Војводине(Банат) и северни део Косова(околина Косовске Митровице);Италија је у западном делу данашње Словеније формирала тзв. Љубљанску покрајину;мањи део Југославије који је анектирала фашистичка Италија прикључен је Ријечкој покрајини (шире подручје града Ријеке,острва Крк и Раб);већи део југословенског приморја укључен је у састав италијанског гувернарата Далмације,који је обухватао северне делове Далмације,нека Јадранска острва и Боку Которску;Мађарска је окупирала и анектирала северне делове Југославије,укључујући Бачку,Барању,Међумурје и Прекомурје;југословенска Бачка је административно спојена са северним,мађарским, делом Бачке и на том подручју је формирана Бачко-Бодрошка жупанија са центром у Сомбору;Барања је прикључена мађарској Барањској жупанији,док су Међумурје и Прекомурје прикључене мађарским жупанијама Зала и Ваш;Бугарска је окупирала и анектирала југоисточне делове Југославије,укључујући и централну и источну Македонију,јужно Косово и југоисточне делове централне Србије. (1)

- _(С) КРИМСКИ СИСТЕМ – ЈАЛТА(1945 – 1989): конференција на Криму одржана је 04.02.1945.године,а на њој су лидери САД,СССР и В.Британије(Рузвелт,Стаљин, Черчил) донели следеће одлуке:а) рат се наставља до безусловне предаје Немачке; б) подела Немачке на четири окупационе зоне,с тим да Француска добије четврту зону,од делова америчког и британског сектора,а Берлин ће такође бити подељен на четири зоне;в) демилитаризација и денацификација Немачке;г)подела послератне Пољске по тзв. Курзоновој линији,с тим да нова Пољска држава задовољавајуће територије на рачун Немачке;д) сви грађани Југославије и СССР-а биће враћени у те земље без обзира на њихов пристанак или непристанак;ђ) СССР ће се придружити будућим Уједињеним нацијама,с тим да ће све сталне чланице добити право вета; е) СССР улази у рат против Јапана 90 дана после капитулације Немачке. (2)
- _(Н) УЈЕДИЊЕНА ЕВРОПА.УГОВОР У МАСТРИХТУ 1992: уговор о Европској унији потписан је 07.02.1992.године,а ступио је на снагу 01.11.1993.године;Европска унија је описана као ентитет од три стуба: 1) први стуб чине три постојеће европске уједнице – Европска заједница за угљаљ и челик,Европска економска заједница и Европска заједница за атомску енергију; 2) други стуб чини систем заједничке спољње и безбедносне политике; 3) трећи стуб обухвата сферу која се односи на правосуђе и унутрашњу политику;Овим уговором наложено је успостављање монетарне уније посредством увођења јединствене валуте у три корака,најкасније до 01.01.1999.године. (3)
- _(Н) ДЕЈТОНСКА МИРОВНА КОНФЕРЕНЦИЈА: позната и као Општи оквир за мир у БиХ,мировни је уговор потписан у ваздухопловној бази Рајт – Петерсон код Дејтона, у америчкој држави Охајо;конференција је трајала од 01. до 21.11.1995.године,а главни учесници су били тадашњи председник Србије Слободан Милошевић, председник Републике БиХ Алија Изетбеговић,председник Хрватске Фрањо Туђман, амерички посредник Ричард Холбрук и генерал Весли Кларк;споразум је званично потписан у Паризу 14.12.1995.године,а Скупштина СРЈ ратификовала је споразум 21.11.2002.године. (3)
- _(Н) СУД ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ У ХАГУ: основан Римским споразумом,који је ступио на снагу 01.07.2002.године;суд је надлежан за вођење кривичног поступка у вези са следећим међународним кривичним делима: а) кривичним делом геноцида; б) кривичним делима против човечности; в) ратним злочинима; г) кривичним делом агресије;суд чине следећа тела:председништво,три судска одељења(жалбено,судеће и оно које води претходни поступак),канцеларија тужиоца и секретаријат;суд је

састављен од 18 судија, с тим што на предлог Председништва скупштина држава чланица Међународног кривичног суда, тај број може повећати; жалбено одељење састоји се од председника и још четири судије; судеће и веће за предходни поступак имају најмање 6 чланова; свака држава чланица може да предложи кандидате за судију, а избор се врши тајним гласањем на седници Скупштине држава чланица; службени језици су арапски, енглески, француски, кинески, руски и шпански. (3)

СЕОБЕ/МИГРАЦИЈЕ

- _ (O) ЕМИГРАЦИЈА/ЕМИГРАНТИ: исељење, осељавање; исељеништво, избеглиштво; данас се тим појмом означава добровољно или присилно исељавање првенствено из политичких, економских, верских, породичних и сличних разлога. (1)
- _ (O) ИЗБЕГЛИШТВО/ИЗБЕГЛИЦЕ: су особе које су против своје воље расељене из свог завичаја или места пребивалишта; избеглички статус траје све док лице не добије ново место пребивалишта или се врати кући. (1)
- _ (O) КОЛОНИЗАЦИЈА: је израз који у најширем смислу означава досељавање, односно долазак одређених организама (биљних и животињских врста) на подручје на коме претходно нису живели; у ужем смислу се под колонизацијом сматра искључиво досељавање људи – колониста – на неко подручје и то најчешће добровољно, организовано и планирано; мотиви за колонизацију могу бити различити – од настојања самих колониста да себи осигурају живот под повољнијим економским, климатским и другим условима, преко настојања њихове матичне заједнице или државе да се реши пренасељености до контроле над стратешки важним територијама и уз њих везаним природним ресурсима. (1)

НАУЧНА И ТЕХНОЛОШКА ОТКРИЋА

- _ (C) ТЕОРИЈА РЕЛАТИВНОСТИ (АЛБЕРТ АЈНШТАЈН): учење савремене физике о времену, простору, брзим кретањима и физичком пољу; дели се на специјалну и општу теорију релативности, а обе је основао Алберт Ајнштајн: специјалну 1905, а општу 1915/16. године; специјална теорија уноси нова схватања о простору, времену и брзини светлости; ранија физика је сматрала време апсолутним, док га Ајнштајн релативитује, а апсолутност преноси на брзину простирања светлости у вакууму; на телу које се брже креће, време спорије тече посматрано са другог тела у односу на које се креће; сва тела и дужине скраћују се у правцу кретања и то више уколико се брже крећу; орбита теорија односи се на гравитационо поље, где се изједначава гравитационо привлачење са обичним убрзањем; према општој теорији, простор и време зависе од тела која се у њима налазе: растојања између две тачке простора различита су кад се међу њима или у њиховој близини налазе тела, ток времена се мења када се у близини налазе тела, што све зависи од масе тела; резултати теорије релативности веома су корисни нарочито у атомској физици, где као основа важи Ајнштајнова веза међу масом и енергијом тела; теорија релативности и теорија кванта представљају два главна стуба савремене физике. (2)

- _(С) ПЕНИЦИЛИН(АЛЕКСАНДАР ФЛЕМИНГ,1928): пеницилин су група бета-лактамских антибиотика,који се користе у лечењу инфекција изазваних бактеријама; на дејство пеницилина осетљиви су превасходно Грам-позитивни патогени,док је један број полусинтетичких пеницилина ефикасан и против Грам-негативних негативних бактерија;природни пеницилин су производ метаболизма гљивица из рода *Penicillium*;њихово антибактеријско дејство препознао је Александар Флеминг 1928.године,али су први пеницилини у широку клиничку примену ушли тек током и након завршетка II светског рата;Александар Флеминг(Дарвел,06.08.1881. – Лондон, 11.03.1955.) је био шкотски микробиолог,који је 1928. Године из гљиве *Penicillium notatum* изоловао први антибиотик,пеницилин;Нобелову награду за медицину 1945. године поделио је са енглеским биохемичарем Чејном и аустралским лекаром Флоријем,који су његов изум први пут применили. (2)
- _(Н) ГЕНЕТИКА: је наука која проучава наследност и варијабилност особина код живих организама;особине су све оно што карактерише изглед или способност неког организма(боја тела,величина,функционална способност итд.);наслеђивање подразумева све оно што се јавља сличним из генерације у генерацију;варијабилност (променљивост) је анализа карактеристика које се мењају не само од врсте до врсте, већ и од индивидуе до индивидуе;главни предмет испитивања генетике је управо индивидуалан променљивост,са задатком да на најдубљем нивоу утврди који су узроци те променљивости;дели се на више дисциплина,тако да осим класичне генетике,постоје још и:цитогенетика,физиолошка генетика,генетика развића, популациона генетика,молекуларна генетика,имуногенетика,еколошка генетика, математичка генетика,квантитативна генетика,бихевиорална генетика и др. (3)
- _(Н) ГЕНЕТСКИ ИНЖЕЊЕРИНГ: или технологија рекомбиноване ДНК-а,обухвата методе образовања нових комбинација наследног материјала;чињеница да је генетички код универзалан омогућује да се генетички материјал једног организма преноси у други;тима се добија организам са другачијом комбинацијом гена,чија се ДНК-а назива хибридна(рекомбинована) и у природи се нормално никада не налази;у зависности од тога који се део генетичког материјала преноси разликује се: генски,хромозомски и геномски инжењеринг.(3)
- _(Н) АНАЛОГНИ КОМПЈУТЕР: је врста рачунара који користи континуалне(непрекидно променљиве,не-дискретне) физичке величине за моделирање проблема који се решава;физичке величине могу бити хидрауличне,електричне,пнеуматске,механичке и друге. (3)

КУЛТУРА И КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ

- _(О) УМЕТНОСТ: је способност да се естетски изразе или уобличе мисли и осећања помоћу говорне или писане речи,инструмента или људског гласа,боје,линије, пластичног облика,конструкције,покрета и слично;у ширем смислу,у уметност се убрајају дела лепе књижевности(поезија,приповетка,роман,драма),музика,балет, глума,али се под том речју обично подразумевају архитектура,сликарство,вајарство, гравира;дели се на *reproduktivnu*(свирање на неком инструменту,певање,рецитовање, глума) и *primenjenu*(уметнички изведено занатство). (1)
- _(О) КЊИЖЕВНОСТ: је термин настао од речи књига и представља превод стране речи литература и њен је најближи синоним;термин књижевност у ужем смислу означава

уметничку књижевност(белетристика,лепа књижевност),а у ширем значењу односи се и на дела настала у процесу проучавања књижевности,односно обухвата и текстове који припадају књижевној критици,књижевној историји и теорији књижевности;широко је усвојена подела књижевности на три дела:лирика,коју одликује субјективност(осећања,мишљења песника),епика,коју одликује објективност(опис радње) и епски ликови,драма,коју одликује дијалог,као и посебан стил писања. (1)

_(O) АРХИТЕКТУРА: је сложено стваралаштво на трајној основи:функције,конструкције и уметности;као вештина грађења почива на материјалу и конструкцији који се уобличавају у просторе и масе,вођени одређеним садржајем и логиком,с једне,и уметничком замисли,с друге стране;модерна архитектура тесно је везана с новим покретима у осталим ликовним уметностима,са кубизмом,пуризмом,експресионизмом и апстрактном уметношћу;архитектонска делатност заснива се на замислима аутора које он остварује пројектовањем и изградњом;пројектовање обухвата процес од замисли будућег објекта до графичке разраде идеје и израде детаља;изградња објекта је завршна фаза стварања:преношење пројектом замишљеног и графички представљеног објекта у стварне облике помоћу предвиђеног материјала;по садржају обухвата све врсте грађевина намењених друштвеним потребама:стамбене,управне и административне зграде,зграде за културу и просвету,здравствене,саобраћајне, трговачке,рекреационе,привредне и друге,а обухвата и све споменике уколико се граде по замислима архитекте у виду објекта. (1)

_(O) СЛИКАРСТВО: је уметност која помоћу боја приказује бића и ствари на равnoj површини,ослањајући се на природу или уметникову машту;главне врсте сликарства по техничком поступку су:zidno slikarstvo,изводи се посним бојама на свежем малтеру(al fresco) или на сувом(al secco) и обично је монументалних димензија;uljano slikarstvo,са више интимног карактера,ради се уљаним бојама,на платну, дасци и картону;akvarel,сликање воденим бојама на хартија;gvaš,сликарска техника мешања боје са водом и белом бојом;pastel,сликање кредама у боји;minijatura, средњовековна сличица изведена на пергаменту или хартији у рукописним књигама; главне врсте сликарства по темама су: рејзаж,предео,слика неког краја у природи без људских фигура;kompozicija,илуструје догађаје из историје,верске легенде или савремени живот са великим бројем фигура;žanr,приказује догађаје из свакодневног живота;mrtva priroda,слика на којој су само цвеће,воће,посуђе,обичне ствари које окружују човека;enterijer,слика собе или неке друге просторије у којој људи живе.(1)

_(O) ВАЈАРСТВО: је једна од грана ликовних уметности;обухвата тродимензионалне облике и тела,слободне у простору(статуе,бисте) и рељеф,који може бити плитак или висок према избочености од површине на којој је рађен;као вајарски материјал служе глина,камен,метал,дрво,кост и восак. (1)

_(O) ФИЛМ: је у техничком смислу филмска трака:провидна,еластична,перфорирана пантљика покривена с једне стране фотографском емулзијом,која је осетљива на светлост;служи за снимање и копирање филмова;врсте филмске траке су:негатив за снимање слике,негатив за снимање звука,позитив за копирање слике,позитив за копирање звука,позитив за копирање слике и звука,лаванд-трака на којој се од негатива израђује специјална позитив-копија,а служи за добијање дубл-негатива; дубл-негатив је трака за добијање негатива од готове позитив или лаванд-копије; под филмом се подразумева и готова позитив-копија,готов филм,који се приказује у забавне,уметничке,наставне,научне,културно-просветне и аматерске сврхе;филм

може бити: црно-бели или у боји, неми или звучни, дводимензионални или тродимензионални; филмови се по роду деле на: *igrane* (драма, комедија, историјски, криминални, научно-фантастични итд.), *dokumentarne* (који се ствара инсценацијом или непосредним снимањем стварних догађаја), *animirane* (који се ствара снимањем цртежа-цртани филм или фигура-лутка – филм). (1)

_(O) МУЗИКА: је уметност стварања уређених односа између тонова; музика има три основна елемента: мелодију, ритам и хармонију; музичке дисциплине се могу поделити у три групе: 1) систематске музичке дисциплине: музичка социологија, музичка естетика, музичка акустика, музичка педагогија, музичка психологија и етномузикологија; 2) примењене музичке дисциплине: музичка критика, познавање музике, конструисање инструмената; 3) историјске музичке дисциплине: познавање инструмената, нотације, слога, музичких извора, иконографије, стилистика, пракса извођења музике. (1)

_(O) МЕДИЈИ: термин који се користи да би се означиле оне структуре у друштву које постоје да би комуницирале са широм јавношћу. (1)

ПРОСВЕТА

_(O) ОБРАЗОВАЊЕ: је процес промене личности у жељеном правцу усвајањем различитих садржаја у зависности од узраста и потребе јединке; најзначајнија образовна институција, образовно – васпитног карактера, је школа. (1)

_(O) ВАСПИТАЊЕ: је скуп планских утицаја који су усмерени на формирање личности и њено припремање за активно учешће у производном, друштвеном и културном животу; представља процес развијања психофизичких способности под утицајем васпитача и друштва; обухвата наставу и образовање, све педагошке утицаје и установе у којима индивидуа живи; према узрасту постоји: предшколско, школско и постшколско, а може бити физичко, интелектуално, морално, естетско радно и општетехничко васпирање. (1)

ЛИЧНОСТИ

ПОЛИТИКА

_(O) АЛЕКСАНДАР КАРАЂОРЂЕВИЋ: (Цетиње, 17.12.1888. – Марсељ, 09.10.1934.), ујединитељ Срба, Хрвата и Словенаца и југословенски краљ (1921 – 1934), симбол тзв. старе Југославије; у Србију је дошао после Мајског преврата (1903), као млађи син краља Петра I, где је завршио опште и војно образовање, претходно стицано у Швајцарској и Русији; престолонаследник је постао 15.03.1909. године, када је старијем брату Ђорђу одузето право на престо; у Балканским ратовима 1912/13, био је командант 1. српске армије, на челу које је извојевао победе на Куманову (окт. 1912.) и на Брегалници (јун – јул 1913.); регент (вршилац краљевске власти) је постао 22. јуна 1914. године и у том својству био је Врховни командант српске војске у I светском рату (1914 – 1918); после ослобођења Србије и југословенског простора, прогласио је 01.12.1918. уједињење Краљевине Србије са Државом СХС у јединствену Краљевину СХС; краљ те државе постао је 16.08.1921., после смрти краља Петра I; исте године, Видовданским уставом, добио је широка овлашћења у законодавству и управи, па су владе практично зависиле од њега а не од Народне скупштине; истрајавао ју у влади практично зависиле од њега а не од Народне скупштине; истрајавао ју у покушају очувања унитарне (јединствене) државе, без унутрашњих граница; после

свађе хрватских и српских посланика у скупштини, у којој је дошло до смртног рањавања хрватског лидера Стјепана Радића, распустио је 06.01.1929. године Народну скупштину, укинуо устав, забранио рад свим странкама и завео диктатуру, као последње решење за спас земље; исте године у октобру, декретом је променио назив државе у Краљевина Југославија и прогласио јединствену југословенску нацију, како би престала национална трвења, углавном Хрвата и Срба; стање диктатуре укинута је 06.09.1931. године, доношењем новог, Октроисаног (дарованог) устава, централистичког и са изразитом југословенском платформом; у спољној политици ослањао се на силе победнице у I светском рату; убијен је од стране усташа Анте Павелића и ВМРО-а Ванча Михајлова, приликом званичне посете Француској, заједно са министром спољних послова Француске Лујем Бартуом. (1)

- _(С) ДРАГУТИН ДИМИТРИЈЕВИЋ АПИС: (Београд, 05.08.1876. – Солун, 26.06.1917.); био је генералштабни пуковник војске Краљевине Србије; рано је остао сироче без оца; након тога бригу о њему преузима његова сестра Јелена и њен супруг Живан Живановић; завршава основну школу у Нишу, а нижу школу гимназије у Београду (Прва београдска гимназија); након тога уписао је нижу школу Војне академије и завршио је 1896, као шести у класи; био је на служби у 7. пешадијском пуку у Београду где је произведен у чин потпоручника; септембра 1898, уписао је Вишу школу Војне академије за генералштабне официре; у чин пешадијског поручника произведен је августа 1899; у ноћи 29.05.1903. године, повео је заверенике из Официрског дома у двор, где је за време тражења краља и краљице, тешко рањен; године 1905. Положио је испит за генералштаб и отпутовао на војне студије у Берлин по повратку у земљу, додељен је генералштабном одељењу Министарства војног и служио је у њему од септембра 1906 до марта 1907. године; 1911-те године основао је са својим друговима тајно удружење „Уједињење или смрт“, познатије под именом „Црна рука“; за време мобилизације 1912. тешко се разболео од тровања крви, па је враћен у Београд и због тога није могао учествовати у Балканском рату; контролисао је организацију „Млада Босна“, која је извршила атентат на аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда; један од преживелих атентатора, Мухамед Мехмедбашић, пребегао је к њему и уз њега остао до самог краја; у I светском рату руководио је обавештајном службом, а потом је био начелник штаба Ужичке и Тимочке војске; затим је био помоћник начелника штаба 3. армије; ухапшен је децембра 1916. на Солунском фронту као члан тајне организације „Уједињење или смрт“; оптужница га је теретила за „превратничко деловање“ с политичким циљем у својој земљи; поред тога, у тужби се наводи, да је прикривао Рада Малобабића и Мухамеда Мехмедбашића, који су били оптужени истом тужбом, и да су 29.07.1916. године покушали атентат на престолонаследника (регента) Александра Карађорђевића, када се аутомобилом возио из Острова у свој логор; процес је вођен у Солуну пред војним судом за официре; пресудом од 23.08.1916. Димитријевић је осуђен на смрт и стрељан 14.07.1917. године у Солунском пољу, заједно са Љубомиром Вуловићем и Радом Малобабићем; на обновљеном судском процесу 1953. у Београду, све пресуде Вишег војног суда у Солуну су поништене, а сви осуђеници рехабилитовани, међу којима и сам Апис; одликован је орденом „Петар Мркоњић“, орденом српске круне I, II и III реда, орденом Карађорђевог звезде са мачевима I, II и III реда, орденом „Милош Обилић“ и орденом Белог орла I и II реда. (2)

- _(Н) ДВАЈТ АЈЗЕНХАУЕР: (1890 – 1969), генерал и председник САД; завршио је Војну академију (1915), командну и генералштабну школу у Форт Левенворту (1926) као први у класи; од 1935 до 1940. био је на Филипинима, као специјални помоћник генерала Макартура; начелник генералштаба америчке војске постао је 16.02.1942; залагао се за што хитније отварање другог фронта у Западној Европи; под његовом командом 1942/43. године уништене су снаге Осовине у северној Африци, ослобођене су Сицилија и јужна Италија и принуђене на капитулацију италијанске оружане снаге; у децембру 1943, именован је за Врховног команданта савезничких снага за инвазију западне Европе; пошто је разбио немачке снаге у Нормандији и јужној Француској (1944), спровео је енергичне офанзивне операције на широком фронту све до капитулације Немачке, маја 1945; по завршетку рата био је командант америчких окупационих снага у Немачкој, а од новембра 1945 до фебруара 1948, вршио је дужност Начелника генералштаба копнене војске; потом је постао председник Колумбија универзитета и командант снага Северноатлантског пакта (НАТО), све до 1952, када се повукао из активне службе, за председника САД-а биран је два пута: 1952 и 1956, на републиканској листи. (3)
- _(Н) ЖАН ЛУЈ БАРТУ: (Олорон Сент-Мари, 25.08.1862 – Марсељ, 09.10.1934.), француски државник, књижевник и академик; као млад адвокат ступио је у Републиканску странку и ве 1889, постао посланик у Парламенту; од 1894 до 1913, био је министар у разним кабинетима, да би 1913/1914, као председник владе, интензивно радио на припреми Француске за рат; увео је трогодишњу војну обавезу и наредио брз развој ратног ваздухопловства чиме је француска војска, на почетку I светског рата, у знатној мери ублажила снажан удар немачких армија; учествовао је на Париској мировној конференцији (1919), био Министар рата у Бријановој влади (1920 – 1928), а потом Министар правде у Поенкареовој влади (1922 и 1926); фебруара 1934. постављен је за Министра спољних послова Француске и одмах почео да ради на политици колективне безбедности у Европи; јасно је увидео опасност од обнављања немачког милитаризма, па је одмах предузео низ енергичних мера како би сачувао версајски поредак, створио тзв. Источни пакт (са СССР-ом) и тзв. Дунавски пакт (са Италијом); посетио је престонице Пољске, Чехословачке (априла 1934), Румуније и Југославије (јуна 1934); разговори са краљем Александром у Београду 22.06.1934. године, довели су до учвршћивања француско-југословенског савеза, иако је југословенски краљ исказао неповерење према италијанско-француском споразуму и скепсу према могућности италијанско-југословенског сређивања стања; четири месеца касније, приликом дочека Александра I Карађорђевића у Марсељу и атентата који је извршен на југословенског краља, Барту је рањен у руку и због неадекватне медицинске помоћи, искрварио и умро истог дана. (3)
- _(С) ЛЕОНИД БРЕЖЊЕВ: (Каменскоје, 19.12.1906. – Москва, 10.11.1982.), је био Генерални секретар КП СССР од 1964 до 1982, и два пута председник Президијума Врховног совјета (1960 – 1964, 1977 – 1982); у родном граду је завршио школовање за металурга; радио је као инжењер и директор у техничкој школи у Украјини; у својој 16-ој години приступио је Комсомолу, а у пуноправно чланство у КПСС је примљен 1931. године; на почетку II светског рата учествовао је у мобилизацији руског народа; од 1950 до 1952 био је први секретар ЦК Молдавије; имао је брата Јакова и сестру Веру; био је у браку са Викторијом Петровном од 1927 до 1982, и са њом имао сина Јурија (1933) и ћерку Галину (1929 – 1998). (2)

- _(O) ВУДРО ВИЛСОН: (1856 – 1924), председник САД (1912 – 1920) у два мандата, као демократски кандидат; у I светском рату тежио је да очува неутралност САД, а истовремено је учвршћивао економске и политичке односе са Антантом; после објављивања неограниченог подморничког рата од стране Немачке (јануар 1917) и потапања осам америчких бродова, Вилсон је почетком априла 1917, успео да убеди конгрес да изгласа објаву рата Немачкој; упутио је 18.01.1918, посланицу Конгресу познату под називом „14 тачака“, о успостављању мира и послератној међународној сарадњи, која је послужила као основни документ на Париској мировној конференцији, започетој јануара 1919; у време грађанског рата у Русији (1917 – 1920) послао је америчке трупе да интервенишу против бољшевика; добитник је Нобелове награде за мир 1920. године. (1)
- _(O) МАХАТМА ГАНДИ: пуно име му је било Мохандас Карамчанд, назван „Махатма“, што значи „Велика душа“, (1869 – 1948), индијски национални вођа; био је пореклом из богате трговачке породице, а у Енглеској је завршио студије права; стао је на чело индијског покрета за независност против британске колонијалне управе 1919. године и у дугогодишњој политичкој делатности спроводио је специјални облик борбе „гандизам“: пасивни отпор, мирне демонстрације и одрицање сваке активне револуционарне борбе и насиља; убијен је у атентату који је на њега извршио Хинду Махасабха, припадник полуфашистичке организације. (1)
- _(C) ШАРЛ ДЕ ГОЛ: (1890 – 1970), француски генерал и државник; вођа покрета отпора за време II светског рата и председник републике (1959 – 1969); у I светском рату рањен је три пута, а 1916 – те заробљен код Вердена; почетком II светског рата командовао је оклопним јединицама и био подсекретар у Министарству рата; стварао је у прекоморским срединама покрет „Слободна Француска“ и нову армију, али дуго није наилазио на издашну подршку В. Британије и САД; после ослобођења Француске, био је од новембра 1944 до фебруара 1946 председник владе, а од 1947 до 1954, био је на челу покрета окупљања француског народа, који је требало, мимо политичких странака, да обезбеди национално помирење и јединство Француза; после пуча у Алжиру 1958. године, поново је постао председник владе, а од 1959, председник Француске; пошто је скршио отпор у Алжиру, склопио је 18.03.1962 са привременом алжирском владом уговор у Евијану, којим је Алжир добио независност; Француску је учинио нуклеарном силом. (2)
- _(C) ЛЈУБОМИР ДАВИДОВИЋ: (1863 – 1940), српски политичар, председник Демократске странке, настале после оснивања Краљевине СХС (1919); каријеру је започео као радикал и народни посланик од 1901. године; заједно са Јашом Томићем основао је Самосталну радикалну странку (1902), која се одвојила од Пашићевог крила; био је министар просвете Краљевине Србије (1904, 1914 – 1917, 1918) и председник владе Краљевине СХС (1919 и 1924); противио се политици краља Александра Карађорђевића у време Шестојануарске диктатуре (1929 – 1931) и био један од предводника удружене опозиције; остао је упамћен као симбол некорумпираности и политичке исправности. (2)
- _(H) ГЕОРГИ ДИМИТРОВ: (1882 – 1949), бугарски револуционар, државник и истакнути борац међународног радничког покрета; од 1902. године био је члан бугарске Социјалдемократске партије, а затим бугарске Радничке социјалдемократске партије, тзв. тесних социјалиста; био је један од оснивача Бугарске Комунистичке партије (1919); организатор је устанка из 1923. године, против диктатуре Александра Цанкова,

- због чега је емигрирао и у одсуству осуђен на смрт;у Берлину је 1933, ухапшен од стране Нацистичке партије под оптужбом да је учествовао у паљењу Рајхстага,али је на Лајпцишком процесу успео да се одбрани,доказујући да су нацисти сами запалили Рајхстаг,да би могли спровести погром над комунистима;под притиском међународног јавног мњења,нацистички суд га је ослободио и протерао у СССР(1934); од 1934 до 1943 био је Генерални секретар Коминтерне;у Бугарску се вратио 1945, и постао први председник владе и Генерални секретар КП Бугарске. (3)
- _(Н) ГЕОРГИ КОНСТАНТИНОВИЧ ЖУКОВ: (1896 – 1974), маршал СССР-а,прослављени командант и један од најистакнутијих војсковођа II светског рата;у Црвену армију је ступио октобра 1918.,а посебно се истакао тек 1939.године у борби против Јапанаца који су упали у Монголију;у Врховну команду Црвене армије постављен је 23.06.1941;у септембру и октобру 1941,био је командант Лењинградског фронта,а 10.10. постављен је за команданта Западног фронта,који је сломио немачку офанзиву у Московској бици(децембар 1941);од фебруара 1942, координирао је акције Црвене армије у најважнијим биткама: Стаљинградској(децембар 1942 – јануар 1943) и Курској бици(јун 1943);од новембра 1944 до маја 1945,наступао је начелу 1.белоруског фронта и са тим јединицама ушао у Берлин(април – мај 1945);после II светског рата,заузимао је највише војне и државне функције,одликован је са четири ордена хероја СССР-а,али је октобра 1957,због неслагања са политиком државног врха,ипак искључен из Президијума ЦК КП СССР и смењен са свих функција. (3)
- _(Н) БОГОЉУБ ЈЕВТИЋ: (1895 – 1967),српски,односно,југословенски политичар, председник владе(1934 – 1935);оснивач је Југословенске националне странке(ЈНС); прво је био министар двора,па министар спољњих послова,а после смрти краља Александра(1934),постао је председик владе;за време II светског рата био је у избеглиштву заједно са краљевском владом и одатле је помагао покрет Драже Михаиловића,а после рата остао је у емиграцији као противник комунистичког режима. (3)
- _(О) ПАВЛЕ КАРАЂОРЂЕВИЋ: (Петроград,1893 – Париз,1976),кнез,краљевски намесник(заједно са Ивом Перовићем и Раденком Станковићем) за време малолетства краља Петра II Карађорђевића (09.10.1934. – 27.03.1941.);био је син кнеза Арсена, млађег брата краља Петра I,а живео је у браку са кнегињом Олгом,ћерком грчког кнеза Николе;улогу најодговорнијег човека у држави вршио је у најтежа и најнезахвалније време у историји Југославије;сам,без великог ауторитета,гледао је да чини што је најбоље за државу,колебао се,правио компромисе када је мислио да су потребни и на крају,завршио политичку каријеру сасвим неславно – одбачен и од династије и од народа,збачен превратом и интерниран;најпре је,посредством В.Британије,био конфиниран у Кенију,а касније је прешао у Британију. (1)
- _(С) ВИДКУН КВИСЛИНГ: (? – 1945),норвешки официр,који је априла 1940,отворено помагао немачке трупе у окупираној земљи,а потом (1942),постао председник марионетске владе,вршећи репресије против норвешких патриота;после слома нацистичке Немачке (1945),ухваћен је и осуђен на смрт;његово име постало је општи појам за грађане појединих држава,који су се отворено ставили у службу фашистичких сила,окупатора своје земље,а прихватањ ењихове идеологије правдали тобожњим националним интересима. (2)
- _(С) ЏОН КЕНЕДИ: (1917 – 1963),амерички председник (1960 – 1963),вођа Демократске странке;студирао је на Харварду и у Лондону,а за време II светског рата служио је у морнарици на Пацифику;после рата почео је да се бави новинарством и политичким

радом;у Конгрес је изабран већ 1947,а сенатор је постао 1952;настрадао је у атентату 22.11.1963.године у Даласу. (2)

- _ (Н) ЖОРЖ КЛЕМАНСО: (1841 – 1929),француски државник,члан Врховног савета Париске мировне конференције 1919-1920;на почетку политичке каријере био је близак крајњој левици,али је као Министар унутрашњих послова и председник владе наређивао војсци (1906 – 1909) да се разрачунава са радничким штрајковима,због чега се разишао са социјалистима;новембра 1917,поново је постао председник владе; због борбеног темперамента назван је „Тигар“;написао је више политичких студија. (3)
- _ (С) АНТОН КОРОШЕЦ: (1872 – 1940),словеначки политичар у време Аустро-Угарске и Краљевине Југославије,по звању свештеник;најпре је организовао Клерикалну странку у Штајерској,а затим Словенску људску(народну) странку;био је председник Народног вијећа у Загребу 1918;са Миланом Стојадиновићем,од 1935,био је вођа Југословенске радикалне заједнице (ЈРЗ);налазио се у влади Цветковић – Мачек(1940) када је већ развијао клерофашистичку активност у Словенији,односно,радио на отцепљењу Словеније од Југославије. (2)
- _ (О) ВЛАДИМИР ИЉИЧ ЛЕЊИН: (Симбирск,22.04.1870. – Горке код Москве,21.01.1924), вођа Октобарске револуције у Русији(1917) и шеф прве комунистичке државе у свету (1917 – 1924),која је од 1922.године носила назив СССР;студирао је на правном факултету Казанског универзитета,али је због активног деловања у студентским немирима био искључен,па је тек накнадно,у Петрограду,исполагао све испите; крајем 1895-те био је ухапшен и прогнан у Сибир на три године,где се упознао са Надеждом Константиновном Крупскајом,са којом се 1898.године венчао;од 1900-те активно је радио на формирању марксистичке политичке партије(бољшевика);после пораза револуције 1905.године,отишао је у иностранство,у Женеву,где је био све до 1917,када се вратио у Русију и освојио власт после победе Октобарске револуције; преживео је два атентата;сахрањен је у маузолеју на Црвеном тргу у Москви. (1)
- _ (С) ДИМИТРИЈЕ ЉОТИЋ: (Београд,12.08.1891. – Горица,23.04.1945.),оснивач профашистичке организације „Збор“ у Србији(1935) и сарадник окупатора у Србији током II светског рата;био је противник демократије,либерализма и комунизма;пре рата и окупације био је адвокат у Смедереву;сарађивао је са владом Милана Недића и формирао војне јединице (Српски добровољачки корпус),чији пропадници су се по њему називали „љотићевци“ и учествовали су у борбама против партизанског и равногорског покрета;погинуо је приликом повлачења,у Словенији,у аутомобилској несрећи. (2)
- _ (О) МАО ЦЕДУНГ: (1893 – 1976),кинески политичар,председник НР Кине(1954 – 1959); био је учесник основачког Конгреса КП Кине 1921,а од 1923.године налазио се у ЦККП Кине,у току Кинеске револуције (1924 – 1949),у првом грађанском рату (1924 – 1927),руководио је сељачким покретом,а ан почетку другог револуционарног рата,септембра 1927,био је на челу устанка „јесења жетва“;после гушења устанка,са 2000 устаника спојио се 1928. са снагама Чу – Деа у 4.армију Радничко – сељачке Црвене армије и постао је њен политички комесар;у току „Великог марша“ 1935, изабран је за секретара ЦК;од марта 1943,био је председник ЦККП и Политбироа ЦККП Кине;у трећем грађанском револуционарном рату(1945 – 1949),био је на челу партије и народноослободилачке армије Кине,а од септембра 1949,председник централне владе Кине;после његове смрти,његова политика почела је критички да се преиспитује. (1)

- _(Н) СИМА МАРКОВИЋ: (Крагујевац, 1888 – Москва, 1939), српски и југословенски револуционар, политичар, математичар, професор универзитета; потицао је из грађанске породице; рано је пришао Српској социјалдемократској партији у којој је, условно говорећи, припадао левици, присталицама „директне акције“, а 1919. године приступио је Социјалистичкој радничкој партији Југославије (комуниста) и одмах био изабран у њено руководство; маја 1926, на III конгресу КПЈ, изабран је за секретара (руководиоца) партије; после овога, дошло је до заоштравања борбе у врховима партије и током 1927/28. године против њега је поведена права хајка; октобра 1929, је по први пут искључен из КПЈ, јер је оцењен као „главна личност око које се окупљају сви опортунистички, ликвидаторски и десничарски елементи“; јуна 1933, послао је писмо централи КПЈ, која се тада налазила у Бечу, тражећи поновни пријем у партију, али је то одбачено; прихватио је одлазак у Москву, где је пристао на понижавајуће услове за поновни улазак у партију; достављен му је списак грехова о којима је морао самокритички да се изјасни и призна да је партија у праву; почетком 1939. године, на интервенцију Јосипа Броза Тита, поново је ухапшен, избачен из партије и вероватно стрељан. (3)
- _(О) ВЛАТКО МАЧЕК: (1879 – 1964), хрватски политичар, председник Хрватске сељачке странке и потпредседник владе Краљевине Југославије; на чело странке дошао је после смрти Стјепана Радића 1928. године; потписао је споразум са председником владе Драгишом Цветковићем 26.08.1939. године, о стварању Бановине Хрватске у оквиру југословенске државе; са Цветковићем је 25.03.1941. године одобрио потписивање у Бечу пакта о приступању Југославије силама Осовине; у време априлског рата (1941), позвао је хрватски народ да се покори окупатору, а затим је помагао при стварању (10.04.1941) и одржавању Независне државе Хрватске (НДХ), иако није био миљеник усташког врха; после слома НДХ-а (1945), заједно са усташама побегао је у иностранство, одакле је наставио рад и борбу против Југославије. (1)
- _(Н) КОСТА МИЛОВАНОВИЋ – ПЕЋАНАЦ: (1879 – Соко бања, 1944), југословенски генерал; за време I светског рата у чину поручника српске војске, био је, заједно са потпоручником Костом Војиновићем, један од главних организатора и вођа Топличког устанка 1917. године; када је устанак угушен, остао је сакривен у једној земуници; српској војсци придружио се тек 1918; између два рата био је председник Удружења четника; после априлског слома југословенске војске (1941), први се огласио као четнички вођа на планини Пасјачи, штитећи границе Србије на Косову и Метохији и борећи се против Шиптара и муслимана; августа 1941, ступио је у отворену службу Немцима, успостављајући своје седиште у Београду; пошто према споразуму са Немцима није улазио у акције против окупатора, контролисао је територију југа Србије, Косово и Метохију, Албанију, што му је Дража Михаиловић у почетку препустио; почетком јануара 1944, ухапшен је у Соко бањи од Михаиловићевих људи и 04.05.1944. године стрељан због сарадње са окупатором. (3)
- _(О) ДРАГОЉУБ ДРАЖА МИХАИЛОВИЋ: (Ивањица, 27.04.1893. – Београд, 17.07.1946.), Начелник штаба Југословенске војске у Отаџбини и Министар војске у југословенској влади (1942 – 1944), вођа Равногорског покрета за време II светског рата; У I светском рату учествовао је као потпоручник српске војске у саставу Дринске Дивизије, а 1916-те био је рањен на Солунском фронту; у међуратном периоду био је Генералштабни официр и војни аташе у Прагу и Софији; априлски слом 1941, Затекао га је у чину пуковника, а на дужности Начелника штаба 2. армије југословенске

Ке војске, на положајима код Ђакова у Славонији; избегавајући опкољавање, повукао је остатке својих трупа преко Брчког (где је срушио мост на Сави) до Добоја; одатле је, са групом од 26 официра, подофицира и војника, преко Власенице, Дрине, подножја Таре и ваљевских планина стигао 11.05.1941. на Равну Гору (западни део планине Суворор) и организовао четничке одреде за наставак борбе против Немаца; његове Јединице под командом потпуковника Веселина Мисите започеле су 31.08.1941. Оружану борбу против Немаца нападом на гарнизон у Лозници и ослобађањем тог Града; уследили су, у садејству са партизанима током септембра, ослобођење Крупња и Бање Ковиљаче, неуспео напад на Шабац, ослобођење Ужица, Пожеге Г. Милановца, Чачка, Краљева и других градова; два пута је преговарао са Врховним командантом Партизанских одреда Титом, али се нису усагласили у ставовима око стратегије и Општеполитичке платформе два покрета; због наилазак немачке казнене експедиције (од 28.09. до 29.11.1941.) на слободну територију коју су четници и партизани створили заједничким снагама и масовне одмазде коју је немачка војска спровела Над недужним цивилима (Крагујевац, Краљево, Драгинац...), Михаиловић је оптужио Партизане и на састанку са Немцима 11.11. у селу Дивцима, код Ваљева, без успеха је Тражио да се његовим јединицама повери задатак смиривања стања у Србији и да Немачка 342. дивизија не иде јужније од Ваљева; после пада Ужица 29.11. и Равне Горе, 07.12.1941., пребацио је трупе у Санцак, а надаље се, зависно од војно-политичке Ситуације, кретао у Србији, Црној Гори, Херцеговини и источној Босни; идеологија Његовог покрета била је заснована на најважнијем пројекту Српског културног клуба „Српске земље“ Стевана Мољевића (уједињење свих етничких и историјских Територија српског народа у будућој федеративној Југославији, искрени споразум Срба и Хрвата, очување монархије и праведнији економски односи са више социјалне Правде у послератном периоду); после споразума партизана са Немцима у марту 1943. („Мартовски преговори“), када је код партизана, због приближавања другог фронта (могућег искрцавања савезника на Јадранску обалу), превладала свест да класног Непријатеља треба уништити, лично је руководио четничким операцијама у источној Херцеговини (Чичево, Главатичево, Невесиње) против партизанских снага (битка на Неретви), али су његове јединице претрпеле тежак пораз; такође, у лето 1944. године, Спречавао је јединице НОВЈ да продру у Србију и ушао са њима у отворену борбу На Сутјесци и Зеленгори, почетком 1945. године; потом се пребацио у северну Босну, 14.01.1945. ослободио Модричу од усташа, а 14.03. одлучио да се врати у Србију да Би прикупио што више бораца за борбу против комуниста, али у томе није успео; Скривао се са мањим снагама у источној Босни, где је и ухваћен 1946. године у Околини Вишеграда; на процесу у Београду „због издаје народне борбе и сарадње са Окупатором“, проглашен је за ратног злочинца и издајника, осуђен на смрт и стрељан.

(1)

_(О) ЖИВОЈИН МИШИЋ: (Струганик код Мионице, 06.07.1855. – Београд, 20.01.1921.), српски војвода; у српско – турским ратовима учествовао је као питомац наредник, односно потпоручник и одликован је Златном медаљом за храброст; у српско-бугарском рату 1885. године, командовао је 1. батаљоном, 5. пука; у генералштабну струку преведен је 1891. године, и од тада је предавао стратегију на Вишој школи Војне академије; после Мајског преврата 1903, пензионисан је у чину пуковника, а поново је активан 1909, на захтев Начелника Главног генералштаба генерала Радомира Путника, када је постављен за његовог помоћника; на тој дужности је био током Балканских ратова (1912 – 1913) и за заслуге је унапређен у чин генерала; на почетку

I светског рата(1914),знатно је допринео извојеваној победи у Церској бици(август 1914);на сопствену молбу постављен је 15.11.1914.године за команданта 1.армије, Која се у Колубарској бици нашла под најјачим ударом аустроугарских снага; приликом повлачења српске војске у јесен 1915,није се слагао са одлуком Врховне команде о повлачењу кроз Црну Гору и Албанију,већ је предлагао да се из реона Пећи изврши противнапад на аустроугарске,немачке и бугарске снаге,али то није прихваћено;на Солунском фронту (1916 – 1918),командовао је и даље 1.армијом и учествовао у изради плана о пробоју фронта;Начелник Врховне команде постао је 01.06.1918.године и 15. и 17.09. са српском војском извео пробијање немачко – бугарског фронта на Добром пољу и Козјаку;после избијања на реку Вардар(21.09.) иако су крила српске војске била угрожена,наредио је даље напредовање и 29.09. 1918. натерао бугарску војску на капитулацију;одатле је са 1.армијом наставио покрет према Нишу и 10/11.10. тукао је бројно надмоћнију немачку 11.армију; одликован је Карађорђевоом звездом са мачевима I,II,III и IV степена,Француским орденом Легије части I,II,III,IV и V степена и другима. (1)

_(О) БЕНИТО МУСОЛИНИ: (29.07.1883. – 28.04.1945.),оснивач фашистичког покрета, председник италијанске владе (1922 – 1943) и диктатор (1925 – 1943);пре Првог светског рата био је уредник социјалистичког листа „Avanti“,а 1914. је,због скретања удесно,избачен из Социјалистичке партије;на фронту 1915,био је тешко рањен,а после тога основао је лист „Narod Italije“;19.03.1919.године,у Милану,основао је фашистички покрет (Fascio di comandamento – борбено спорње),за стварање једне нове Италије,државе коју ће служити сви појединци а и она њима,државе која ће бити виша категорија од саме нације,у којој ће владати нови, „правеснији“друштвено економски односи;организовао је партијске ћелије у свим већим градовима Италије, наоружао и униформисао своје присталице („црнокошуљаше“);28/29.10.1922.године организовао је марш из Перуђе у Рим са 40000 фашиста,који су му помогли да примора краља Виторија Емануела III да обори либерални кабинет Луиђија Факте и повери њему мандат за састав нове владе;одржавао је добре односе са Краљевином Југославијом,а у исто време пружио уточиште Павелићевим усташама са којима је мислио да руши Југославију;напао је и анектирао Етиопију 1935/36,а онда је у сарадњи са Немачком подстакао фашистичку побуну у Шпанији и помогао генерала Франка,са Хитлером је 1936 –те основао фашистичко – нацистички савез,осовину Рим – Берлин и напустио Друштво народа;у априлу 1939 је анектирао Албанију,а јуна 1940 – те је напао већ прегажену Француску и објавио рат В.Британији;после агресије на Југославију априла 1941,припојио је Италији велике делове ове земље;пао је са власти после савезничког искрцавања на Сицилији,јуна 1943,када је ухапшен,па ослобођен од стране немачких падобранаца;у северном делу Италије, окупираном од Немаца,прогласио је тзв. Италијанску социјалну републику,а када је из ње маскиран покушао да побегне у Швајцарску,ухваћен је од стране италијанских партизана и убијен. (1)

_(С) ГАМЕЛ АБДЕР НАСЕР: (15.01.1918. – 28.09.1970.),египатски државник,председник Уједињене Арапске Републике;завршио је Војну академију у Каиру и служио у египатској војсци;на челу групе од 12 официра извршио је државни удар 23.07.1952. којим је срушена монархија у Египту;у новопроглашеној Републици постао је потпредседник владе и Министар унутрашњих послова,а када је 1954 смењен председник републике Нагиб,преузео је дужност председника владе и војног гувернера Египта;председник Египта постао је 1956;ујединио је Сирију са Египтом

у нову државу названу Уједињена Арапска Република; после пораза Египта у рату са Израелом 1967, поднео је оставку на све положаје, али је под захтевом јавног мњења остао на челу државе; био је један од оснивача покрета несврстаних. (2)

- _(О) МИЛАН НЕДИЋ: (Гроцка, 20.08.1877. – Београд, 04.02.1946.), армијски генерал југословенске војске и председник српске владе (1941 – 1944) за време немачке окупације; у I светском рату био је командант пука и бригаде, а у међуратном периоду (1918 – 1941) био је командант дивизије, командант 3. армије, Начелник Главног генералштаба и Министар војске и морнарице; у априлском рату 1941, био је командант 3-ће групе армија; прихватио се, након окупације земље, 19.08.1941. незахвалне дужности председника владе, како би својим ауторитетом пред Немцима што више „очувао биолошку супстанцију српског народа“; његов „Комесаријат за избеглице“ је до јесени 1944, обезбеђивао смештај и храну за 400000 Срба избеглих из НДХ; за борбу против равнорског и партизанског покрета формирао је Српску државну стражу; после рата, у току суђења у Београду, извршио је самоубиство; о његовој специфичној историјској улози постоје веома противречна мишљења; још је под жигом издајника и ратног злочинца. (1)
- _(С) ЦАВАХАРЛАЛ НЕХРУ: (1889 – 1964), индијски државник; завршио је студије права на Кембриџу; од ране младости био је блиски сарадник Гандија, због чега је више пута хапшен и око 10 година држан у британским затворима; постао је први председник владе слободне Индије 1950. и залагао се за индијски пут у социјализам; био је један од оснивача покрета несврстаних и организатор конференција у Београду и Каиру. (2)
- _(Н) МАРКО НИКЕЗИЋ: (1921 – 1991), српски и југословенски револуционар и политичар; као студент у Београду 1939, постао је члан СКОЈ-а, а за време II светског рата био је организациони секретар ОК КПЈ за београдски округ; после рата обављао је важне партијске и државне дужности; од 1965 до 1968, био је министар иностраних послова Југославије, а од 1968 до 1972, председник ЦК СКС (шеф србијанских комуниста); смењен је (принуђен да поднесе оставку) са тог положаја, као и цело руководство Србије, због критика везаних за „либералистичка скретања“. (3)
- _(С) СТОЈАН ПРОТИЋ: (1857 – 1923), српски политичар и публициста, један од оснивача и вођа Народне радикалне странке; у време Обреновића осуђиван је на 20 година робије, а после 1903, био је више пута министар унутрашњих послова и финансија; крајем 1918, формирао је прву владу Краљевине СХС; разишао се са Николом Пашићем око „Обзнане“ и припрема за устав из 1921, па се нацрт устава који је он израдио са својим сарадницима разликовао од уставног пројекта који је усвојен на Видовдан 1921; у Краљевини СХС изгубио је подршку српских бирача, јер су га сматрали за великог пријатеља Хрвата и Словенаца, иако је он, као и остали радикали, остао веран концепцији Велике Србије. (2)
- _(Н) КОЧА ПОПОВИЋ: (Београд, 14.03.1908. – Београд, Србија, 20.10.1992.), књижевник и песник, учесник шпанског грађанског рата и НОБ-а, генерал – пуковник ЈНА, друштвено-политички радник СФРЈ и народни херој Југославије; у периоду од 1948 до 1953, обављао је функцију Начелника Генералштаба ЈНА, а од 1953 до 1965, функцију Савезног секретара иностраних послова СФРЈ; гимназију је завршио у Београду, а затим отишао на одслужење војног рока; после тога одлази у Француску, где студира филозофију на Сорбони и апсолвира у Паризу 1932. године; у КПЈ је примљен 1933; учесник је шпанског грађанског рата од 1937, прво као војник, а онда као начелник штаба, па командант артиљеријског дивизиона; после слома републиканске армије одлази у Француску; оружану борбу против фашизма наставља у редовима

војске Краљевине Југославије као командант трупе пуковске коморе; заробљен је код Ивањице у априлу 1941, али је одмах побегао из заробљеништва; био је командант Космајског партизанског одреда, а после командант Посавског партизанског одреда; постављен је за команданта 1. пролетерске бригаде, формиране у Рудом 21.12.1941; првог новембра 1942, постављен је за команданта 1. пролетерске дивизије и на тој дужности остао до 05.10.1943. године; ова дивизија се истакла у IV и V непријатељској офанзиви (битке на Неретви и Сутјесци); чин пуковника добио је 01.05.1943, а чин генерал-лајтнанта, 01.11.1943. године; после ослобођења Југославије остао је у ЈНА и од 15.09.1948, до 27.01.1953. обављао дужност начелника Генералштаба ЈНА; чин генерал-пуковника добио је 02.08.1947. године, а 27.04.1953, демобилисан је и преведен у резерву; током 1966/67. године обављао је функцију потпредседника Републике; из политичког живота се дефинитивно повукао 1972. године, после догађаја у Хрватској и Србији; женио се два пута – најпре Вером Бакотић, а после рата Лепом Перовић, првоборцем из Бања Луке; деце није имао; до краја живота живео је у Београду; одликован је бројним страним и југословенским одликовањима, међу којима су: Орден слободе, Орден народног хероја, Орден народног ослобођења, Орден ратне заставе, Орден партизанске звезде са златним венцем (два пута), Орден за храброст, Орден Суворова првог и другог реда; носилац је партизанске споменице 1941, а орден-ом народног хероја одликован је 27.11.1953. године. (3)

_(Н) ПЕКО ДАПЧЕВИЋ: (Љуботињ, код Цетиња, 25.06.1913. – Београд, Србија, 10.02.1999.), учесник шпанског грађанског рата и НОБ-а, генерал – пуковник ЈНА, друштвено – политички радник и амбасадор СФРЈ, јунак социјалистичког рада и народни херој Југославије; потиче из свештеничке породице Јована Дапчевића; имао је три брата – Влада, Драга и Милутина и сестру Даницу; по завршетку гимназије уписао се на правни факултет у Београду и 1933. постао члан КПЈ; током шпанског грађанског рата рађаван је три пута, а стекао је чин поручника шпанске републиканске армије; после рата, у Француској је био бачен у концентрационе логоре Анжелес и Кољуре; у првим данима устанка (13.07.1941.) налазио се на функцији члана ОККПЈ за Цетиње и команданта Ловћенског партизанског одреда; у време кризе устанка на подручју Колашина, у зиму и пролеће 1942, као заменик команданта главног штаба, објединио је команду над партизанским батаљонима и одредима; 11.06.1942, постао је командант новоформиране 4. црногорске пролетерске бригаде, са којом је учествовао у походу на Босанску крајину; 01.11.1942, постао је командант 2. пролетерске дивизије са којом је учествовао у многим биткама, а дивизија се посебно истакла у бици на Неретви, крајем фебруара и почетком марта 1943; прва је форсирала Неретву и наступала правцем Чичево-Главатичево-Калиновик-Фоча; у време V непријатељске офанзиве (битка на Сутјесци), прво је водила тешке борбе са 1. немачком брдском дивизијом на сектору Мојковца и Колашина, потом учествовала у стварању мостобрана на Вучеву и у тешким борбама на Јаворку пивском; у борбама у долини Сутјеске, њене бригаде су играле одлучујућу улогу у нападима на Кошур и у одбрани на Барама; у време пробоја на Зеленгори, изузетно су значајне борбе на Љубином гробу и Кошуту и пробој према комуникацији Фоча-Калиновик; од октобра 1943, постао је командант 2. ударног корпуса НОВЈ; јула 1944. године, као командант Оперативне групе дивизија, са којом је продро у Србију, ослободио је знатну територију у сливу Лужне и Велике Мораве; 01.01.1945. године именован је за команданта 1. армије, са којом је учествовао у борбама на Сремском фронту и 12.04. су извршили пробој фронта; маја 1945, именован је за команданта 4. армије и команданта Војне управе у

Истри;од 1946 до 1949,завршио је Војну академију „Ворошилов“ у Москви; после демобилисања 1955,био је члан Савезног извршног већа(СИВ),као секретар за саобраћај и везе,а од 1955 до 1961,амбасадор у Грчкој;умро је у Београду 10.02.1999. године и сахрањен на Новом гробљу;био је ожењен глумицом Миленом Врсјаков – Дапчевић и са њом имао ћерку Милицу и сина Вука;носилац је партизанске споменице 1941,Ордена слободе,Ордена јунака социјалистичког рада;орденом народног хероја одликован је 22.10.1945.године. (3)

_(Н) ФИЛИП ПЕТЕН: (1856 – 1951),француски маршал;у I светском рату истакао се у одбрани Вердена(1916) и као командант армија севера и североистока(1917),када је савладана најтежа криза на западном фронту;маршал је постао у новембру 1918; у међуратном периоду био је министар рата и амбасадор у Шпанији; у II светском рату,у пролеће 1940-те,постао је председник владе,а 22.06.1940.године,због пораза на фронтима,потписао примирје(капитулацију) са Немачком;у јулу 1940-те је постао шеф државе са седиштем у Вишију;распустио је парламент,завео диктатуру и тиме дефинитивно ликвидирао Трећу француску републику;у октобру 1940-те се састао са Хитлером,учврстио сарадњу са нацистима и почео прогоне Јевреја,комуниста и припадника покрета отпора;на процесу,у јулу и августу 1945,због издаје француског народа осуђен је на смрт,али је због старости казна преиначена на доживотни затвор; пошто је изгубио и сва грађанска права,брисан је из редова одликованих Легијом части и чланова Француске академије. (3)

_(С) ПЕТАР II КАРАЂОРЂЕВИЋ: (Београд,06.09.1923. – Денвер,03.11.1970.), краљ Југославије(1934 – 1945),син краља Александра I,последњи владар из династије Карађорђевића;пуну краљевску власт преузео је 27.03.1941.године,када су збачени намесници и одбачено приступање Југославије Тројном пакту,али је тиме изазвана фашистичка агресија на земљу 06.04.1941;после капитулације,17.04.,избегао је у Грчку,а потом преко Египта доспео у В.Британију,јуна 1941;једном од најважнијих одлука Другог заседања АВНОЈ-а од 29.11.1943,њему је забрањен повратак у земљу; под притиском Черчила,пренео је овлашћења на Ивана Шубашића(1944),што је практично водило његовој детронизацији и увођењу републике 1945;његови земни остаци пренети су из Америке у Србију и сахрањени заједно са земним остацима краљице Марије и његове жене Александре на Опленцу, 26.05.2013.године. (2)

_(С) РЕЈМУНД ПОЕНКАРЕ: (1860 – 1934),председник Републике Француске(1913-1920); пред I светски рат допринео је јачању француских оружаних снага и Тројног споразума(Француска,В.Британија,Русија);у рату (1914 – 1918) се залагао за пружање веће помоћи Србији и отварање Солунског фронта,а на мировним конференцијама подржавао је интересе Југославије;подржавао је и оружану интервенцију у грађанском рату у Русији;председник владе је био два пута(1922-1924 и 1926-1929) и министар спољних послова (1922 – 1924). (2)

_(С) ОСКАР ПОЋОРЕК: (1853 – 1933),аустроугарски генерал;од 1910-те био је армијски инспектор аустроугарских трупа у БиХ,а од 1911-те и шеф Земаљске владе БиХ;на почетку I светског рата(1914) командовао је аустроугарском Балканском војском (5,6. и делови 2.армије),која је упала преко Дрине и Саве у Србију,а у Церској бици (12 – 24.08.1914.) поражена од српске војске и избачена из Србије;у поновљеној офанзиви(08 – 15.09.1914.) командовао је 5 и 6 армијом,које су продрле у северо – западну Србију,где су противофанзивом српске војске(16 – 24.09.1914.) заустављене; потом су,после тешких борби познатих као Дринска битка(Мачков камен на планини Јагодњи и Црни врх на планини Гучево),обе стране прешле у одбрану;у Колубарској

- бици(16.11. – 15.12.1914.) његове снаге су продрле у унутрашњост Србије,али их је српска војска противофанзивом(03. – 15.12.1914.) потукла и поново протерала из Србије;због неуспеха у тим операцијама пензионисан је 23.12.1914.године. (2)
- _(С) АУГУСТ ФОН МАКЕНЗЕН: (1849 – 1945),немачки фелдмаршал;на почетку првог светског рата командовао је 9.армијом на Источном фронту(код Кутног,Крешњевице и Лођа); у пролеће 1915,са немачком 11.армијом и аустроугарском 4.армијом извршио је пробој руских линија код Горлица,у Пољској и тиме створио преокрет на бојном пољу;јуна 1915-те командовао је групом армија „Макензен“,а са истоименим трупамa (11.немачка,3.аустроугарска и 1.бугарска армија) напао је Србију преко Дунава и окупирао Србију,што је условило повлачење српске војске преко Албаније и Црне Горе на Јадранско море,а после и на новоформирани Солунски фронт;још док су трајале борбе око Саве и Дунава(1915),наредио је да се покупе тела мртвих бранилаца Београда и сахране у заједничку гробницу у Кошутњаку,да им се ода највиша ратна почаст и одмах подигне споменик са натписом на српском и немачком језику „Овде леже српски јунаци“;у повлачењу немачке и аустроугарске војске са Балкана(1918),заробљен је од стране мађарских револуционара и предат савезничкој војсци. (2)
- _(О) ГАВРИЛО ПРИНЦИП: (Велики Обљај код Босанског Грахова,25.07.1894. – Терезин, Чешка,28.04.1918.),атентатор на аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда у Сарајеву,28.06.1914;био је српски националиста револуционар,припадник организације „Млада Босна“;учио је гимназију у Тузли и Сарајеву,а од 1912 –те у Београду,где се повезао са организацијом „Уједињење или смрт“;крајем маја 1914-те пребацио се са Недељком Чабрибовићем и Трифком Грабежом у Сарајево,где је извео атентат на престолонаследника,који је дошао у обилазак војних маневара у Босни;као малолетан осуђен је на 20 година тамнице,коју је у тешким условима издржавао у влажној ћелији војних затвора у Терезину,где је и умро,изнурен болешћу туберкулозе костију. (1)
- _(О) РАДОМИР ПУТНИК: (Крагујевац,24.01.1847. – Ница,17.05.1917.),српски војвода; завршио је артиљеријску школу;истакао се још у српско-турским ратовима (1876 – 1878),као командант Рудничке бригаде и Ветерничког одреда,посебно приликом ослобођења Ниша,Пирота Врања и Гњилана; у српско-бугарском рату 1885,био је начелник штаба Дунавске дивизије;чин пуковника стекао је 1889,а 1890. је постављен за помоћника начелника Главног генералштаба;због сумње да сарађује са радикалном странком,пензионисан је 1896,али је реактивиран после доласка на престо краља Петра I Карађорђевића 1903, и унапређен у чин генерала;на месту начелника Главног генералштаба остао је до 1912;у међувремену је три пута био Министар војни (1904,1906 – 1908,1912); у оба Балканска и у I светском рату био је начелник штаба Врховне команде;после Кумановске битке(1912) унапређен је у чин војводе;у време повлачења преко Албаније тешко се разболео и 09.12.1915. је упућен на лечење у Француску где је,после годину и по дана,умро;одликован је Карађорђевом звездом са мачевима II – IV степена,Белим орлом III – IV реда, француским орденом Легије части II реда и другим. (1)
- _(О) СТЕПАН РАДИЋ: (Требарјево Десно,11.07.1871. – Загреб,08.08.1928.), хрватски политичар (вођа Хрватске сељачке странке) и писац;за време режима Куена Хедерварија искључен је из гимназије у Загребу,па је приватно положио матуру у Карловцу;током студија на Правном факултету два пута је хапшен и осуђиван (1891 и 1895) због спаљивања мађарске заставе,па му је,као државном непријатељу,

забрањен наставак студија; после завршене више политичке школе у Паризу, доселио се у Земун, одакле је сарађивао са београдским „Српским књижевним гласником“; у Загреб се вратио 1910-те и постао главни уредник „Хрватске мисли“; са братом Антуном Радићем основао је 1912-те године Сељачку пучку странку, којој је у време уједињења са Србијом (1918) променио име у Хрватска републиканска сељачка странка; већ првих месеци постојања Краљевине СХС, отворио је тзв. хрватско питање које, касније, неће бити решено за све време постојања заједничке државе и које ће разорити и „прву“ и „другу“ Југославију; тек 1925 прихватио је Видовдански устав и монархију као облик владавине и ушао у владу Николе Пашића као министар просвете; две године касније (1927) прешао је у опозицију; својим оштрим иступима у скупштини испровоцирао је атентат 20.06.1928., у којем га је радикал Пуниша Рачић хицима из пиштиља смртно ранио, а његовог синовца Павла Радића и Ђуру Басаричека убио на месту; умро је од последица рањавања у Загребу 08.08.1928., а на његово место као вођа странке дошао је Влатко Мачек. (1)

_(Н) ПАВЛЕ РАДИЋ: (Требарјево Десно, 1880. – Београд, 20.06.1928.), хрватски политичар; завршио је трговачку школу у Прагу; по повратку у Хрватску посветио се задругарству; политиком се почео бавити подржавајући свог стрица Стјепана Радића; за народног посланика у скупштини Краљевине СХС биран је 1923, 1925. и 1927. године; 1925 је постављен за министра аграрне реформе, на ком положају је остао до априла 1926; убијен је у атентату у скупштини Краљевине СХС 20.06.1928. од стране радикалског посланика Пунише Рачића. (3)

_(Н) ЂУРО БАСАРИЧЕК: (Загреб, 13.03.1884. – Београд, 20.06.1928.), хрватски политичар, правник и друштвени активиста; члан Хрватске сељачке странке од њеног оснивања 1904; син је Стјепана Басаричека и Амалије рођ. Погачник из Ђурђевца; пучку школу, гимназију истудије права завршио је у Загребу, где је докторирао право 1907; службовао је као судија у Славонском Броду; биран је за посланика у народној скупштини Краљевине СХС 1920, 1923, 1925 и 1927. године; убијен је у атентату у скупштини у Београду 20.06.1928., када је радикалски посланик Пуниша Рачић пуцао на посланике ХСС-а. (3)

_(Н) ПУНИША РАЧИЋ: (Слатина, Османско царство, 12.07.1886. – Београд, Краљевина Југославија, октобар 1944.), српски политичар из Црне Горе; пореклом је из племена Васојевића и братства Јелића; рођен је као други син Радисава Радојевића Јелића и његове жене Марије, рођене Бабовић; по завршетку основне школе у слатинском крају, Рачић је са неколицином својих другова из школе отпутовао у Београд у јуну 1903, и уписао гимназију; 1911 регрутован је у српску војно-обавештајну службу, за коју је обављао поверљиве мисије у Македонији и на Косову; борио се у Балканским ратовима и у Првом светском рату; по настанку Краљевине СХС учланио су Народну радикалну странку и два пута је биран за народног посланика, 1925 и 1927. године, за андријевички срез; пре посланичке дужности у Београду, живео је у Скопљу, где је засновао породицу, добивши два сина и ћерку; дана 20.06.1928. године, у згради народне скупштине, у паузи седнице, због увреда које је слушао и трпио од стране хрватског посланика Ивана Пернара док је говорио, Пуниша Рачић је пуцао у њега и убио га, а затим је пуцао и на Павла Радића (убијен), Ивана Гранђу (рањен, преживео), Ђуру Басаричека (убијен) и Стјепана Радића (рањен), а онда одведен и притворен у самици затвора Главњача; суђено му је у Београду од 27.01.1929; бранила га је велика група правника – имао је укупно 35 адвоката – а међу њима и Света Панајотовић, Љубиша Трифуновић, Војислав Павловић, др Видан Благојевић и Димитрије Љотић;

07.06.1929, Врховни суд је изрекао пресуду: проглашен је кривим и осуђен на 20 година робије и пребачен у затвор у Пожаревцу;након свеукупно 13 одслужених година,пуштен је на слободу 27.03.1941. и склонио се код пријатеља у Смедерево; током Другог светског рата живео је мирно у Господар Јевремовој улици;остаје неразјашњена прича око његове смрти: по неким убијен је 16.10.1944. од стране партизана из састава 21.српске дивизије под командом Милоја Милојевића,а по другима виђен је жив на Бањици 04.12.1944;недуго затим убијен је и његов син Слободан Рачић у партизанским чисткама које су спроведене после рата. (3)

- _(С) АЛЕКСАНДАР РАНКОВИЋ: (Дражевац код Обреновца,1909. – Дубровник,1983.), високи партијски и државни функционер СФРЈ,резервни генерал-пуковник ЈНА; члан КПЈ постао је као кројачки помоћник 1928,а 1937 постављен је за секретара ПККПЈ за Србију;од 1938 био је члан ЦК и Политбироа ЦККПЈ;у рату је био члан Врховног штаба партизанске војске,а после рата потпредседник СФРЈ,члан и секретар Политбироа Извршног комитета ЦКСКЈ;на седници ЦКСКЈ јула 1966, његова делатност је оцењена и осуђена као супротна усвојеној концепцији друштва(уствари,противио се децентрализацији државе),па је одстрањен са свих функција,искључен из партије и пензионисан;пре тога био је проглашен за народног хероја и хероја социјалистичког рада. (2)
- _(С) МИЛОВАН ЂИЛАС: (Подбишће код Мојковца,04.11.1911. – Београд,20.04.1995.), био је црногорски и југословенски комуниста,учесник НОБ-а,политички теоретичар, дисидент,антикомуниста и писац из Црне Горе;основну школу и гимназију завршава у Колашину;по завршетку гимназије,одлази у Београд где почиње да студира право и филозофију 1932.године;тада постаје члан СКОЈ-а,а априла 1933 примљен је у КПЈ; ухапшен је августа 1933 и осуђен на робију коју служи у Сремској Митровици; по избијању Другог светског рата,одлази у Црну Гору,где заједно са Арсом Јовановићем организује устанак,а после пропасти 13-то јулског устанка и саветовања у Столицама на његово место послат је Иван Милутиновић,а он је повучен у Врховни штаб,где се бавио пропагандом и уређивањем листа „Борба“ у Ужицу;половином 1944 добија чин генерал-лајтнаната и учествује у мисији Врховног штаба у Москви заједно са Велимиром Терзићем;априла 1945 са Титом одлази у Москву на потписивање уговора о пријатељству и узајамној помоћи Југославије и СССР-а;на III Пленуму ЦКСКЈ одржаном у Београду 16/17.01.1954.,Ђилас је избачен из ЦКСКЈ и удањен са свих функција у партији и кажњен последњом опоменом;јавно је 1956.године подржавао мађарску ревоуцију,због чега га је суд 27.11.1956. осудио на три године затвора у Сремској Митровици;на слободу је пуштен 1958,а по пуштању је наставио са анти – комунистичком пропагандом;када је 1961 успео да у Њујорк пошаље своју књигу „Разговори са Стаљином“,био је ухапшен 07.04.1962.године у свом стану у Палмотићевуј улици;14.05.1962.године изведен је пред суд и осуђен на 13 година затвора и ограничење грађанских права у трајању од пет година,коју је издржавао у Сремској Митровици;средином 1968.југословенске власти су дозволиле Миловану Ђиласу и његовој жени да отпутују у иностранство,где је боравио у В.Британији,САД-у, Аустрији и Италији;вратио се у Београд 12.12.1968,када су му била забрањена путовања због критика СКЈ и читавог партијског руководства у земљи;умро је у свом стану у Београду 20.04.1995, а сахрањен у породичној гробници у свом селу Подбишће,уз црквене обреде;женио се два пута – 1936,Митром Митровић,са којом је имао ћерку Вукицу и 1952, Штефанијом Барић,са којом је имао сина Алексу. (2)
- _(О) ЈОАКИМ фон РИБЕНТРОП: (1893 – 1946),немачки политичар,члан Националсоцијал-

листичке странке од 1932,а Хитлеров спољнополитички саветник од 1933;од 1933 до 1938 био је немачки амбасадор у Лондону,а потом је био министар спољних послова Немачке;у току II светског рата(1939 – 1945) учествовао је у припремама и извођењу многих агресија и акција Трећег Рајха;заробљен је од савезника и на Нирнбершком процесу осуђен на смрт. (1)

- _ (O) ВЈАЧЕСЛАВ МИХАИЛОВИЧ МОЛОТОВ: (1890 – 1970),право презиме Скрјабин; совјетски политичар,министар спољних послова(1939 – 1945),један од најоданијих Стаљинових сарадника;у руску Социјалдемократску партију ушао је 1906;убрзо се прикључио большевизма и постао један од организатора Октобарске револуције (1917);после Стаљинове смрти сврстан је у тзв. антипартијску групу,смењен са положаја и послат за амбасадора у Монголију,али је 60-их година потпуно повучен из јавног живота. (1)
- _ (C) ЕРВИН РОМЕЛ: (1891 – 1944),фелдмаршал нацистичке немачке;био је учесник Првог светског рата;као члан нацистичке партије био је један од руководилаца јуришних (СА) одреда;од 1938 до 1940 командовао је снагама за личну безбедност Хитлера;учествовао је у нападу на Француску 1940-те године;фебруара 1941 постао је командант немачког Афричког корпуса у Триполису,одакле је крајем марта 1941, предузео офанзиву код Ал-Агајле и продро до либијско-египатске границе;поражен је новембра 1942 код Ел-Аламејна и приморан на повлачење до Туниса; током 1943, постао је командант групе армија „Африка“;поражен је код Меденина и Марета;као командант групе армија „Б“,од августа 1943 ратовао је у северној Италији,а затим у северној Француској,где је организовао одбрану од савезничког десанта;после атентата на Хитлера,20.06.1944,осумњичен је да је учествовао у завери,па је извршио самоубиство,али га је Хитлер ипак сахранио са свим највишим војним почастима.(2)
- _ (O) ФРАНКЛИН ДЕЛАНО РУЗВЕЛТ: (30.01.1882. – 12.04.1945.),председник САД у четири мандата;гувернер државе Њујорк постао је 1928,а председник САД (као шеф Демократске странке) 1932;економским програмом „Њу дил“ извукао је САД из најдубље економске кризе у својој историји и поново био изабран за председника 1936.године,по трећи пут за председника је изабран 1940;са Черчилем је 14.08.1941. дао свечану изјаву („Атлантска повеља“) о борби против хитлеровске коалиције; после јапанског напада на Перл Харбур 07.12.1941,енергично је водио САД током II светског рата;на Техеранској конференцији новембра 1943,признао је ослободилачку борбу народа Југославије;четврти пут за председника САД изабран је 1944,али је умро пре истека мандата и пре завршетка II светског рата;учествовао је на међународним конференцијама на највишем нивоу (Казабланка,Каиро,Квебек,Техеран,Јалта) и залагао се за стварање Уједињених нација. (1)
- _ (O) ДУШАН СИМОВИЋ: (Крагујевац,09.11.1882. – Београд,26.08.1962.),генерал Југо – словенске војске и председник владе Краљевине Југославије(1941 – 1942); после приступања Југославије Тројном пакту 25.03.1941, ставио се на чело групе пробритански оријентисаних официра,која је већ 27.03.1941, оборила владу Цветковић-Мачек и образовала нову владу;у Априлском рату (06. – 17.04.1941.) био је начелник штаба Врховне команде,а у избеглиштву је на челу владе остао дао 12.01.1942; у земљу се вратио 1945;написао је више радова из војне историје,тактике ваздухопловства и савремене ратне доктрине. (1)
- _ (C) БОРИВОЈЕ МИРКОВИЋ: (1884 – 1969),генерал ваздухопловства у војсци Краљевине Југославије и организатор војног пуча од 27.03.1941.године уз британску подршку; током Априлског рата организовао је са војног аеродрома код Никшића евакуацију

- малолетног краља Петра II и око 250 југословенских званичника у Грчку. (2)
- _(Н) МЕХМЕД СПАХО: (Сарајево, 1883. – Сарајево, 1939.), муслимански политичар у време Краљевине Југославије; завршио је правни факултет у Бечу и радио од 1910, као секретар Трговачке коморе у Сарајеву; у првој влади Краљевине СХС, формираној 20.12.1918, био је министар шума и руда, а касније је у владама Николе Пашића, Антуна Корошеца, Љубомира Давидовића, Веље Вукићевића и Милана Стојадиновића, постављан за министра трговине и индустрије, министра финансија и од 1935 до смрти за министра саобраћаја у владама Милана Стојадиновића и Драгише Цветковића; од 1921 до смрти, предводио је Југословенску муслиманску организацију (ЈМО); био је присталица грађанске парламентарне демократије. (3)
- _(О) ЈОСИФ ВИСАРИОНОВИЧ ЦУГАШВИЛИ СТАЉИН: (1879 – 1953), један од најзначајнијих политичких личности XX века, генералисимус, председник совјетске владе и генерални секретар Свесавезне комунистичке партије бољшевика, односно, шеф совјетске државе од 1924 до 1953. године; као ученик богословије приступио је 1898 Руској социјалдемократској радничкој партији, због чега је истеран из школе и наставио активније да се бави политиком; после Октобарске револуције постао је комесар (министар) за национална питања у првој совјетској влади; од 1928-е, обрачунавао се са „носиоцима десничарских скретања“ у партији: Троцким, Бухарином, Риковим, Томским и другим, углавном угледним и заслужним револуционарима; култ Стаљинове личности, који се претворио у његову апсолутну самовољу, довео је, нарочито 1936 – 1939, до масовног политичког и физичког уништења великог броја заслужних и оданих чланова партије и грађана, међу којима и низа истакнутих револуционара, старих бољшевика, високих руководилаца совјетске државе; за време II светског рата био је Врховни командант оружаних снага СССР-а; на конференцијама у Техерану (28.11. – 01.12.1943.), Јалти (04. – 11.02.1945.) и Потсдаму (17. – 25.07./28.07. – 02.08.1945), био је присталица политичке поделе на интересне сфере у Европи; од његовог надимка настао је изираз „стаљинизам“, као симбол једноумља, тоталитаризма, терора и прогона милиона неистомишљеника у концентрационе логоре на крајњем североистоку Сибира, забрану слободе мисли, духовно убиство руског народа одузимањем основних стубова националног идентитета и традиције; на XX (1956) и XXII (1966) конгресу КПСССР, дошло је до осуде култа Стаљинове личности и свеукупне његове активности. (1)
- _(О) СТЕПА СТЕПАНОВИЋ: (Кумодраж, 12.03.1856. – Чачак, 29.04.1929.), славни српски војвода, истакнути командант у Балканским ратовима и Првом светском рату; завршио је артиљеријску школу у Београду; у српско-турским ратовима 1876 – 1878, одликован је Таковским крстом са мачевима; радио је као професор историје на Војној академији у Београду; у генералштабну струку преведен је 1889, и убрзо је постао помоћник Начелника Главног генералштаба; у чин генерала унапређен је 1907, и постављен за команданта Шумадијске дивизије, а 1908 и 1911/12, био је министар војске; у Балканским ратовима командовао је 2. армијом и садејствовао на левом крилу у Кумановској бици (октобар 1912), помогао бугарској војсци да заузме Једрене а после штитио долину Нишаве од упада Бугара (1913); на почетку Првог светског рата, замењујући одсутног Начелника штаба Врховне команде Радомира Путника, спровео је мобилизацију војске, а потом у Церској бици (15-24.08.1914) победио аустроугарску 5. армију, због чега је унапређен у чин војводе; и у Дринској (септембар-новембар 1914) и Колубарској бици (новембар-децембар 1914) успешно је садејствовао својом 2. армијом главнини српске војске; у пробоју Солунског фронта (1918),

његова армија је нападала на главном правцу и успела да разбије непријатељски фронт на Козјаку и Добром пољу, а затим знатно допринела капитулацији бугарске војске; препуштајући 1. армији да наступа према Београду, прешао је реку Дрину и ослободио Сарајево новембра 1918; после рата је отишао у пензију (1919); живео је скромно и повучено у Чачку, одбијајући да се појављује на највећим државним свечаностима. (1)

- _(О) МИЛАН СТОЈАДИНОВИЋ: (Чачак, 1888. – Буенос Ајрес, 1961.), српски, односно, југословенски политичар и економиста у периоду између два светска рата; школовао се у Немачкој и Француској, а докторирао је 1911 на правном факултету у Београду са темом „Немачки буџет“; током Првог светског рата био је запослен као службеник у министарству финансија са којим је био у избеглиштву на Крфу (1916 – 1918); министар финансија Краљевине СХС постао је 1922; после Шестојануарске диктатуре (1929) повукао се из политике на рад у берзанским пословима; вратио се у политику маја 1935 и био председник владе до фебруара 1939; због противљења спорузму са хрватима и федерализацији земље, смењен је са положаја председника владе, а затим је са групом истомишљеника иступио из Југословенске радикалне заједнице, коју је основао 1935; 22.02.1940-те основао је Српску радикалну странку са циљем стварања Српске бановине у Краљевини Југославији, као противтеже хрватској бановини; због наводне фашизације земље, кнез Павле га је интернирао у унутрашњост земље, а затим на Илићу код Сарајева; одатле је предат Енглезима 18.03.1941, који су га одвели у Грчку, а одатле је депортован на острво Маурицијус у Индијском океану; са Маурицијуса је успео да се пребаци у Аргентину, где је помагао српске емигрантске групе, али се није активно бавио политиком. (1)
- _(О) ФРАНО СУПИЛО: (Цавтат, 30.11.1870. – Лондон, 25.09.1917.), хрватски политичар и публициста; у време Народног покрета 1903, започео је са систематском пропагандом за слогу Хрвата и Срба; један је од оснивача хрватско-српске коалиције 1905. године; после победе хрватско-српске коалиције на изборима 1906, изабран је за посланика у хрватском сабору; по избијању рата 1914, пребеглао је у Италију, заједно са Антом Трумбићем и Иваном Мештровићем, а онда је уз помоћ владе Краљевине Србије повео акцију за ослобођење Хрвата, Срба и Словенаца из Аустроугарске и њихово уједињење са Србијом и Црном Гором; после потписивања Лондонског уговора (1915) и стварања Југословенског одбора исте године, Супило је дошао у сукоб са Пашићем, али и са Трумбићем, који је желео да избегне свако трвење са српском владом; био је мишљења да Србија, ако није у стању да постигне уједињење свих хрватских земаља са њом, треба да пусти да се оснује „самостална Хрватска у коју би ушле све оне југословенске земље Аустро-Угарске у којима би се већина изјаснила за уједињење са Хрватском“; пошто је Југословенски одбор осудио његово мишљење у фебруару 1916, он је дао оставку на чланство у Одбору; током лета 1917, покушао је да се помири са Пашићем и поздравио је потписивање Крфске декларације (20.07.1917.), али је два месеца касније умро. (1)
- _(О) ЕДВАРД КАРДЕЉ: (Љубљана, 27.01.1910. – Љубљана, 10.02.1979.), југословенски и словеначки политичар, учесник НОБ-а, члан председништва ЦКСКЈ и председништва СФРЈ, генерал-пуковник ЈНА у резерви, јунак социјалистичког рада и народни херој Југославије; након завршене грађанске школе, уписао је учитељску школу у Љубљани; 1926. године постао је члан СКОЈ-а; 1929. године је завршио учитељску школу, али је исте године ухапшен и у истражном затвору провео месец дана; фебруара 1930-те је поново ухапшен у Београду и септембра исте године осуђен на две године строгог

затвора у Забели код Пожаревца;током II светског рата био је при Врховном штабу НОВ и ПОЈ,члан АВНОЈ-а и потпредседник НКОЈ.а;у привременој влади ДФЈ био је потпредседник и министар за Конституанту;почетком 1946,постао је потпредседник ФНРЈ и ту остао до 1953;од 16.05.1974. до смрти био је члан председништва СФРЈ; обављао је разне дипломатске активности;био је ожењен Пепцом Кардељ, рођеном сестром словеначког политичара Ивана Мачека,са којом је имао сина Бориса,који је 1971 извршио самоубиство;умро је од рака дебелог црева 10.02.1979, и сахрањен у гробници народних хероја у парку иза зграде Народне скупштине у центру Љубљане. (1)

- _(О) ЈОСИП БРОЗ ТИТО: (Кумровец ?,Хрватска,07.05.1892. – Љубљана,04.05.1980.), маршал,председник југословенске владе (1945 – 1953) и председник државе (1953 – 1980),врховни командант ЈНА и генерални секретар КПЈ,симбол тзв. друге Југославије;учио је конобарски и браварски занат у Сиску,а радио као бравар у Загребу, Љубљани и Трсту и као металски радник у фабрикама у Чешкој,Немачкој и Аустрији;када је почео I светски рат(1914) упућен је,као резервни водник аустро – угарске војске,у редове 122.домобранске пуковније(42.дивизија,13.корпус) на фронт у Србији,где је учествовао у биткама на Церу,Дрини и Колубари;фебруара 1915 послат је на руски фронт где се борио на Карпатима и у Буковини;у априлу 1915 је био рањен код места Окно,заробљен и после једногодишњег лечења у Свијазску,упућен у заробљеништво у логор Кунгур на Уралу;у октобру 1920, вратио се у Загреб и укључио у КПЈ;ухапшен је 1928 због организовања првомајских демонстрација;почетком августа 1928 је изабран за покрајинског секретара КПЈ за Хрватску и Словенију,али је одмах опет ухапшен и на тзв. Бомбашком процесу 14.11.1928. осуђен на пет година робије,коју је издржавао у Лепоглави и Марибору; по изласку из затвора 1934 узео је илегално име Тито,пребацио се у Беч и ту је кооптиран у ЦККПЈ;1935 одлази у Москву,где узима још једно илегално име „Валтер“;после одстрањивања и стрељања Милана Горкића јула 1937,поверено му је руководство КПЈ;априлски рат 1941 и слом војске Краљевине Југославије затекао га је у Загребу,а истог дана када су немачке трупе ушле у Загреб и када је проглашена НДХ-а,сазвао је седницу Политбироа ЦККПЈ на којој је формиран Војни комитет; на седници Политбироа ЦККПЈ у Београду 04.07.1941,учествовао је у доношењу одлуке о подизању устанка против окупатора и његових сарадника;на војно-политичком саветовању у Столицама 26.09.1941. Главни штаб НОПОЈ преименован је у Врховни штаб,прописао јединствену формацију и организациону структуру партизанских одреда,одредио поздраве и симболе(петокраке на војничким капама и на државној застави Југославије);два пута је преговарао са четничким командантом Дражом Михаиловићем,али до споразума није дошло;после немачке казнене експедиције(28.09. – 07.12.1941.),разишао се са Михаиловићем и од тада су два покрета деловала одвојено,да би,нарочито од 1943,били у отвореном непријатељству; 21.12.1941. наредио је формирање 1.пролетерске бригаде у селу Рудо,а са НОВ и ПОЈ преживео IV и V непријатељску офанзиву(битке на Неретви и Суђесци,где је и рањен 09.06.1943.);основне контуре нове државе Југославије изнео је већ на првом заседању АВНОЈ-а 26.11.1942. у Бихаћу,а на другом заседању АВНОЈ-а у Јајцу 29.11.1943. предложио је да се АВНОЈ претвори у Привремену скупштину народа Југославије и да та скупштина формира Национални комитет ослобођења Југославије (НКОЈ),као привремену владу;тражећи путеве за међународно-правно признање нове Југославије састао се,августа 1944,на Вису,са британским премијером Черчилем,а у

септембру 1944, у Москви, са Стаљином; споразумео се и са председником југословенске (краљевске) владе Иваном Шубашићем о стварању заједничке владе (02.11.1944.), која је образована 07.03.1945. године, као нова Привремена влада Југославије под његовим председништвом; умро је после дужег лечења у Клиничко-болничком центру у Љубљани. (1)

- _(С) ЈАША ТОМИЋ: (Вршац, 1856. – Нови Сад, 1922), српски (војвођански) политичар и писац; потицао је из богате трговачке породице; студирао је филозофију и историју, прво у Бечу, а потом у Прагу; приликом распада Народне странке, окупио је око себе групу коју је назвао Целокупна народна слободоумна странка, а од 1891 – радикална странка; од 1889 био је ожењен ћерком Светозара Милетића, Милицом, због које је, после дуже новинске полемике, децембра 1889, убио уредника листа „Бранко“ Мишу Димитријевића; после издржане седмогодишње робије, августа 1896, поново је постао шеф радикалне странке; на Великој народној скупштини Баната, Бачке и Барање, као председник Српског народног одбора, 25.11.1918. у Новом Саду прогласио је отцепљење тих крајева од Мађарске и присаједињење Краљевини Србији; изабран је 1920-те за посланика Уставотворне скупштине Краљевине СХС, али због болести није био у могућности да учествује у њеном раду. (2)
- _(С) ЛАВ ТРОЦКИ (ЛАВ ДАВИДОВИЧ БРОНШТАЈН): (1879 – 1940), један од вођа Октобарске револуције у Русији 1917, први министар-комесар спољних послова у совјетској влади и од лета 1918, командант Црвене армије у грађанском рату који је трајао до 1920-те; политиком се почео бавити као средњошколац (1896), а на другом конгресу руске Социјалдемократске радничке партије (1903), пришао је бољшевицима; приликом закључивања Брест-Литовског мировног уговора са Централним силама 03.03.1918., којим је Русија изашла из I светског рата, био је шеф совјетске делегације; иако је од 1923 био у опозицији према многим одлукама совјетске владе, ипак је после Лењинове смрти (1924) био главни ривал Стаљину за водеће место у партији и самим тим у држави; Стаљин га је 1925 сменио са дужности народног комесара војске и морнарице и председника револуционарног војног савета, а 1927, на XV конгресу Совјетске комунистичке партије (бољшевика) искључио га из Централног комитета и партије; после хапшења и прогонства у Алма Ату, емигрирао је (1929) из Совјетског Савеза, а 1932 одузето му је совјетско држављанство; стално под присмотром совјетских агената у Западној Европи, побегао је у Мексико, али га је тамо 21.08.1940 – те године убио његов лични секретар (такође совјетски агент) за писаћим столом. (2)
- _(С) ХАРИ ТРУМАН: (1884 – 1972), председник САД (1945 – 1953); априла 1935 постао је сенатор Демократске странке, новембра 1944 потпредседник државе, а после смрти Френклина Рузвелта, априла 1945, председник САД; у том својству донео је одлуку да се баце атомске бомбе на Хирошиму и Нагасаки (06. и 09.08.1945.); председнички мандат обновио је 1948, а онда је наставио оштар курс САД-а у међународним односима („хладни рат“), стварањем америчких војних база широм света, демилитаризацијом Западне Немачке и њеним укључењем у НАТО-пакт и ангажовањем америчке војске у Корејском рату (1950 – 1953), под заставом УН-а. (2)
- _(С) АНТЕ ТРУМБИЋ: (Сплит, 1864. – Загреб, 1938.), хрватски и југословенски политичар; студирао је права у Загребу, Бечу и Грацу, а потом радио као адвокат у Сплиту; после избијања народног покрета 1903, са Супилом, Смодлаком, Чингријом и Бјанкинијем покренуо је политику тзв. Новог курса, која се први пут манифестовала у заједничком иступању заступника Странке права, Српске странке и Талијанске странке у

Далматинском сабору;био је један од иницијатора потписивања Ријечке резолуције

1905.године,са којом су се крајем исте године сагласили и српски заступници потписивањем Задарске резолуције;после Сарајевског атентата 1914,емигрирао је у Италију и тамо је са Супилом и Мештровићем ушао у Југословенски одбор и изабран за председника(1915);од 1918 до 1920,био је министар спољних послова Краљевине СХС;оставку је дао после разграничења са Италијом(Рапалски уговор,12.11.1920.); залагао се за искрено југословенство и предлагао да се нова држава назове Југославија;касније,1928,прикључио се Хрватској сељачкој странци и залагао за конфедеративну Југославију. (2)

_(С) ДИМИТРИЈЕ ТУЦОВИЋ: (Гостиље,Златибор,01.05.1881. – Врач брдо код Лазаревца, 20.11.1914.),вођа Социјалдемократске странке у Србији од 1908 до 1914;завршио је правни факултет у Београду 1906;марта 1903,био је један од предводника студентских и радничких демонстрација у Београду против режима краља Александра Обреновића,после чега је морао да емигрира у Беч;као резервни потпоручник учествовао је у оба Балканска рата(1912/1913) и у Првом светском рату,када је храбро погинуо у Колубарској бици. (2)

_(С) ДОБРИЦА ЋОСИЋ: (Велика Дренова код Трстеника,29.12.1921. -), српски писац и политичар,први председник Савезне Републике Југославије од 15.јуна 1992 до 31.маја 1993,резервни мајор;у партизанске редове и КПЈ ступио је 1941,а већ 1943 постао је политички комесар Расинског одреда и члан ОККПЈ за Крушевац;после рата био је руководилац омладинске организације у Србији,1956 постао је члан Савезног одбора СУБНОР-а,а 1959 члан ЦКСК Србије;неколико његових романа постали су култни у српској књижевности: „Далеко је сунце“, „Корени“, „Деобе“, „Време смрти“, „Грешник“, „Верник“, „Отпадник“ и други. (2)

_(Н) ФРАНЦИСКО ФРАНКО: (1892 – 1975),шпански генерал и диктатор(1939 – 1975), са епитетом „каудиља“ (вође);угушио је 1934 астушки устанак,а јула 1936 у шпанском делу Марока,са групом официра наклоњених десничарима,побунио се против владе Народног фронта;после Шпанског грађанског рата(1936 – 1939),заузео је Мадрид 28.03.1939,да би се одмах затим прогласио за диктатора;у II светском рату сачувао је неутралност Шпаније,а 1947 прогласио је монархију,с правом да одреди наследника. (3)

_(О) ФРАНЦ ЈОЗЕФ I: (18.03.1830. – 21.11.1916),аустројски цар и хрватско-мађарски краљ (1848 – 1916),цар и краљ Аустро-Угарске(1867 – 1916);на престо је дошао у жеку револуције 1848,јер се Фердинанд I показао недовољно способним да смири догађаје; уз војну помоћ Русије успео је да угуши мађарску револуцију,августа 1849,код Вилагоша;ради очувања аустројских посета у Италији водио је од 1848 до 1866 три рата;после пораза код Мађенте и Солферина 1859,изгубио је Ломбардију,а 1866 и Венецију;у борби за превласт у немачком свету дошао је у сукоб са Пруском и претрпео пораз 1866 у бици код Садове;миром у Паризу(1866) приморан је да призна распад Немачког савеза у којем је Аустрија имала првенство и да одобри стварање Севернонемачког савеза под вођством Пруске,који ће 1871 прерасти у Немачко Царство са центром у Берлину;да би спасао опстанак државе,прихватио је аустро – угарску нагодбу 1867,којом је створена двојна Аустро-Угарска монархија;заслугом његовог министра спољних послова грофа Андрашија,на Берлинском конгресу 1878, извршена је окупација БиХ,а 1908 и анексија ове дотадашње турске провинције;под утицајем агресивних министара(Хецендорф,Бертолд,Чернин...) и дворских кругова,

искористио је смрт престолонаследника Франца Фердинанда у Сарајеву 1914, као повод за агресију против Србије и почетак I светског рата. (1)

- _ (Н) ФРАНЦ ФЕРДИНАНД: (1863 – 1914), аустро-угарски престолонаследник од 1889, синовац Франца Јозефа I, аустријски надвојвода из хабзбуршко-лотариншке династије; био је врховни инспектор аустро-угарске војске и морнарице и носилац идеје проширења Аустро-Угарске монархије даљим поробљавањем суседних земаља и народа; освајањем Србије желео је да спречи уједињење Јужних Словена под домом Карађорђевића; убијен је у атентату у Сарајеву, на Видовдан 28.06.1914, а атентат је извршио Гаврило Принцип. (3)
- _ (Н) ЛУЈ ФРАНШЕ ДЕПЕРЕ: (1856 – 1942), француски маршал; завршио је војну академију у Сан Сиру и учествовао у француским колонијалним ратовима у Алжиру, Тунису, Кини и Мароку; на почетку I светског рата (1914) у чину генерала командовао је француском 5. армијом и истакао се у бици на Марни; био је командант Источне (1916) и Северне групе армија (1916 – 1918); био је командант Солунског фронта и израдио план за његов пробој (15-17.09.1918.); у наредне две године био је командант савезничких трупа на истоку са седиштем у Цариграду; потом је прешао на дужност генералног инспектора трупа северне Африке; постао је члан француског Вишег војног савета (1919) и члан Француске академије (1935); за почасног војводу Југословенске војске именован је 1921. године; као пријатељу српског народа град Београд му је подигао достојан споменик и његовим именом назвао једну важну улицу. (3)
- _ (О) АДОЛФ ХИТЛЕР: (Браунау на Ину, Аустрија, 20.04.1889. Берлин, 30.04.1945.), немачки диктатор (1934 – 1945), покретач II светског рата (1939 – 1945), најмрачнија личност новије историје; после незавршене гимназије и неуспелог уписа на студије, живео је као молер и цртач плаката у Бечу; у I светском рату, као добровољац у немачкој војсци на Западном фронту, стекао је чин каплара и орден Гвозденог орла; по завршетку рата живео је у Минхену где је, септембра 1919, приступио новооснованој Немачкој радничкој партији, у којој се, од августа 1920, изборио за место председника; тада је променио назив странке у Националсоцијалистичка немачка радничка партија и дао јој нови програм; после неуспелог минхенског пуча 8/9.11.1923, осуђен је на пет година робије, али је пуштен после само годину дана; у затвору је стигао да напише књигу „Моја борба“, која је постала програмска платформа за даље деловање странке; 30.01.1933. помогао се положаја канцелара (премијера) тадашње Немачке републике; одмах је распустио све политичке партије осим нацистичке; после смрти председника републике генерала Хинденбурга, 01.03.1934, спојио је функције канцелара, председника републике и врховног команданта оружаних снага, завео диктатуру и прогласио се за „фирера“, вођу немачког народа и обновитеља Царства (Рајха); почели су сурови обрачуни са комунистима, Јеврејима, опозицијом, па чак и са тзв. левим крилом своје партије („сивим кошуљама“, СА-одредима Ернста Рема) у „Ноћи дугих ножева“ – 30.06.1934.; експанзију је започео ремитаризацијом Рајнске области (1936), стварањем осовине „Рим – Берлин“ (1936) и потписивањем Антикоминтерна пакта (1936) са Јапаном; у марту 1938 анектирао је Аустрију, а после Минхенског споразума 29.09.1938, најпре је припојио Судетску област у Чешкој (01.-15.10.1938.), а потом и целу Чехословачку (марта 1939); велики рат за остваривање планираних циљева започео је 01.09.1939. нападом на Пољску, а после освајања Пољске, следило је запоседање Норвешке, Данске, Белгије, Холандије, Луксембурга и Француске; у пролеће 1941. поразио је Југославију и Грчку, а потом у јуну напао СССР; поражен је 1945, а да неби одговарао за смрт и злочине над 50 милиона људи, извршио самоубиство

приликом уласка победничких совјетских јединица у Берлин. (1)

- _(Н) ФИДЕЛ КАСТРО:(1927 -),кубански револуционар и државник;завршио је правни факултет у Хавани;на Куби је од 1953-е био на челу борбе против диктатора Батисте; провео је у затвору две године(1953 – 1955) иако је био осуђен на 15 година,због напада на војни гарнизон у Сантјаго де Куба(26.07.1953.);по изласку из затвора основао је покрет „ 26.јул“ са задатком да избори политичка права кубанском народу; у Мексику се 1955-е године упознао са аргентинским револуционаром Че Геваром; срушио је Батистин режим после две године рата(1956 – 1958) и извео социјалистичку револуцију на Куби;од тада је америчка администрација спровела тоталну економску блокаду која траје и данас. (3)
- _(Н) ЧЕ ГЕВАРА:(Росарио,14.05.1928. – Ла Игера,09.10.1967.),је био марксистички револуционар,кубански герилски вођа и теоретичар,лекар,дипломата и писац;био је члан покрета „26.јул“;лично се ангажовао у покретима за ослобођење од диктаторских режима путем герилске борбе,најпре у Конгу,за време владавине Моиза Чомбеа,а потом у Боливији;ухваћен је 08.10.1967. године од стране боливијске војске,а када су војници схватили кога су ухватили,позвали су свога надређеног капетана Гарија Праду,а он је хитно обавестио команданта 8.армије пуковника Зентена;стрељан је 09.10.1967.године,а након стрељања,боливијски лекари су му ампутирали шаке,а тело је однето на непознату локацију,што је организовао Феликс Родригез,агент ЦИА-е, о чему никада до своје смрти није говорио. (3)
- _(Н) ХАЈНИРХ ХИМЛЕР:(07.10.1900. – 23.05.1945.),вођа немачког Šucštafela(Рајхсфирер СС-а) и један од најмоћнијих људи у нацистичкој Немачкој;један је од идејних твораца „холокауста“ и одговоран је за убиства милиона људи;рођен је у близини Минхена и био је син директора Католичке школе;носио је надимке:“Ptičar“ и „Krvavi pas Evrope“;имао је значајну улогу у „Ноћи дугих ножева“1934.године;1936.године преузима заповедање Гестапом,а 1940-те оснива Вафен СС,војну јединицу од 150000 људи;како се рат приближавао крају почео је да повлачи очајничке потезе;1944-те године,тајно је преговарао са савезницима,како би прибавио што бољи положај у неизвесним данима који су долазили;није хтео да се преда и преузме одговорност за СС чији је заповедник био,већ је побегао са црним повезом преко ока,без бркова и са лажним документима у униформи дезертера;када је ухапшен и спроведен у логор,његова нарцисоидност није му могла допустити да се према њему односе као према хиљадама других заробљених војника;сам се одао,рекавши на глас ко је и шта је;сместа је спроведен у засебну ћелију,где је извршио самоубиство,прегризавши капсулу са отровом,коју је чувао за сваки случај,23.05.1945.године. (3)
- _(Н) ЈОЗЕФ ГЕБЕЛС:(Менхенгладбах,29.10.1897. – Берлин,01.05.1945.),министар пропаганде у нацистичкој Немачкој од 1933 до 1945.године;незгодна операција ноге у детињству је проузроковала трајни инвалидитет,због чега је одбијен као добровољац током I светског рата;нацистичкој партији се придружио 1924.године;децембра 1931, оженио се Магдом Квант,која је већ имала сина Харолда из првог брака;01.маја 1945. Гебелсова жена Магда је успавала своје шесторо деце морфијумом,а затим их отровала цијанидом:Хелга Сусан Гебелс,Хилдегард Траудел Гебелс,Хелмут Кристијан Гебелс,Хедвига Јохана Гебелс,Холдине Катрин Гебелс,Хедрин Елизабет Гебелс; првобитна верзија Гебелсове смрти тврди да су убијени,на сопствени захтев,хицима у главу од стране њихових СС телохранитеља,а друга да је Гебелс прво убио своју жену а затим и себе;тела Гебелса,Магде и њихове деце заједно са телима Хитлера и Еве Браун су тајно спаљена и покопана у Магденбургу;априла 1970 – те сва ова тела су

поново спаљена а пепео бачен у реку Елбу. (3)

- _(С) НИКИТА ХРУШЧОВ: (1894 – 1971), совјетски политичар и државник; пре грађанског рата (1917 – 1920) био је бравар; после рата је завршио Раднички факултет Доњецког индустријског института (1929); члан ЦК СКП(б) постао је 1934. године; после напада Немачке на СССР, 1941, био је у војном савету Кијевског војног округа и Југозападнoг фронта; добио је чин генерала и после Стаљинградске и Курске битке (1942 – 1943) радио је на организовању и распламсавању партизанског покрета у Украјини; по завршетку рата био је председник владе Украјине (1947), секретар ЦК партије (од 1949) и први секретар ЦК КП СССР од 1953, после Стаљинове смрти; као шеф совјетске владине делегације посетио је у јуну 1955 Југославију и „Београдском декларацијом“, која је тада потписана, дезавуисао је Стаљинову политику према Југославији и осудио сваки агресиван покушај наметања политичке и економске доминације; у спољној политици је у многoме допринео превазилажењу Хладног рата; одликован је два пута Орденом Нарoдног херoја и четири пута Орденом Лењина; одлуком Пленума ЦК КПСС 1964. године разрешен је са свих партијских дужности. (2)
- _(С) ДРАГИША ЦВЕТКОВИЋ: (1893 – 1969), српски, односно југословенски политичар, председник владе (1939 – 1941), збачен 27.03.1941. због потписивања протокола о уласку Југославије у Тројни пакт; завршио је правни факултет и радио као адвокат у Нишу; после Шестојануарске диктатуре, као припадник Југословенске радикалне заједнице, ушао је у владу Милана Стојадиновића (1935), да би фебруара 1939. године у договору са кнезом Павлом, сам формирао нову владу, која је имала задатак да створи историјски споразум са Хрватима; са главним хрватским преговарачем Влатком Мачеком, потписао је 26.08.1939. године споразум о оснивању Бановине Хрватске, која је обухватала Савску и Приморску бановину, као и срезове Шид, Илок, Дубровник, Брчко, Градачац, Травник и Фојницу; од 1943. године налазио се у емиграцији. (2)
- _(О) ФРАЊО ТУЋМАН: (Велико Трговишће, 14.05.1922. – Загреб, 10.12.1999.), хрватски политичар и председник Републике Хрватске; његов отац Стјепан, познати активиста ХСС-а и мајка Јустина (рођена Гмаз), имали су осим Фрање још два сина: Стјепана и Ивицу; мајка му је умрла 1929, када је пошао у основну школу; брат Стјепан погинуо је као партизан у пролеће 1943; основну школу је похађао у родном месту (1929-1933), а средњу школу у Загребу (1934-1941); од 1941 учествује у антифашистичком покрету у северозападној Хрватској; после рата је радио у Главној персоналној управи Министарства народне одбране, у Генералштабу ЈНА и у уредништву Војне енциклопедије; у Београду је завршио студије на Вишој Војној академији (1955-1957)
- _(О) СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ: (Пожаревац, Краљевина Југославија, 20.08.1941. – Хаг, Холандија, 11.03.2006.), српски политичар, правник, државник, председник Србије (1989-1997) и СР Југославије (1997-2000); отац му се звао Светозар (1907-1962), а мајка Станислава (девојачки Кољеншић); мајка му је била учитељица, а отац професор српског и руског језика; 1965 венчао се са другарицом из детињства и дугогодишњом девојком Мирјаном Марковић; завршио је правни факултет у Београду; јануара 1986 године изабран је за председника ЦК СК Србије на залагање Ивана Стамболића; у лето и јесен 1988 год., на таласу незадовољства изазваног албанским шовинизмом и сепаратизмом, Милошевић окупља Србе и постаје харизматични национални вођа; 04.02.1997. године признао је победу опозиције у неким локалним изборима; дана 27.05.1999, у жеку агресије НАТО, Луиз Арбур, тужилац хашког трибунала саопштава да је Милошевић оптужен за злочине против човечности на Косову и Метохији, а на

дан престанка бомбардовања 10.06.1999, наредио повлачење војске и полиције са Косова и Метохије; на митингу опозиције (ДОС), због крађе изборних резултата, Милошевић је на демонстранте послао полицију, а 06.10. је званично признао пораз на председничким изборима; дана 01.04.2000 године је ухапшен, а 28.06.2000-те испоручен хашком трибуналу на основу уредбе Владе Србије; суђење је почело 12.02.2002; током суђења почели су да се јављају озбиљни здравствени проблеми код Милошевића; два дана пред смрт, у разговору са адвокатом Зденком Томановићем и Момиром Булатовићем, изразио је сумњу да га „трују“; умро је у притвору у Шевенингену 11. марта 2006; обдукцију тела Слободана Милошевића вршила су два судска патолога и један неуропатолог, сви из Холандије, док су обдукцију надгледали патолог из Белгије и два експерта са Војно-медицинске академије из Београда; посмртни остаци Слободана Милошевића су 15. марта 2006 допремљени у Београд, а потом пренети у капелу болнице „Свети Сава“; ковчег са телом је био изложен у музеју „25 мај“ до 18. марта 2006, када је у подне организован испраћај на платоу испред Народне скупштине СЦГ коме је, према проценама полиције, присуствовало 80000 људи; тело је пренето у Пожаревац где је од 14:00 било изложено у сали Скупштине општине, а сахрањен је у гробници направљеној у дворишту куће Милошевића у 17:50 часова; одликован је Орденом рада са сребрним венцом и са црвеном заставом; у браку са Мирјаном Марковић имао је ћерку Марију и сина Марка. (1)

_(О) АЛИЈА ИЗЕТБЕГОВИЋ: (Босански Шамац, 08.08.1925. – Сарајево, 19.10.2003.), председник Републике Босне и Херцеговине и оснивач и први председник Странке демократске акције (СДА); у време Другог светског рата био је активан у муслиманским хуманитарним удружењима као члан панисламистичке организације „Млади муслимани“ и то пронацистичке фракције која је подржавала СС-Ханцар дивизије, због чега 1946 бива осуђен на три године робије; због „муслиманског национализма“ и „непријатељске пропаганде“ осуђен је 1983 на 14-ест година затвора у затвору у Зеници, а након издржаног дела казне, амнестиран је у клими либерализације распадајућег комунизма; 1989 године оснива странку СДА, националну политичку странку муслимана, садашњих бошњака; марта 1992 БиХ проглашава независност и самосталност, што су признале САД и земље Европске уније у априлу 1992; након пропасти Лисабонског договора, под патронатом португалског дипломате Хосеа Кутиљера, који је предвиђао преуређење БиХ на принципу националне кантонализације (хрватска, српска и муслиманска страна су потписале договор, али је Изетбеговић повукао свој потпис после два месеца), отпочео је рат на целом подручју БиХ; током рата сарађивао је са исламским екстремистичким организацијама, између осталих и са Ал-Каидом Осаме Бин Ладена, којег је и лично примио у Сарајеву 1994; после Дејтонског споразума (1995) остаје активан као председник СДА и копредседник бошњачко-хрватске Федерације БиХ; због погоршаног здравља повлачи се из политике 2000 године, али задржава пресудан утицај на обликовање бошњачке политике; умро је 2003, услед срчане болести; супруга му је била Халида Изетбеговић, са којом је имао сина јединца Бакира Изетбеговића. (1)

_(О) ВИНСТОН ЧЕРЧИЛ: (30.11.1874 – 24.01.1965.), британски државник, један од најзначајнијих политичара XX века; као официр службовао је у Индији, у Судану, а у Бурском рату 1898, био је заробљен; од 1900-те бавио се политиком као члан Доњег дома, а од 1908-е почео је да дсобија прва министарска звања; председник владе постао је маја 1940; потом се, преко својих агената у Београду, заложиио за обарање

Намесништва, демонстрације против потписивања приступања Југославије Тројном пакту (27.03.1941.) и увлачење Југославије у светски рат (06.04.1941.); посебну пажњу обратио је на југословенско ратиште и од 1943 био је у сталној вези са Врховним штабом партизанске војске; од 1944 престао је да шаље помоћ Дражи Михаиловићу и Југословенској војсци у Отаџбини; место премијера изгубио је у јуну 1945, после победе лабуриста, али се на челу владе налазио поново од 1951 до 1955; написао је многа дела, а за дело „Други светски рат“ добио је 1953 године Нобелову награду за књижевност. (1)

_(С) НЕВИЛ ЧЕМБЕРЛЕН: (18.03.1869. – 09.11.1940.), британски државник, председник владе (1937-1940), у време када је В. Британија преузела вођство у европској дипломатији са задатком да се супротстави опасности од фашизма; уместо поитике колективне безбедности и војне претње Немачкој, изабрао је пут уступака Хитлеру са илузијом да ће тако очувати мир у Европи; на Минхенској конференцији, 29-30.09.1938, пристао је да се Немачкој преда Судетска област у Чешкој, после чега је дошло до окупације Чехословачке (10.03.1939.); после избијања Другог светског рата (септембра 1939) није утицао на предузимање правремене и ефикасне офанзиве против Немачке како би се олакшао положај нападнуте Пољске; када је немачка офанзива на западном фронту најавила брзу катастрофу француских и британских снага, повукао се са положаја председника владе (10.04.1940.), а потом и из политичког живота. (2)

_(О) ЗОРАН ЂИНЋИЋ: (Босански Шамац, ФНРЈ, 01.08.1952. – Београд, 12.03.2003.), српски политичар и државник, филозоф и доктор филозофије, дугогодишњи председник Демократске странке, градоначелник Београда (1997) и председник Владе Републике Србије (2001-2003); завршио је IX београдску гимназију, а потом студирао филозофију на Универзитету у Београду; након сукоба са комунистичким режимом због покушаја организовања независног политичког покрета југословенских студената, одлази у Немачку где наставља студије филозофије у Франкфурту; након судског спора са председником владе Мирком Марјановићем, 20.09.1996. године осуђен је на четири месеца затвора, условно на две године, а Врховни суд Србије је 09.07.1998. преиначио ову пресуду на три године; премијер Србије је постао 25.01.2001. године; убијен је у Београду на степеништу зграде седишта Владе Србије 12.03.2003. у 12:23 часова, погођен једним метком у груди, који је пробио његово срце и убио га скоро тренутно; брзо је одведен у болницу, али је његова смрт потврђена сар времена касније; његов телохранитељ Милан Веруовић је такође био тешко рањен у стомак од другог метка; оба метка, снајпером, са 130 метара удаљености испалио је полицијски специјалац Звездан Јовановић, са прозора зграде Завода за фотограметрију; Наташа Мићић, тадашњи вршилац дужности председника Србије, прогласила је ванредно стање одмах након убиства; Зоран Живковић је изабран од стране ДС-а за Ђинђићевог наследника, међутим, након нових парламентарних избора 28.12.2003, Борис Тадић је постао председник Демократске странке, а Војислав Коштуница је постао нови премијер Србије; био је ожењен Ружицом Ђинђић и имао је двоје деце: ћерку Јовану (1990) и сина Луку (1993). (1)

_(О) ВОЈИСЛАВ КОШТУНИЦА: (Београд, 24.03.1944. -), српски политичар и државник, доктор правних наука, теоретичар права и последњи председник Савезне Републике Југославије (2000-2003) и бивши председник Владе Републике Србије (2004-2008); председник је Демократске странке Србије од њеног оснивања 1992. год; школовао се у Београду, где је завршио основну школу, II београдску гимназију (1962) и правни факултет, на којем је дипломирао 27.06.1966; магистрирао је 1970, а доктори-

рао 11.12.1974;радио је у Институту друштвених наука,а од 1981.године у Институту за филозофију и друштвену теорију као виши научни сарадник и једно време директор. (1)

- _(О) БОРИС ТАДИЋ: (Сарајево,15.01.1958. -),српски политичар и државник, бивши председник Републике Србије,бивши председник а данас почасни председник Демократске странке и члан председништва Партије европских социјалиста; по занимању је психолог;први пут је за председника Србије изабран 27.06.2004.,са мандатом на пет година,а други пут победом на изборима 03.03.2008;син је Љубомира Тадића(филозофа) и Невенке Тадић(психолога);основну и средњу школу завршио је у Београду;био је професор психологије у I београдској гимназији и разредни старешина садашњег председника Генералне скупштине УН-а Вука Јермића;био је министар телекомуникација у влади СРЈ у периоду новембар 2000-март 2003;био је председник Управног одбора јавног предузећа ПТТ саобраћаја „Србија“;потом је,од 17.03.2003. до 16.04.2004. вршио функцију министра одбране у Савету министара Србије и Црне Горе;на изборима одржаним 06.05.2012. је у другом кругу изгубио од противкандидата Томислава Николића(СНС);после седнице Главног одбора ДС-а 04.11.2012.,Тадић је одлучио да се не кандидује поново за функцију председника странке;говори енглески,италијански и француски језик; ожењен је и отац је двоје деце;женио се два пута:у првом браку са Веселинком Заставниковић био је 16 година(1980 – 1997),када су се развели;Веселинка је од 2002 била искушеница и замонашила се 14.10.2007. у манастиру Пећка патријаршија као монахиња Ирина;друга супруга зове му се Татјана,са којом има ћерке Машу и Вању. 1
- _(С) ИБРАХИМ РУГОВА: (село Црнце,општина Исток,ДФЈ,02.12.1944. – Приштина,КиМ, администрација УН-а,21.01.2006.),косовски писац и политичар,први председник Косова;основну школу је завршио у родном месту,а средњу у Пећи;дипломирао је 1971 и пет година касније магистрирао албанску књижевност на универзитету у Приштини;био је уредник студентског часописа „Vota e re“ и „Dituria“;књижевни критичар,асистент на Албанолошком институту у Приштини и професор књижевности;на политичку сцену је ступио као председник Друштва књижевника Косова и један је од 215 потписника Апела косовских интелектуалаца против амандмана на Устав Србије,којима је укинута аутономија Косова;због тога је искључен из СКЈ,а међународна јавност га је прихватила као дисидента и борца за људска и политичка права Албанаца на Косову;почетком децембра 1989,основао је прву политичку странку на Косову-Демократски Савез Косова;под његовим вођством 02.07.1990. албански делегати скупштине Косова донели су уставну декларацију,којом су Косово прогласили републиком;скупштина Србије је 05.07.1990. донела одлуку о распуштању скупштине Косова,након чега су Албанци на Косову формирали паралелне институције(тзв. „Републике Косово“);током југословенских ратова 1991-1995, заговарао је пасивну политику отпора Слободану Милошевићу;у септембру 1996, Ругова и Милошевић одвојено су потписали Споразум о нормализацији наставе на Косову,али споразум никада није спроведен;по избијању косовског рата,Ругова је био члан преговарачког тима током српско-албанских преговора у Рамбујеу,фебруара 1999;на општим изборима 17.11. 2001. Његова партија је освојила највише посланичких места и њој је припало место председника парламента Косова и председника Косова;преминуо је од рака плућа 21.01.2006. у Приштини;иза себе је оставио супругу Фану,синове Мендинија и Уку и ћерку Теуту. (2)

- _(С) БОРИС ЈЕЉЦИН: (Бутка,Свердловск,01.02.1931. – Москва,23.04.2007.),председник Русије од 1991 до 1999.године;по образовању је био инжењер,а члан КПСС-а постао је 1961.године;у јуну 1991.године изабран је за првог председника Руске Федерације,а потом је група водећих ортодоксних комуниста(потпредседник Јанајев, шеф КГБ-а Крјучков,министри одбране у унутрашњих послова Јазов и Пугов) покушала у августу 1991.године уз помоћ војске државним ударом да заустави распад СССР-а,али када су елитне јединице совјетске војске „Алфе“ отказале послушност пучистима и угледни генерали Лебед,Громов и Грачов се придружили Јељцину,пуч је неславно прошао;упркос све лошијој економској и привредној ситуацији Јељцин у Закавказју започиње рат против сецесиониста што Русију доводи у још тежу ситуацију;руска привреда посрће,инфлација све брже расте,корупцијске афере све више потресају земљу,а мафија постаје све присутнија;због афере око прања новца у коју је била умешана и његова ћерка Татјана,све више се одаје алкохолу и почиње теже да обољева;под притиском лекара и сарадника,схрван алкохолом и операцијама на срцу,31.12.1999.године подноси оставку на место председника државе. (2)
- _(С) МИХАИЛ ГОРБАЧОВ: (Привољноје,СССР,Русија,02.03.1991. -), вођа СССР-а од 1985 до 1991;његов покушај реформи је довео до краја „хладног рата“,али је такође довео и до краја врховне политичке власти КПСС и до распада Совјетског Савеза;награђен је Нобеловом наградом за мир 1990.године;студирао је право на Московском универзитету,где је упознао будућу супругу Раису,са којом се венчао септембра 1953.године и преселили се у његов родни крај где је дипломирао 1955.године;након смрти Константина Черњенка,Горбачов је изабран за Генералног секретара КПСС 11.03.1985;у унутрашњој политици спроводио је економске реформе међу којима је прва била тзв. „alkoholna reforma“ из 1985;цене вотке,вина и пива су повећане,а њихова продаја је била ограничена;офа реформа је била окидач који је изазвао ланац дешавања који се завршио распадом СССР-а и дубоком економском кризом у новооснованој Заједници Независних Држава,шест година касније; у међународној политици Горбачов је желео да побољша односе и трговину са западом;25.12.1991.године поднео је оставку,чиме је СССР и званично престао да постоји. (2)
- _(С) ВИЛИЈЕМ ЏЕФЕРСОН „БИЛ“ КЛИНТОН: (Хоуп,Арканзас,19.08.1946. -) 42-ги председник САД,члан Демократске странке и дугогодишњи гувернер Арканзаса;током његовог мандата дошло је до рата на КиМ и НАТО бомбардовања Југославије;био је на челу САД од 20.01.1993. до 20.01.2001;познат је по афери са Моником Левински. (2)
- (С) ЏОРџ БУШ: (Њу Хејвен,Конектикат,06.07.1946. -),био је 43-ћи председник САД;прво је био 46-ти гувернер Тексаса од 1995 до 2000,пре него што је положио председничку заклетву 20.01.2001;његов други мандат се окончао 20.01.2009;у оба мандата потпредседник му је био Дик Чејни;осам месеци по ступању на престо догодио се терористички напад 11.09.2001.године и Буш је објавио глобални рат против тероризма,наредио инвазију Авганистана и инвазију Ирака 2003.год; озаконио је десет великих смањења пореза и програм здравствене заштите;био је члан Републиканске странке. (2)

- _(О) ВЛАДИМИР ПУТИН: (Лењинград, СССР, 07.10.1952. -), за председника Руске Федерације изабран је 26.03.2000. године у првом кругу председничких избора; за други мандат изабран је 2004, а трајао је до 07.05.2008, када га је на тој функцији заменио Димитриј Медведев; на место премијера (други мандат) изабран је 08.05.2008. године; на председничким изборима одржаним 04.03.2012. године победио је у првом кругу освојивши 63,7% гласова; дипломирао је међународно право на Правном факултету Лењинградског државног универзитета; 1976-те завршио је курс КГБ-а у Окти код Лењинграда; носилац је Ордена Светог Саве који му је уручен од стране патријарха Иринеја у храму Светог Саве 23.03.2011. год; ожењен је Људмилом Путин и имају две черке-Катерину и Марију; верник је Руске православне цркве; тренира бокс, самбо и џудо (црни појас 6. дан), бави се скијањем. (1)

култура и наука

- _(Н) БЕРТОЛД БРЕХТ: (1898 – 1956), један од водећих драмских писаца XX века; у Првом светском рату учествовао је као санитарни подофицир, а потом се посветио позоришту и забележио велике успехе у Минхену и Берлину; у време успона нациста, побегао је из Немачке у Америку и тамо написао своја најбоља дела; основно начело његове драмске уметности заснива се на теорији да треба измирити „идеолошке тежње са традиционалним чарима живота“; најпознатија дела су му: „Мајка храброст“, „Просјачка опера“, „Добри човек из Сечуана“ и друге. (3)
- _(С) ТОМАС МАН: (1875 – 1955), чувени немачки књижевник, романиста и новелиста; добитник Нобелове награде 1929; по доласку нациста на власт, емигрирао је у Швајцарску, а затим у САД; познати романи су му: „Буденброкови“, „Чаробни брег“, „Смрт у Венецији“ и други. (2)
- _(Н) МАРСЕЛ ПРУСТ: (10.07.1871. – 22.11.1922.), био је француски интелектуалац, романописац, есејиста и критичар, најпознатији по делу „У трагању за изгубљеним временом“ у седам томова; један је од представника импресионизма. (3)
- _(Н) ВИРЦИНИЈА ВУЛФ: (Лондон, 25.01.1882. – река Уз код Родмела, 28.03.1941.), енглеска књижевница, једна од кључних аутора наративног модернизма и оснивач феминистичке књижевне критике; након смрти оца, сели се са сестром Ванесом у Блуизбури, подручје средњег Лондона; 1912 године удаје се за издавача, писца и друштвеног активисту Леонарда Вулфа; најпознатији њени романи били су: „Ноћ и дан“ (1919), „Јаковљева соба“ (1922), „Госпођа Даловеј“ (1925), „Ка светионику“ (1927), „Таласи“ (1931), те збирке есеја и књижевних критика: „Сопствена соба“ (1929) и „Три гвинеје“ (1938); мучена нападима душевне болести (слушне и визуелне халуцинације, дубока депресија), који су још појачани избијањем Другог светског рата, Вирцинија Вулф извршила је самоубиство утапањем у реци Уз, крај имања Родмел у Сасексу; све своје књиге написала је стојећи. (3)
- _(Н) САЛВАДОР ДАЛИ: (1904 – 1987), шпански сликар, један од најзначајнијих стваралаца XX века; од футуризма, кубизма и апстрактног рационализма стигао је до надреализма и у њему се највише учврстио; после Другог светског рата углавном је радио у духу католичког мистицизма. (3)

- _(O) ЈОВАН ДУЧИЋ: (1871 – 1943), песник, писац, путописац и есејиста, истакнути представник модерне српске књижевности с почетка XX века; родом из Требиња, животни пут је започео као учитељ у Мостару, где се дружио са Алексом Шантићем и српским интелектуалцима окупљеним око часописа „Зора“ и културног друштва „Гусле“; после школовања у Француској и Швајцарској ступио је у дипломатску службу Србије у којој је остао и после стварања Југославије; боравио је у Риму, Пешти, Атини, Софији, Цариграду, Мадриду и Каиру; уз поезију, истакао се есејима и путописима („Благо цара Радована“, „Јутра са Леутара“, „Градови и Химере“, „Моји сапутници“); умро је у емиграцији разочаран Југославијом и ужаснут злочинима над Србима у НДХ-а; посмртно су издати његови историјски есеји „Верујем у Бога и у српство“; тек у октобру 2000-те његови земни остаци пренети су из САД у родно Требиње. (1)
- _(O) ТОМАС АЛВА ЕДИСОН: (1847 – 1931), амерички проналазач; почео је као самоук да ствара и објављује техничке проналаске; пронашао је начин аутоматске предаје телеграма, пронашао телефонски микрофон са угљем, мегафон, грамофон, сијалицу са угљеним влакном, систем развођења електричне енергије за осветљење под сталним напоном и друго; пријавио је више од 1200 патената; међу првима је саградио електричну централу; чувену лабораторију, у којој је стварао, организовао је 1876 у Менло Парку у држави Њујорк. (1)
- _(O) АЛБЕРТ АЈНШТАЈН: (1879 – 1955), физичар, творац опште теорије релативитета (физичке теорије о простору, времену и материји), закона еквиваленције маса и енергије, један од твораца савремене физике; рођен је у Улму (Немачка), у трговачкој породици; студије математике и физике тавршио је 1900-те године на Циришком политехникуму; од 1902 до 1908 радио је као стручњак у Патентном бироу у Берлину, а од 1909 до 1914 као професор Циришког политехникума; године 1914-те изабран је за професора Берлинског универзитета и за директора Кајзер-Вилхелмовог института у Берлину; по доласку Хитлера на власт у Немачкој 1933, преселио се у САД; све до смрти радио је на универзитету у Принстону и на Институту за врхунска истраживања; добио је Нобелову награду за физику 1921; објавио је више стотина чланака, студија и прилога филозофског и политичког карактера; за време Другог светског рата (1939 – 1945) у САД био је консултант у вези са многим теоријским питањима при стварању прве атомске бомбе; после рата иступао је против примене нуклеарног оружја; од 1903 био је ожењен Милевом Марић, Новосађанком (првом женом која је студирала физику на Циришком политехникуму), која му је истовремено била близак сарадник у научном раду; главна дела су му: „Теорија Браунових кретања“, „Основи опште теорије релативности“, „О специјалној и општој теорији релативности“, „Значење релативности“, „Електродинамика тела у кретању“, „Еволуција физике“, „Идеје и мишљења“, „Моја слика света“ и друга. (1)
- _(O) МИХАИЛО ПЕТРОВИЋ АЛАС: (1868 – 1943), академик, професор универзитета у Београду и оснивач математичке школе у Београду; дао је велики број научних радова, међу којима значајне прилоге математичкој анализи, посебно у теорији диференцијалних једначина и теорији функција; створио је теорију математичких спектра и математичку феноменологију као нове области математичких истраживања; путовао је у поларне области и о томе написао неколико путописа, а као истакнути познавалац риболова написао је и „Роман јегуље“. (1)

- _(О) ИВО АНДРИЋ: (Долац код Травника, 09.10.1892. – Београд, 13.03.1975.), један од најзначајнијих писаца српске и југословенске књижевности, добитник Нобелове награде 1961. године; детињство је провео у Вишеграду, а гимназију је завршио у Сарајеву; студирао је у Загребу, Бечу и Кракову; у Грацу је дипломирао 1919, а докторирао 1924 дисертацијом „Развитак духовног живота у Босни под утицајем Турске владавине“; током Првог светског рата често је затваран, нарочито 1914/15, због сумње да је припадао организацији „Млада Босна“; у Заграбу 1918-те се прикључио групи југословенски оријентисаних писаца, која је покренула часопис „Књижевни југ“; од 1920-те био је у дипломатској мисији у Риму, Букурешту, Трсту, Грацу, Паризу, Мадриду, Бриселу, Женеви и Берлину, где га је затекао напад Немачке на Југославију (1941); време Другог светског рата провео је у Београду (1941-1944) и одбио је све понуде које му је окупатор пружао; већ 1945 штампао је три романа „На Дрини ћуприја“, „Травничка хроника“ и „Госпођица“, које је написао у мраку окупације; исте године са групом писаца основао је удружење књижевника Србије и постао његов први председник, а већ 1946 постао председник Друштва књижевника Југославије; тада је именован за редовног члана САНУ (Српске академије наука и уметности); био је народни посланик и члан Савета федерације; добитник је низа одликовања и низа књижевних награда, а његова „Сабрана дела“ изашла су у неколико наврата; поред већ поменутих, његова значајна дела су: „Екс понто“, „Немири“, новела „Проклета авлија“, приповетке „Пут Алије Ђерзелеза“, „Немирна година“, „Прича о везировом слону“, „Мост на Жепи“, „Свадба“, „Књига“, „Анкина времена“, „Велетовци“ и друга. (1)
- _(Н) НИЛ АРМСТРОНГ: (05.08. 1930. - _____), космонаут САД, први човек који је ступио на Месечево тло; најпре је постао морнарички пилот (1949) и у Корејском рату (1950 – 1953) извршио је 78 борбених летова; потом је завршио Ваздухопловно-техничку академију (1955), после које је распоређен у центар за истраживање „Ливајс“ при НАСА; септембра 1962 постао је космонаут; приликом лета са васионским бродом „Џемини 8“, извршио је 16.03.1966. прво успешно пристајање на другу васинску летелицу у лету и спајање са њом; као космонаут васионског брода „Аполо 2“ извршио је успешно лет на Месец и ступио на његово тло 20.07.1969. у 10:56 часова по источно-америчком времену; приликом посете Југославији са члановима експедиције М.Колинсом и Е.Олдрином, октобра 1969, одликован је Орденом југословенске звезде са лентом. (3)
- _(Н) СЕРГЕЈ АЛЕКСАНДРОВИЧ ЈЕСЕЊИН: (1895 – 1925), један од најзначајнијих руских и светских песника XX века; као дете села, идеализова је село и „лирски га представио у свој његовој опојности, здрављу и чистоти“; сведок револуције и настајања нове, совјетске државе, певао је са приметним неспокојем због нестајања древне Русије; познате песме су му: „Писмо мајци“, „Качаловљевом псу“, „Песма о керуши“ и друге. (3)
- _(Н) ПАЈА ЈОВАНОВИЋ: (Вршац, 1859. – Београд, 1953.), један од највећих српских сликар свих времена, реалиста познат широј публици по својим композицијама са историјским темама: „Сеоба Срба“, „Крунисање Душаново“, „Проглашење Душановог законика“, „Таковски устанак“ и друге; сликарство је учио у Бечу као стипендиста Матице Српске; још као студента привлачила га је народна ношња и живот Црне Горе и Албаније, а ти мотиви ни касније нису престали да га интересују („Мачевање“, „Борба петлова“, „Крвна освета“, „Кићење невесте“); скоро цео век

провео је у иностранству, у Бечу, Минхену, Паризу, Цариграду, Италији, Египту, на Кавказу; један је од најјачих представника академског реализма у светском сликарству; награђиван је златним медаљама у Бечу, Паризу и Минхену; био је члан САНУ. (3)

- _(О) СЛОБОДАН ЈОВАНОВИЋ: (Нови Сад, 1869. – Лондон, 1958.), правник и историчар, професор на правном факултету у Београду, члан Српске краљевске академије и њен председник (1928-1931), председник Југословенске владе у време Другог светског рата (1942-1943); син је Владимира Јовановића, једног од најистакнутијих либерала у Србији XIX века; правни факултет завршио је Женеви; од 1892 до 1897 радио је у Министарству иностраних послова Краљевине Србије, а потом добија место професора уставног права на правном факултету у Београду, где је остао до пензије (1940); већ 1908 изабран је за редовног члана Српске Краљевске академије; најзначајније дело које пише у том периоду било је „Уставобранитељи и њихова влада 1838-1858“ из 1912, којим започиње систематски рад на проучавању уставне и политичке историје Србије од 1838 до 1903; од 1912 до 1918, био је шеф Пресбиреоа при Врховној команди српске војске, са којом је стигао до Крфа и Солуна; после рата, на конференцији мира у Паризу (1919), био је у делегацији као експерт за правна питања; године 1937, изабран је за председника Српског културног клуба; потпредседник Југословенске владе постаје 27.03.1941. и са њом, због ратног пораза у априлу 1941, одлази у избеглиштво у Лондон; после рата, на процесу Драгољубу Дражи Михаиловићу (1946), иако у одсуству, као девети од укупно 24 оптужена, осуђен је на казну „лишења слободе са принудним радо у трајању од 20 година, губитак политичких и појединих грађанских права у трајању од 10 година, конфискацију целокупне имовине и на губитак држављанства“; остатак живота провео је у Лондону. (1)
- _(Н) ФРАНЦ КАФКА: (1883 – 1924), књижевник; рођен у Прагу, у јеврејској породици, а писао је на немачком језику; радио је као чиновник осигуравајућег друштва и стално живео у стрепњи од неке кризе, тако да је створио значајно дело о несигурности човека, а то роман „Процес“; иако је тестаментом одредио да се његова необјављена дела спале, извршиоци га нису послушали и постхумно су их штампали: романи „Замак“, „Америка“, приповетке „Сеоски лекар“, „Промена“, „У кажњеничкој колонији“ и друге. (3)
- _(Н) МАРИЈА КИРИ: (1867 – 1934), пољска физичарка и хемичарка; студирала је на Сорбони; открила је 1898 полонијум и радијум, а 1903 заједно са супругом Пјером Киријем и А.Бекерелом добила је Нобелову награду за физику; за касније резултате у истраживању структуре материја добила је 1911 Нобелову награду за хемију; предавала је Сорбони и руководила Институтом за радијум у Паризу. (3)
- _(Н) МИРОСЛАВ КРЛЕЖА: (1893 – 1981), хрватски књижевник, академик, председник Лексикографског завода СФРЈ; завршио је кадетску школу у Будимпешти; пред Балканске ратове (1912) побегао је у Србију и пријавио се као добровољац у српску војску, али га је полиција због мађарске потернице морала вратити у Земун; Први светски рат (1914-1918) провео је као војник у Галицији, на Карпатима; Други светски рат (1941-1945) провео је у Загребу, под присмотром усташке полиције; књижевношћу је почео да се бави 1914, објављујући радове у „Књижевним новостима“, „Савременику“ и „Хрватском покрету“; познат дела су му: драме „Голгота“, „Господа Глембајеви“, „У логору“, „Вучјак“ и друга и романи „Повратак Филипа Латиновића“, „На рубу памети“. (3)

- _(О) ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ: (Рабровица код Ваљева, 1898. – Београд, 1993.), најзначајнија и најомиљенија српска песникиња, академик, добитник Седмојулске награде за животно дело; објавила је збирке песама: „Песме“, „Зелени витез“, „Песник у завичају“, „Отаџбину, ту сам“, „Мирис земље“ и „Тражим помиловање“; нарочито је позната по поеми „Крвава бајка“, која говори о стрељању ђака у Крагујевцу 1941. године. (1)
- _(О) МИЛУТИН МИЛАНКОВИЋ: (1879 – 1958), професор небеске механике и теоријске физике на Београдском универзитету, академик; израдио је нацрт за реформу Јулијанског календара, коју је на Свеправославном конгресу цркава у Цариграду 1923 био прихваћен; написао је низ монографија, студија, уџбеника и популарних дела. (1)
- _(О) СТОЈАН НОВАКОВИЋ: (Шабац, 01.11.1842. – Ниш, 18.02.1915.), српски политичар и научник, професор Велике школе у Београду, правник и историчар, академик, један од оснивача Напредне странке; као министар просвете (1880-1883), извршио је реформу основног и средњег школства; касније је био министар унутрашњих послова, посланик у Цариграду, Паризу и Петрограду и председник владе (1895/96 и 1909); у време краља Александра Обреновића покушавао је да скрене спољнополитичку оријентацију Србије од Аустро Угарске ка Русији, са којом су односи били погоршани од Сан-Стефанског мира (1878); био је шеф српске делегације приликом потписивања мировног споразума у Лондону 1913, после победе над Турском у Првом Балканском рату. (1)
- _(О) БРАНИСЛАВ НУШИЋ: (1864 – 1938), највећи српски комедиограф, академик; оштро је запажао негативне појаве свога времена; дао је богату лепезу ликова из света у ком се и сам кретао, „од општинских писара до посланика и министара“; био је реалиста „живог духа, мобилне опсервације, даровит портретист“; познате комедије су му: „Сумњиво лице“, „Протекција“, „Народни посланик“, „Госпођа министарка“, „Ожалошћена породица“, „Др“, „Покојник“ и друге. (1)
- _(Н) ЖИВОЈИН ПЕРИЋ: (Стублине, 1868 – Швајцарска, 1953), српски правник; факултет је завршио у Паризу (1891), а ванредни професор на правном факултету Велике школе у Београду постао је 1898; заверенике који су убили краља Александра Обреновића (1903) јавно је оптуживао за дело, подносећи против њих судску пријаву сваке године, све до 1930-те, када је Кривични законик увео апсолутну застарелост; од 1905 радио је као редовни професор грађанског права на правном факултету у Београду; најзначајније дело му је „Задружно право“ у четири књиге, објављено 1924; до 1919-те активно је учествовао у политичком животу Србије као напредњак, присталица умереног конзервативизма и присталица ослонца на Аустро Угарску; и Први и Други светски рат провео је у иностранству, у Швајцарској. (3)
- _(Н) БРАНИСЛАВ ПЕТРОНИЈЕВИЋ: (Совљак код Уба, 1875 – Београд, 1954), велики српски филозоф и палеонтолог; докторирао је 1898 на филозофском факултету у Лајпцигу и исте године постао доцент на Великој школи у Београду; редовни професор постао је 1903; у српску академију наука примљен је 1920-те; његово схватање света је било спиритуалистичко, јер је заступао тезу релативног консцијенцијализма, говорећи да су „апсолутно несвесни атоми немогући“, као и тезу о бесмртности душе; у палеонтологији су његова открића представљала праву сензацију и данас су многа од њих призната у светској науци (порекло птица, гмизаваца и друго). (3)

- _ (Н) ПАБЛО ПИКАСО: (1881 – 1973), славни шпански сликар, вајар, декоратер и керамичар; углавном је живео у Паризу; почео је као „постимпресиониста“, затим основао кубизам, прешао класичну фазу, поново се вратио кубизму и приближио апстрактној уметности; најзначајније слике су му: „Госпођице из Авињона“, „Герника“ и велика зидна слика у палати УНЕСКО-а у Паризу. (3)
- _ (Н) УРОШ ПРЕДИЋ: (Орловат, Банат, 1857 – Београд, 1953), српски сликар, један од најизразитијих предствника академског реализма; студирао је у Бечу и Минхену; своје сликарство подвргао је разуму и објективној истини; израдио је иконостасе у Старом Бечеју, Перлезу, Орловату, манастиру Гргетегу, Руми, Панчеву итд; насликао је велики број портрета познатих личности и јавних радника; најпознатије слике су му: „Херцеговачки бегунци“, „Косовка девојка“, а ан мајчином гробу „Набурена девојчица“ и друге; био је члан САНУ. (3)
- _ (С) МИХАИЛО ПУПИН: (Идвор код Панчева, 1858 – Њујорк, 1935), научник и проналазач из области физике и електротехнике; био је професор и управник електротехничког института на Колумбија универзитету у САД (1901-1931); његови патенти из технике телекомуникација су од епохалног значаја; „Пупинови калемови“ или „Завојнице“, из 1899 омогућили су револуционарна решења проблема телефоније, којима је остварено вођење разговора на врло великим даљинама и брз развој међународног телефонског саобраћаја; дао је значајан допринос и на изучавању рендгенских зрака, механике, термодинамике, зрачења и електрицитета; сарађивао је са Николом Теслом на низу проналазака; објавио је аутобиографију „Са пашњака до научењака“, која је у Америци овећана Пулицеровом наградом; именован је за српског почасног конзула 1912; током Првог светског рата активно је помагао српске циљеве својим везама са америчким званичницима. (2)
- _ (С) АРЧИБАЛД РАЈС: (1875 – 1929), криминолог, професор универзитета у Лозани, истраживач злочина над српским народом у време Првог светског рата, експерт југословенске делегације на мировној конференцији у Паризу 1919, оснивач модерне Полицијске школе у Београду; потицао је из имућне велепоседничке породице у Шварцвалду, у Немачкој, али је од почетка студија хемије у Лозани, живео у Швајцарској; у јесен 1914-те, на позив српске владе, дошао је да истражи злочине које је начинила аустроугарска војска у Подрињу; до 1918-те одржао је многа предавања у Швајцарској, Француској и Енглеској, истичући своју чувену крилатицу да „ пред злочинима нико не сме остати неутралан“; све остало време рата овај хуманиста је провео као добровољац у српској војсци, радећи као научник и извештач са фронта; после рата, сву своју позамашну имовину потрошио је на школовање српских сирочића, избеглица и збрињавање удовица и ратних инвалида; на Топчидерском брду подигао је за себе скромну вилу, са погледом на Мачву, где је видео највећа зверства и назвао је „Добро поље“, по месту на којем је пробијен Солунски фронт 1918; као грађанин Србије, умро је у Београду 08.09.1929., а по аманету остављеном у тестаменту, сахрањен је у Топчидерском гробљу, а његово срце – на врху Кајмакчалана, на висини од 2525 метара, у капели-костурници где су почивале кости „српских војника које је неизмерно волео“. (2)

- _(С) МИЛАН РАКИЋ: (Београд, 1876 – Загреб, 1938), српски песник; завршио је правни факултет у Паризу 1901, а од 1904 до 1933 био је у дипломатској служби; пре Балканског рата службовао је на Косову као српски конзул, да би као добровољац у српској војсци први ушао у ослобођену Приштину 1912; из одушевљења тим ратом настале су његове најбоље родољубиве песме косовске инспирације; најзначајније, од 60 колико је написао, биле су: „Јефимија“, „Симонида“, „Напуштена црква“, „Наслеђе“, „На Газиместану“ и друге. (2)
- _(Н) РАСТКО ПЕТРОВИЋ: (Београд, 03.08.1898. – Вашингтон, САД, 15.08.1949.), српски књижевник, песник, приповедач, романијер, есејиста, сликар и дипломата; био је девето дете оца Димитрија, историчара, и мајке Милеве, учитељице; дана 05.06.1898. крштен је у цркви Светог Марка у Београду, акрштени кум био му је новосадски писац и приповедач Јаша Томић; у периоду од 1905 до 1914 похађао је основну школу и уписао ниже разреде гимназије; као несвршени гимназијалац одлази у Балкански рат, а у Првом светском рату прелази Албанију, одлази у Француску где завршава гимназију; године 1921 објављује јединствени хумористички роман из живота старих Словена „Бурлеска господина Перуна, бога грома“; крајем 1922 год. објављује збирку песама „Откровење“; октобра 1926 постављен је за писара у министарству иностраних дела у Посланству при Ватикану код Милана Ракића; године 1935 бива постављен за вицеконзула шесте положајне групе генералног конзулата у Чикагу, а наредне 1936 ради као секретар Посланства у Вашингтону; Други светски рат провео је у САД; сахрањен је на гробљу у Сеновитом потоку у Вашингтону, а посмртни остаци су му пренети у Београд тек у јуну 1986 године и сахрањени у породичној гробници на Новом гробљу. (3)
- _(С) НАДЕЖДА ПЕТРОВИЋ: (Чачак, 12.10.1873. – Ваљево, 03.04.1915.), била је најзначајнија српска сликарка с краја XIX и почетка XX века; вишу женску школу завршила је у Београду 1891. године; већ 1900-те године имала је прву самосталну изложбу у Београду; 26.08.1903. године са Делфом Ивановић и Милицом Добри оснива хуманитарно друштво Коло српских сестара; до 1912-те излагала је на многобројним изложбама: изложба Ладе, југословенске колоније 1907, српског уметничког удружења 1908, друга самостална изложба у Љубљани 1910, у Паризу и Загребу 1910; у Првом Балканском рату учествује као добровољна болничарка на фронту; умрла је у Ваљеву од пегавог тифуса. (2)
- _(Н) МАРКО РИСТИЋ: (Београд, 20.04.1902. – Београд, 20.07.1984.), вођа и главни идеолог српског надреализма; био је амбасадор Југославије у Француској од 1905 до 1948, а потом председник Комисије за културне везе са иностранством; био је дописни члан Југословенске академије знаности и уметности (ЈАЗУ) и Савета федерације; сахрањен је у Алеји заслужних грађана на Новом гробљу у Београду. (3)
- _(О) ИСИДОРА СЕКУЛИЋ: (1887 - 1958), српска књижевница, најзначајнија жена међу српским писцима у XX веку, прва жена члан САНУ од 1950-те године; писала је новеле, путописе, студије и есеје; била је и изврстан преводилац са енглеског језика; значајна дела су јој: путопис „Писма из Норвешке“, роман „Ђакон Богородичне цркве“, приповетке „Кроника паланачког гробља“, „Сапутница“, есеји „Записи о моме народу“, „Мир и немир“, „Његошу – књига дубоке оданости“, „Говор о језику“, „Културна смотра народа“. (1)
- _(С) КСЕНИЈА АНАСТАСИЈЕВИЋ: (Београд, 05.02.1894. – Београд, 28.11.1981.), филозоф, преводилац, прва жена доцент у Краљевини СХС и прва жена која је докторирала на

Београдском универзитету; дипломирала је чисту филозофију са класичним језицима; преводила је дела Аристотела („Органон“), Платона („Паменид“), Спинозе („Етика“) Адлера („Индивидуална психологија“); сматра се за прву феминисткињу; била је шесто дете угледног лекара, управника Опште болнице Светозара Атанасијевића и мајке Јелене; матурирала је у државној женској гимназији 1912-те и до тада стекла основно музичко васпитање (клавир); ради израде докторске тезе одлази у Женеву јануара 1920-те, када почињу оговарања да је у љубавној вези са професором Браниславом Петронијевићем; на Сорбони учи и проучава дело Ђордана Бруна и трага за ретким књигама о њему по читавој Европи; чаршија у Београду прелази на нову аферу и проглашава Ксенију љубавницом њене најбоље пријатељице Зоре Станковић; ова говоркања затим замењују „новом“ причом: Ксенија Аксентијевић је у вези са познатим београдским лекаром и „ожењеним човеком“ Миланом Марковићем; чаршија им не признаје приватност ни када се доктор Марковић развио од прве жене и венчава са Ксенијом Аксентијевић; није успела да се одбрани од групе професора са Београдског универзитета, па је 1936-те затражила да је привремено пензионису; током Другог светског рата одбила је да потпише чувени апел београдских интелектуалаца, а још пре рата је писала против нацизма и бранила Јевреје; Гестапо је хапси; после рата, нове власти је такође хапсе; један од њених „колега“ Душан Недељковић, постаје декан Филозофског факултета, академик и председник Комисије за ратне злочине, па тражи смртну казну за њу; ипак, изашла је из комунистичког затвора само лишена грађанских права, а све њене књиге стављене су на листу забрањених; умрла је у Београду 1981-е године у 88-ој години и сахрањена на Новом гробљу; њено гробно место и споменик данас не постоје, па тако не постоје ни њени земни остаци. (2)

- _(C) МИЛУНКА САВИЋ: (Копривница код Рашке, 1890/1892? – Београд, СФРЈ, 05.10.1973) борила се у Балканским ратовима као добровољац, преобучена у мушкарца; њен пол је откривен од стране болничког особља које је видало њене ране после битке на Брегалници; у Првом светском рату нарочито се истакла као бомбаш у Колубарској бици, где је добила орден Карађорђевог звезда са мачевима; добила је и орден Легије части и медаљу Милош Обилић; једина је жена у свету која је одликована француским орденом Ратни крст са златном палмом; после Првог светског рата удала се и добила ћерку, након чега се преселила у Београд; занемарена и од свих напуштена, пензију је стекла радећи 20 година као чистачица у Државној хипотекарној банци; ипак, одбила је понуду да се пресели у Француску и добије француску војну пензију; ишколовала је 30-оро деце које је доводила са села и изводила на прави пут; за време Другог светског рата држала је малу болницу на Вождовцу у којој је лечила и партизанске и четничке рањенике; 1943 је ухапшена и затворена у логору на Бањици где је провела шест месеци ишчекујући стрељање; када је један немачки официр прегледавао спискове предвиђених за стрељање, наишао је на име Милунке Савић и наредио да је пуште; након рата, комунистичка власт јој додељује пензију 1945; старост проводи у својој кући на Вождовцу у друштву унука и редовним сусретима са војним ветеранима, на која је одлазила у српској униформи са ордењима; након продаје куће, додељен јој је мали стан у насељу браћа Јерковић, на четвртном спрату, у згради без лифта (1972); после три шлога, умрла је у том стану 05.10.1973; сахрањена је на Новом гробљу у Београду; на њеној бившој кући на Вождовцу, данас улица Милунке Савић, постављена је спомен-плоча. (2)

- _(С) ЈОВАН СКЕРЛИЋ: (Београд, 08.08.1877. – Београд, 03.05.1914.), српски књижевни историчар и критичар; у Београду је студирао књижевност и француски језик од 1895 до 1899; после две године од студија, докторирао је у Лозани 1901-е са темом о француском романтизму; од 1905-е предавао је српску књижевност на филозофском факултету у Београду; пошто је 1904-те избачен из Српске социјалдемократске партије, потпуно се посветио књижевном раду и основао „Удружење књижевника“, постао члан уређивачког одбора „Српске књижевне задруге“, покренуо многе књижевне и културне подухвате, уносио модеран стил у књижевну хронику и уводио читав један нараштај младих у књижевност. (2)
- _(О) МИЛОШ ЦРЊАНСКИ: (Чонград, 1893 – Београд, 1977), српски песник, приповедач, романсијер, драмски писац, есејист и публициста, један од наших најзначајнијих књижевних стваралаца; основну школу и гимназију учио је у Темишвару, а историју уметности и филозофију у Бечу и Београду; у Првом светском рату учествовао је као аустро-угарски војник на галицијском фронту против Руса и у Италији; после рата доселио се у Београд и радио као новинар и професор у IV мушкој гимназији; касније је постао наш аташе у Берлину, Риму, Лисабону и Лондону; 30-тих година XX века уређивао је лист „Идеје“ у којем је исказивао све веће страховање за судбину српског народа у Југославији и уопште, што је после Другог светског рата тумачено код нас као пишево приближавање „идеалима српске буржоазије“ и чак као профашистичко политичко ангажовање; одан основним принципима српске државне идеје, очајан и огорчен због свих тзв. „напредних идеја“, које су разводњавале суштину српског националног бића, напустио је земљу и више од две деценије провео у емиграцији, у Лондону; у Београд се вратио тек 1965; главни романи су му: „Сеобе I, II, III“, „Дневник о Чарнојевићу“, „Роман о Лондону“, а најпознатије песме: „Суматра“, „Стражилово“, „Србија“ и „Ламент над Београдом“; најпознатије драме су: „Маска“, „Конак“, „Тесла“, а путописи: „Љубав у Тоскани“ и „Књига о Немачкој“. (1)
- _(О) НИКОЛА ТЕСЛА: (Смиљани код Госпића, 10.07.1856. – Њујорк, 07.01.1943.), научник, проналазач у области електро и радио технике; гимназију је учио у Госпићу и Карловцу, а електротехнику студирао у Грацу и Прагу; 1883. године запослио се у Паризу, у служби Едисоновог континенталног друштва, а 1884. године отишао је у Америку, где је радио најпре као асистент у Едисоновој фабрици електричних машина у Њујорку; од 1887-е радио је самостално у својој лабораторији у Њујорку; већина проналазака у електротехници је његово дело; дао је око хиљаду разних патената и проналазака из свих области електротехнике; његово генијално откриће је полифазни систем наизменичне струје; остварио је пренос електричне енергије на даљину, чиме је започео развитак модерне електротехнике; конструисао је тзв. Теслин синхрони и асинхрони мотор, генератор наизменичне струје и остварио принцип обртног магнетног поља; у радиотехници дао је низ проналазака, па се може сматрати једним од пионира у тој области; творац је система за бежично управљање и давање знакова на даљину; по његовом имену јединица за магнетну индукцију зове се „Тесла“; урна са његовим пепелом налази се у музеју „Никола Тесла“, у Београду. (1)

- _(Н) БРАНКО ЋОПИЋ: (Хашани, Босанска крајина, 01.01.1915. – Београд, Србија, 26.03.1984.), српски и југословенски књижевник; основну школу завршио је у родном месту, нижу гимназију у Бихаћу, а учитељску школу похађао је у Бања Луци и Сарајеву, те је завршио у Карловцу; на Филозофском факултету у Београду дипломирао је 1940-те године; био је члан САНУ и Академије наука и умјетности СРБиХ; извршио је самоубиство скоком са моста „Братство и јединство“ (данас Бранков мост) у Београду 26.03.1984. у својој 69-тој години; у његовим делима доминирају теме из живота људи у Босанској крајини и из НОБ-а; за књижевни рад добио је, међу осталима, награду АВНОЈ-а и Његошеу награду (обе 1972. године); носилац је Партизанске споменице 1941 и других високих одликовања; најзначајнија дела су му романи: „Пролом“ (1952), „Глуви барут“ (1957), „Не тугуј бронзана стражо“ (1958), „Осма офанзива“ (1964) и „Делије на Бихаћу“ (1975); збирке приповедака: „Под Грмечом“ (1938), „Борци и бјегунци“ (1939), „Планинци“ (1940), „Роса на бајонетима“ (1946) и друге; збирке песама: „Огњено рађање домовине“ (1944), „Пјесме“ (1945) и „Ратничко прољеће“ (1947); комедије: „Дожиљаји Вука Бубала“ и „Одумирање међеда“; дела за децу: „Орлови рано лете“ (1957), „Приче партизанке“ (1944), „Приче испод змајевих крила“ (1950), „Доживљаји мачка Тоше“ (1954), „Магареће године“ (1960). (3)
- _(Н) БОРИСЛАВ ПЕКИЋ: (Подгорица, 04.02.1930. – Лондон, 02.07.1992.), један од најзначајнијих српских књижевника XX века, романсијер, драмски писац, филмски сценариста, академик; почетом Другог светског рата италијанске окупационе власти протерују породицу Пекић из Цетиња у Србију, где се настањују у Баваништу, а од 1945 селе се у Београд; као припадник Савеза демократске омладине Југославије осуђен је на 15 година робије са принудним радом; казну је издржавао у КПД Сремска Митровица и КПД Ниш; помилован је 1953; студирао је експерименталну психологију на Филозофском факултету у Београду (1954-1958); године 1958. оженио се инжењером архитектуре Љиљаном Глишић, а годину дана касније родила им се ћерка Александра; године 1989-те, са још 12 интелектуалаца, обновио је рад Демократске странке; био је дописни члан САНУ од 1985. године, као и члан Крунског савета принца Александра Карађорђевића 1992. године; умро је од рака плућа у свом дому у Лондону 02.07.1992.; кремиран је у Лондону, а његова урна се налази у Алеји заслужних грађана на Новом гробљу у Београду. (3)
- _(С) СИГМУНД ФРОЈД: (1856 – 1939), оснивач психоанализе; био је лекар за нервне болести, професор нервне патологије на универзитету у Бечу; написао је велики број радова и студија („Увод у психоанализу“, „Психопатологија свакодневног живота“, „Тотем и табу“, „Тумачење снова“, „Ја и он“ и друга) из психоанализе и медицинске патологије, којима је извршио велики утицај на научну мисао XX века; као Јеврејин морао је да емигрира пред нацистима из Беча 1938. године. (2)
- _(Н) ТИН УЈЕВИЋ: (Вргорац, Аустро-Угарска, 05.07.1891. – Загреб, ФНРЈ, 12.11.1955.), један од највећих песника на просторима бивше Југославије; студирао је филозофију у Загребу, Београду и Паризу; најважније дело му је „Свакидашња јадиковка“ (1917); Ујевић се, након правашке фазе, загрејао уочи Првог светског рата југословенском идејом, али током самог рата, који проводи у Француској, доживљава неку врсту слома, узрокованог несрећном љубави помешаном са нервном пренапрегнутошћу и халуцинаторним стањима; одриче се политичке активности и било каквих друштвених и националних акција; између два светска рата Ујевић боемски живи у Београду,

Сарајеву, Сплиту, Мостару, Имотском, да би се учи Другог светског рата скрасио у Загребу, где је остао до смрти 1955. године. (3)

- _(Н) МИЛЕВА АЈНШТАЈН: (Тител, Аустро Угарска, 19.12.1875. – Цирих, Швајцарска, 04.08.1948.), српска математичарка, прва жена Алберта Ајнштајна и имала је млађу сестру Зорку (1883 – 1938) и брата Милоша (рођен 1885); 1886-те је кренула у женску гимназију у Новом Саду, а 1888-е је прешла у гимназију у Сремској Митровици, где је матурирала 1890, као најбоља у разреду из математике и физике; у лето 1896-те уписала је студије медицине у Цириху; у октобру 1896-те се пребацила на Државну политехничку школу на студије математике и физике; у Цирих се вратила 1899-те, када се и удала за Алберта Ајнштајна; у Новом Саду, крајем јануара или почетком фебруара 1902-те, Милева је родила кћерку Лисерл; у међувремену Ајнштајн је добио посао у патентном заводу у Берну; венчали су се у Берну 16.06.1903; неко време пре венчања кћерка им је оболела од шарлаха и не зна се да ли је умрла или је дата на усвајање, јер није била са Милевом када се она придружила Ајнштајну у Берну; 1904/1905 родио им се син Ханс Алберт; њихов други син рођен је 1910-те и звао се Едуард; 1911 одлазе у Праг; 1912-те године Ајнштајн се вратио у Цирих, где је започео везу са својом рођаком Елзом Ловентал (1914); године 1916, затражио је развод од Милеве, која се разболела од овог захтева; на развод је пристала 1918, а Ајнштајн се сложио да Милеви да новац од било које следеће Нобелове награде; добијени новац (1923), Милева је уложила у три стана у Цириху, као и за негу млађег сина Едуарда, који је 1930-те године оболео од шизофреније; ова деценија (1930 – 1940) је за Милеву била јако тешка: Ајнштајн и Елза су због нациста емигрирали у САД, мајка јој је умрла 1938, старији син Ханс Алберт је са својом породицом 1938-е емигрирао у САД; Милева је због дугова насталих Едуардовом болешћу морала да прода две куће, а претила је опасност да остане и без треће, па се обратила Ајнштајну за помоћ; он је пристао да преузме власништво над кућом, али ју је осам година касније продао за 85000 швајцарских франака, под условом да купац дозволи Милеви да остане у кући; пролећа 1948-е Милеви је позлило током једног Едуардовог насилног напада и онесвестила се; умрла је у болници, три месеца касније, 04.08.1948. и сахрањена је на циришком гробљу Нордхајм. (3)
- _(С) ЈОВАН ЦВИЈИЋ: (Лозница, 12.10.1865. – Београд, 16.01.1927.), српски географ светског гласа; студирао је у Београду и као државни питомац докторирао је у Бечу 1893; као професор Велике школе у Београду основао је Географски завод (1894) и Српско географско друштво (1910); за ректора Београдског универзитета биран је 1907 и 1919; у време Првог светског рата (1915), био је научни саветник генерала Сараја у Солуну; председник Српске академије наука био је од 1921, затим почасни доктор филозофског факултета у Прагу и Паризу (Сорбона), Свесавезног географског друштва СССР и дописни члан ЈАЗУ; као председник Етнографског одбора југословенске делегације учествовао је на конференцији мира у Паризу 1919, а 1920 био је председник Комисије за народни плебисцит. (2)
- _(Н) ШТЕФАН ЦВАЈГ: (1881 – 1942), аустријски књижевник јеврејског порекла, писац чувених и широко читаних историјских биографија: Магелан, Марија Антоанета, Ромен Ролан, Достојевски, Верлен, Верхарен и други; био је мајстор психолошких описа продубљених психоанализом; као космополита либералног духа, васпитан у интелектуалној атмосфери из доба пре Првог светског рата, слом грађанске епохе коју је донео Други светски рат, доживео је као крај „слободног хуманитета“ и као сопствени трагичан удес; пред нацистима је 1938 емигрирао у САД, а потом са

својом женом извршио самоубиство у бразилском граду Петрополису. (3)

_ (О) АЛЕКСА ШАНТИЋ: (1868 – 1924), српски песник; припадао је мостарском кругу око књижевног листа „Зора“ заједно са Светозаром Ђоровићем и Јованом Дучићем; веома су познате и популарне његове песме: „Остајте овде“ и „Вече на шкољу“; писао је и драме: „У магли“, „Хасанагиница“ и преводи са немачког и чешког. (1)

_ (Н) МИХАИЛ ШОЛОХОВ: (1905 – 1970), један од најпопуларнијих руских и светских писаца XX века; био је учесник револуционарних борби на Дону (1917-1920) и врстан познавалац козачких обичаја и психе; пуних 15 година писао је роман „Тихи Дон“, величанствену епопеју донских козака од 1912 до 1922. Године, приказану кроз трагичну судбину Григорија Мелехова; добио је Нобелову награду за књижевност 1965. године; остала дела су му: „Узорана ледина“, „Приче са Дона“, „Азурна степа“, „Човекова судбина“ и друга. (3)

